



Meerboosch

KERSTBLAD



1947

Meerbosch'

KERSTBLAD



1947

DE SCHRIFTGELEERDEN EN DE WIJZEN

Zij hebben neergezeten
Met hun vergeelde boeken,
Zij hebben niet geweten
Dat God geboren was.

Maar uit het Oosten kwamen
Drie koningen Hem zoeken,
Die van een ster vernamen
Wat geen in woorden las.

„Gij meesters der historie,
Zeg ons, waar is Zijn woning
Die aller heemlen glorie
In éne sterre meldt?”

Zij spraken: „'t Is geschreven
Dat aller eeuwen koning
Heeft Bethlehem verheven,”
En waren zeer ontsteld.

Zij deden hen in donker
Als doden uitgeleide.
Er was geen stergelonker,
De nacht stond om hen heen.

Maar ver van de geleerden,
O wonderlijk verblijden
Hoe daar de sterre keerde
Die allen overscheen!

„Komt laten wij aanbidden
God die Zich openbaarde,
Want Hij is in ons midden
Met majesteit bekleed.

Zij brachten Hem geschenken
Van al het goud der aarde,
De wierook van hun denken,
De mirre van hun leed.

MUUS JACOBSE

... dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is Christus, de Heere.

Lucas 2 : 11

Heere, Gij weet wel hoe duister het in ons wezen kan, vanwege zonde en schuld. Nu laat Gijzelve de hemel zingen van grote blijdschap die al den volke wezen zal, omdat Jezus, de Zaligmaker, geboren is. Nu is er danken en bidden tegelijk in ons hart. En toch, ik vraag u: Geef mij steeds dieper aanbidding, Heer, want groter dan ik ooit zal kunnen begrijpen, is het wonder van Uwe liefde, die Gij in dit Kind openbaart. Laat mijn ziel mogen wezen een immer wellende bron, die aldoor opgeeft, nieuwe dank en nieuwe vreugde. Vervul mijn mond o Heer, met nieuwe lof en laat mij lovend getuigen mogen van de heerlijkheid, die daar is in de Kerstnacht. Gij zijt gekomen, o mijn Jezus, die mijn zonde verzoent en mijn schuld verdelgt. Ik buig en aanbid. Christus is geboren! Daar schijnt licht over onze duisternis! Heb dank, o Heer!



Neerbosch' meisjeszangkoor 1947

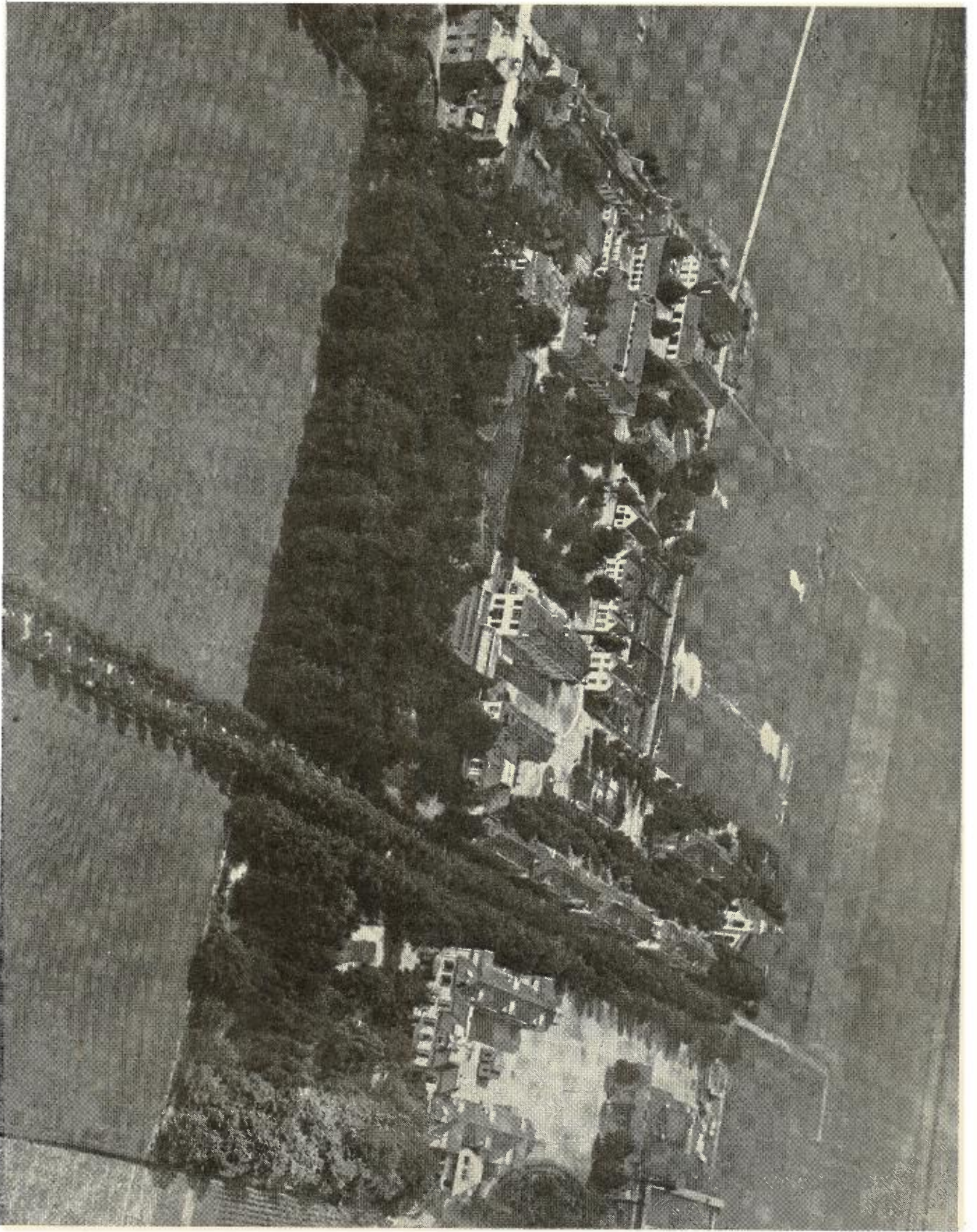
De Weesinrichting „Neerbosch”

VROEGER en NU

door Ds. H. KLUIN, *Predikant-Directeur*

De Weesinrichting is gesticht door Johannes van 't Lindenhout, een zoon van een landbouwer-aannemer uit Beuningen, geboren 1836. Hij groeide op in een tijd van dorre, uitwendige kerkelijkheid. Maar later kwam hij onder de invloed van het z.g. Reveil, de godsdienstige opwekking, die in andere landen — en ook in ons land, plaatsgreep. Mannen als *Da Costa*

en *Groen van Prinsterer* stonden daarin vooraan. Ook *Ds. Heldring*, de stichter van de *Zet-tense* inrichtingen. Met hem raakte van 't Lindenhout bekend en hij heeft menige wandeling door de Betuwe met *Ds. Heldring* gemaakt, waarbij levendige gesprekken gevoerd werden over de geestelijke toestand van ons volk. Van *Heldring* heeft van 't Lindenhout waar-



De Weesinrichting „Neerbosch” vanuit de lucht gezien.

schijnlijk ook de vorm van de eerste paviljoens, die in Neerbosch werden gebouwd, overgenomen.

Van 't Lindenhout was Evangelist en Bijbelcolporteur geworden. Hij reisde, met zijn zware boekentas op de rug, grote delen van Gelderland, Utrecht en Overijssel af. Hij ondervond daarbij veel tegenstand, maar mocht door Gods zegen ook menigeen winnen voor het Koninkrijk Gods. Als Evangelist boeide hij de mensen door zijn pakkende manier van spreken.

Op zijn reizen werd hij getroffen door het droevig lot van vele ouderloze kinderen. Zij werden z.g. verzorgd in gezinnen, maar in werkelijkheid ondervonden ze weinig liefde en hadden een moeilijk bestaan.

Zijn vriend Ds. Budding uit Zeeland bracht hem op de gedachte, zelf een weeshuis te openen, waar de wezen betere verzorging konden vinden.

Daartoe vond hij gelegenheid in een groot, oud huis, dat hij als Evangelist te Nijmegen in de Lange Brouwerstraat betrokken had.

In het jaar 1863 waagde hij het, dapper bijgestaan door zijn vrouw, dat huis voor weeshuis in te richten. Eerst waren de aanvragen zeer zeldzaam, maar langzamerhand kwamen van alle zijden de sympathie en de medewerking. In 1867 was het oude huis te Nijmegen te klein geworden voor de circa 100 jongens en meisjes, die er een verblijf hadden gevonden.

Een vriend van van 't Lindenhout, de landbouwer Jansen, bood hem een stuk land aan in de buurt van het dorp Neerbosch. Na veel aarzeling en na biddend overleg besloot van 't Lindenhout dit aanbod te aanvaarden en hij bouwde er het eerste paviljoen van de tegenwoordige Weesinrichting (thans geheel verbouwd tot het nieuwe meisjeshuis met personeelskamer).

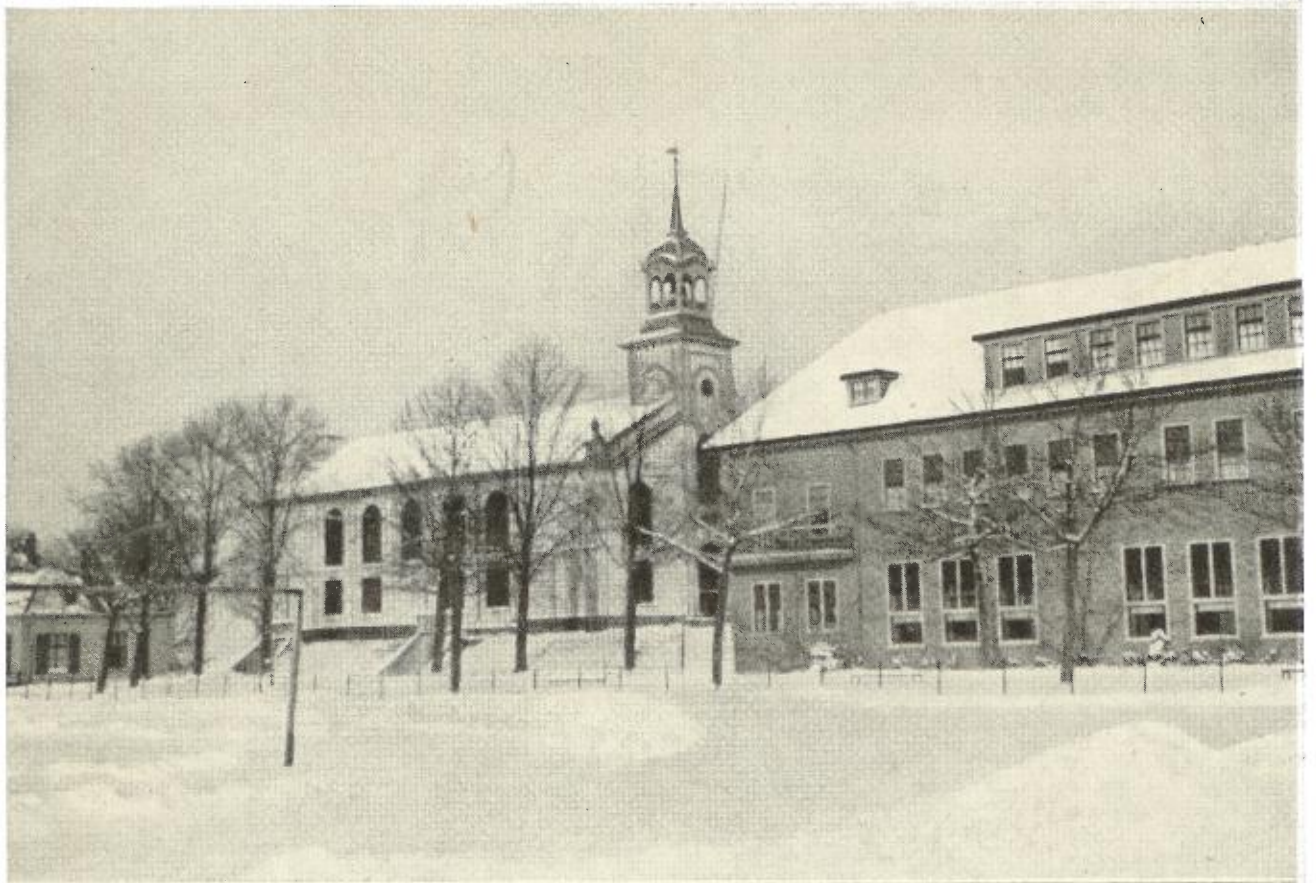
Kapitaal had hij niet. Alles moest komen van de giften zijner vrienden. Uit de Reveilkringen stroomden die echter toe. Het bleek dat



Interieur Wezenkapel met gezicht op het orgel.

de nieuwgebouwde huizen wel in een grote behoefte voorzagen. „Huizen”, want na het eerste paviljoen, voor meisjes, werd een tweede voor jongens gebouwd. Het is steeds een eigenaardigheid van Neerbosch gebleven, dat hier jongens en meisjes naast elkaar werden opgevoed. Van 't Lindenhout meende, terecht, dat hierdoor de eenzijdigheid die anders zou ontstaan, tegengegaan werd.

Na 25 jaren was de Weesinrichting uitgegroeid tot een geheel, waar bijna 700 wezen werden verzorgd. Men had er niet alleen verscheidene paviljoens voor groten en kleinen. Ook werkplaatsen, een wasserij, naaischool enz. In 1879 werden plannen gemaakt voor de bouw van de Wezenkapel, die in 1882 ingewijd kon worden. De drukkerij, letterzette-



Neerbosch in wintertooi

rij en binderij ontstonden tussen 1870 en -72. In 1894 werd het tegenwoordige ziekenhuis geopend.

Dat alles werd tot stand gebracht met behulp van particuliere giften, die steeds weer toevloeiden. Neerbosch mocht zich verheugen in de trouwe steun en de warme sympathie van de Christelijke gemeente in ons land.

Die sympathie bleef ook in latere tijden, toen minder gunstige toestanden ontstonden doordat van 't Lindenhout als het ware gedwongen werd, veel te veel kinderen op te nemen. Men bleef de Inrichting steunen, toen Ds. Schrijver de leiding van hem overnam en de Inrichting reorganiseerde. Ds. S. begon zijn taak in 1903 en zette zijn arbeid voort, bijgestaan door de Directrice, Mevrouw Schrijver-v. d. Woerdt, tot 1926. In zijn tijd werden de Vaktekenschool gebouwd (1909), waterleiding en centrale verwarming aangelegd.

In onze tijd hadden weer allerlei vernieuwingen plaats. Het interieur van huizen en werkplaatsen werd gemoderniseerd. Drie grote paviljoenen werden geheel verbouwd. Een zwembad, een voetbalveld kwamen tot stand.

Het orgel van de Kapel werd vernieuwd en een nieuwe opgang tot de kerk aangebracht. Beide geheel of gedeeltelijk geschonken door de Oudwezenverenigingen. Tot die verenigingen behoren thans ook de voogdijkinderen, die sinds de invoering van de Kinderwetten te Neerbosch worden verzorgd. Zij vormen het merendeel



Bij de foto's van boven naar beneden:

1. Hoofdingang met ontvangkamer
2. Ziekenhuis
3. Scholen met Koningin Emmahuis en Julianazaal
4. Wasserij met ketelhuis en watertoren



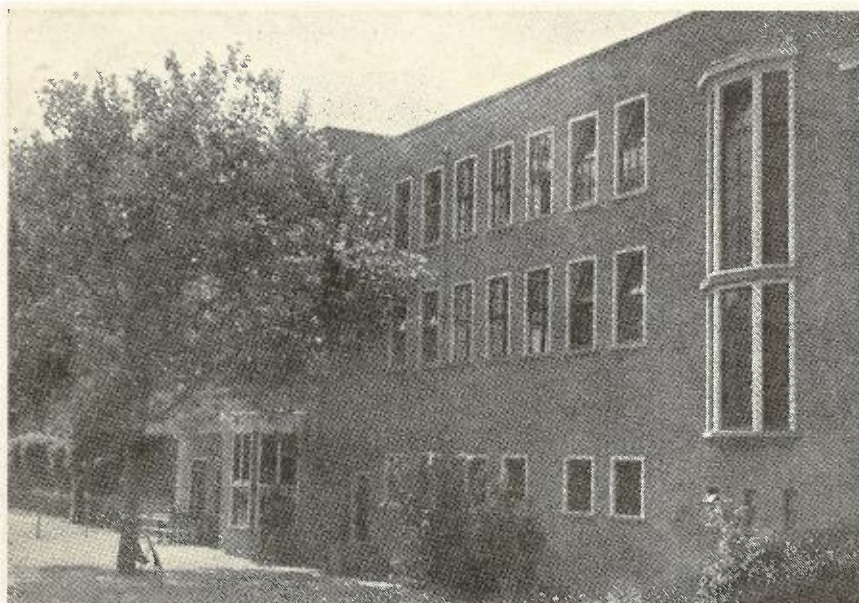
der bevolking, en men zal ons toegeven, dat zij onze liefde en zorg evenzeer nodig hebben als de wezen.

De school waar onze kinderen onderwijs genieten, bevindt zich op het terrein der inrichting; de kleintjes gaan naar de Fröbelschool. De ouderen, die de schoolbanken verlieten, naar de werkplaatsen waar zij hun vakopleiding

ontvangen of naar de Mulo in Nijmegen.

Nadat onze jongens en meisjes met 18, hoogstens 19 jaar, de inrichting hebben verlaten om in betrekking te gaan, blijft in verreweg de meeste gevallen een levendig contact bestaan tussen hen en Neerbosch.

Op Hemelvaartsdag komen zij bij honderden tot ons om de Oudwezendag te vieren.



Bij de foto's

boven:
Schooljongens paviljoen
„Nieuw Plan”



onder:

Het in 1935 nieuwgebouwde huis voor de grote meisjes. Ieder heeft er een eigen slaapkamertje.

Meestal is dan een aantal van ongeveer 600 oud-pupillen hier aanwezig.

Ook geniet Neerbosch nog steeds de sympathie van zeer vele Christenen in den lande. Getuige o.a. de Neerbosch' Cent-actie, die in 1946 meer dan f 30.000,— opbracht.

Ons weekblad „Het Oosten” wordt door zeer velen gelezen, evenals „De Vriend des Huizes”, het oude, maar nog steeds actuele maandblad, bij ons uitgegeven.

Hoewel we voor onze voogdijkinderen subsidie van het rijk genieten, dekt deze slechts een deel der uitgaven. Wij kunnen dus particuliere hulp niet missen en stellen deze ook bijzonder op prijs, omdat achter die hulp de liefde leeft van Christelijk Nederland voor de stichting van van 't Lindenhout. Wij vormen niet een „neutrale” inrichting, maar willen blijven arbeiden in de geest van hen, die, door de liefde van Christus gedreven, dit werk onder dikwijls zo moeilijke omstandigheden gelovig zijn begonnen en hebben voortgezet; en die daarbij zoveel zegen hebben mogen ondervinden.

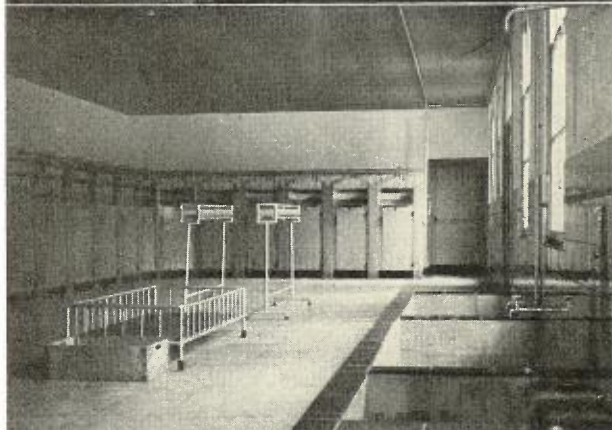
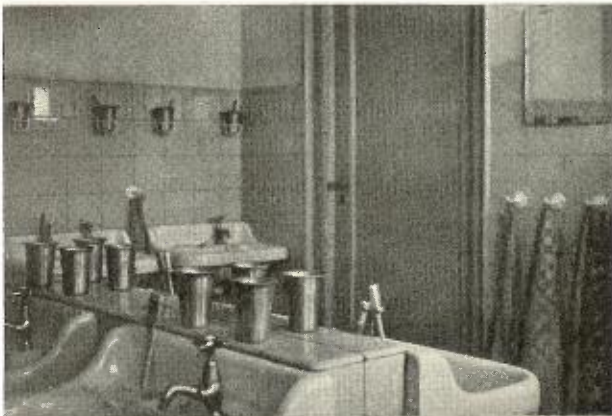
In de toekomst staat ons nog veel te doen. Allerlei onderdelen van de inrichting wachten weer op vernieuwing: de waterleiding-installatie; het interieur van gebouwen en werkplaatsen. Eigenlijk komen wij reeds lang plaats tekort; nieuwe paviljoenen zullen moeten verrijzen. De opleiding der jongens en meisjes zal steeds weer moeten worden aange-



Goede voeding, behoorlijke nachtrust en reinheid zijn de voornaamste factoren voor het lichamelijk welzijn onzer kinderen.

Hiernaast ziet u:

1. Wasgelegenheid in Nieuw Plan
2. Jongensslaapzaal in Nieuw Plan
3. Badlokaal voor de wekelijkse douche
4. Aan de maaltijd in Nieuw Plan





Een hoekje in onze kleuterschool

Bouwmeesters in de dop. In Jongens-Elim weten de knapen zich ook binnenshuis te vermaken.



past aan de eisen van onze tijd; de indeling in groepen herzien, enz.

Voorlopig zullen de meeste plannen nog moeten worden opgeschort. We zijn al dankbaar dat Neerbosch, zoals het nu is, de stormen van de oorlogstijd heeft kunnen verduren.

We beleefden bangе jaren, van 1940 tot 1945. Talrijke gevechten tussen Duitse en Engelse vliegtuigen speelden zich in onze omgeving af. Menigmaal viel een vliegtuig naar beneden. Daardoor en door bominslag braken honderden ruiten; maar de gebouwen zelf bleven intact.

Na de bevrijding kregen we veel schade tengevolge van Engelse inkwartiering. Ook brandde door onvoorzichtig gebruik van benzine heel onze boerderij af.

Tijdens de strijd in de Betuwe dreigden vele gevaren: weer vielen splinterbommen op onze terreinen en in de naaste omgeving. Enkele kinderen en enige leden van het personeel werden licht gewond; drie Engelse militairen bekwamen zware verwondingen. Helaas stierf ook een van onze jongens nog aan de gevolgen van zijn wonden.

Gedurende de beschieting van Nijmegen viel een granaat op ons terrein, die Gode zij dank niet ontplofte. Weer braken in die dagen \pm 2000 ruiten.

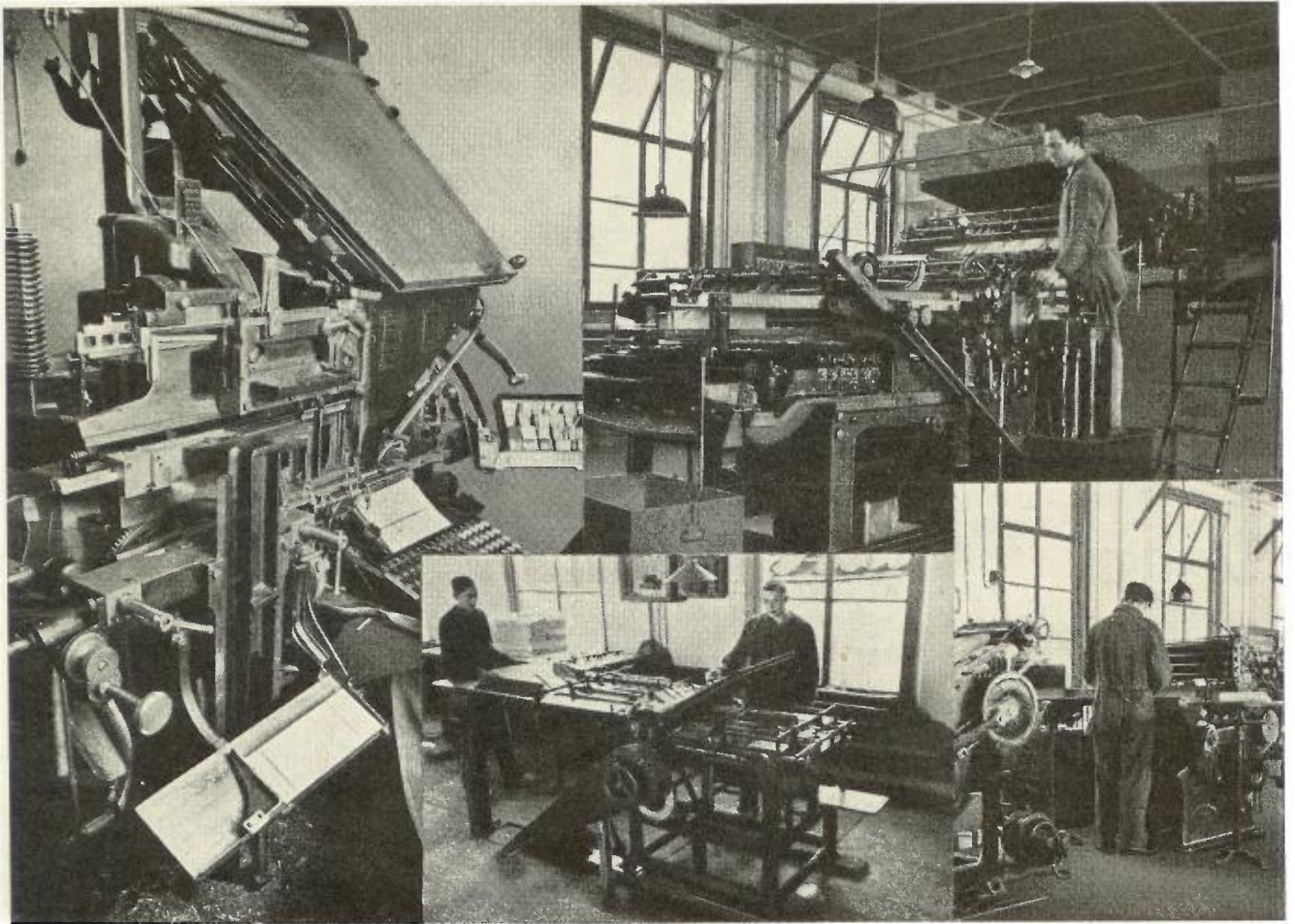
Daarbij bleef het. Met grote dankbaarheid mogen wij zeggen dat Neerbosch in zijn geheel gespaard is gebleven.

Hij, die ons door de oorlogsgevaren heen hielp, zal ook verder de weg wijzen, die wij hebben te volgen, tot heil van zovele jonge mensen van ons volk.



Jolijt en vreugde te Neerbosch

1. Een deputatie uit Meisjes-Elim brengt een vrolijke boodschap aan de pastorie
2. Bok-bok-berrie voor Jongens-Elim
3. Op de Kersendag voor de Neerbosch' Cent-collectantjes voeren de meisjes reidansen uit op de tent
4. Onze kleintjes mogen met de autobus mee



De waarde van een goed geschoold vakman is niet te onderschatten, vandaar dat in Neerbosch byzondere aandacht aan een behoorlijke vakopleiding wordt geschonken.

Onder bekwame leiding leren onze jongens het, zoveel mogelijk in vrijheid gekozen, beroep.

Behalve de drukkerij, smederij, meubel-

makerij en schoenmakerij waarvan wij op deze bladzijden enige foto's geven, zijn er op de Weesinrichting de zeker niet minder belangrijke timmermanswerkplaats, schilderswinkel, kleermakerij en tuinderij, terwijl de bakkerij, getuige de glundere gezichten, bij de Neerbosse





jeugd wel zeer in aanzien staat. * Maar ook zijn we er hier in Neerbosch van overtuigd dat het tenslotte van de boer moet komen, vandaar dat ook onze boederij een belangrijke plaats in het geheel inneemt.



Kerstvertelling

Toen Clari die morgen wakker werd, voelde ze dat ze op haar rug geslapen had; de vingers lagen gekromd op het laken. Ze veegde langs haar voorhoofd alsof ze daarmee de laatste gedachte aan een angstige droom wilde verbannen. Ze richtte zich half op en keek over Johans hoofd heen naar de wekker.

Half zes.

Door de ramen zag ze een lichte nevel boven de bomen en huizendaken. Terwijl ze even weer de ogen sloot bedacht ze, dat ze drie keer achter elkaar gedroomd moest hebben... Gek, ze zeggen weleens, dat dromen heel kort duren! Je zou het niet denken... Die laatste droom... dat auto-ongeluk... Zij zat tussen mensen aan een tafeltje op een cafeterras. Op het Bagijnhof, waar in werkelijkheid geen restaurant te bekennen is. Het jongetje hoorde bij haar..... wie was het toch? Zij probeerde zich zijn gezicht te herinneren, maar zij kon het niet voor zich halen. Het ventje had een blauw broekje aan, zo'n gewoon katoenen sportbroekje... en toen... en toen... die auto's tegen elkaar op en geen spoor meer van het kind... het had bij haar gehoord. Daarna de stemmen om haar heen. Juist voor het wakker worden kreeg ze het gevoel, dat iemand hebben moet, die flauwvalt.

Vreemde droom. Het kwam natuurlijk omdat ze op haar rug geslapen had. Maar toch... kom, ze zou proberen nog wat te slapen, 't was nog lang geen tijd om op te staan.

Later, onder het aankleden, wilde ze haar droom aan Johan vertellen, maar hij wilde haar helemaal niet meer in de gedachte komen. Ach, wat gaf het ook eigenlijk! Johan luisterde gewoonlijk maar half naar wat hij noemde „die fantastische verhalen“; hij was veel te nuchter voor zoiets.

De nevel was opgetrokken en de zon scheen in de kamer. Het was een zeldzaam mooie zomer dit jaar, de vacatiegangers hadden niet te klagen. Geen wonder, dat de treinen van de vroege morgen tot de late avond volgepropt waren met mensen en bagage.

Zij hadden er geen last van gehad. Johan had dit jaar vroeg vacantie genomen en ze waren op de fiets naar de plassen gereden, waar ze twee weken lang in een zeilboot rondgedobberd hadden. Gezond en bruingebrand waren ze thuis gekomen, want behalve een enkele regenmiddag hadden ze stralend weer gehad.

„O ja, vanmiddag komt Annemarie met de jongens!“ herinnerde zich Johan opeens, terwijl hij zijn scheerkwast bij de vaste wastafel stond uit te spoelen.

„Allicht blijft er een van de boys een weekje hier,“ veronderstelde Clari, „wie zullen we nemen?“

„Ja hoor es kind, dat moet jij maar weten! Ik vind het allang best. Neem ze voor mijn part allebei.“

„Hü, Annemarie zal je aan zien komen! En zij

zeker samen naar huis! Nee, dan ken je haar niet! Ik wed, dat ze een week voor één van haar knapen lang genoeg vindt.“

Annemarie met haar „knapen“ belde aan, toen ze nauwelijks ontbeten hadden. Vrolijk en luidruchtig stapte ze binnen met een: „Ton komt, zó, hoor, hij moest even sigaretten halen op de nieuwe bon!“

Er volgde een uitbundige begroeting; het stille huis van Clari en Johan was als met één toverslag in een bijenkorf veranderd. De jongens liepen in en uit, lieten zich langs de leuning van de trap glijden, oefenden zich in het hoogspringen („Ach, ze zijn thuis geen trap gewend!“ zei Anne vergoelekend) en draafden de keuken door, de tuin in en terug. Hun stemmen schalden door de kamers en daar tussendoor klonk af en toe de vermanende stem van moeder, als ze het al te bont maakten.

Clari sprak zichzelf moed in. Als ze weer weg waren zou ze alles wel een extra beurt geven!

De mannen sleepten tuinstoelen over het terras en begonnen een diepzinnig gesprek, zoals mannen gewoonlijk doen na gewichtige politieke gebeurtenissen, in dit geval: Indonesië.

Annemarie begon op fluisterende toon haar zuster allerlei hartsgeheimen te openbaren over haarzelf en de andere familieleden. Als je elkaar ook in zo lang niet gezien hebt! Ze begon met: „'t Was vol in de trein, meid! nee, verschrikkelijk!“ en eindigde in bijna onhoorbaar gefluister, onderbroken door luidruchtige vermaningen aan Jim en Koos, die om hen heen draaiden.

„Er is hier geeneens een kruiwagentje,“ mopperde Jim, maar Koos, ouder en wijzer, wees terecht: „Ach jô, d'r zijn hier immers geen kinderen!“ En toen Jim hem met zijn wijd-blauwe ogen aanstaarde: „Tante Clari hep toch geen wiechie! Hoe kan ter dan een kindje kome!“

Jim stooft op zijn tante af: „Tante, koop ie es een wiechie, dan komter bij jou ook een kindje... en een kruiwagen!“ Dit laatste was niet helemaal belangeloos. Koos duwde zijn broer op zij en ging ook voor tante Clari staan: „Mag ik de spelle?“

Annemarie bedisselde: „Ja jongens, ga dan netjes op het gras zitten, mag dat, tante Clari?“ Clari haalde een paar spelletjes, waar ze een kwartier lang zoet mee waren. Toen slingerden de kaarten van het kwartet over het gras en tussen de begoniatjes en er moest iets nieuws bedacht worden. Ze verkenden de buurt, kibbelden met jongetjes uit de straat, die hen als indringers beschouwden en voor „Gekkerd!“ uitscholden en liepen wel tien maal een blokje rond.

„Vanmiddag komt Ome Kees ons met de auto halen dan gaan we lekker naar oma,“ schepte Jim tegen zijn tante op. Johan trok het ventje op zijn knie en zei: „Maar jij blijft toch wel een paar dagen hier bij tante Clari?“

„Nee, nee, ik blijf niet hier, ik wil met mama mee!” Jim vond het veiliger nu maar dadelijk een beetje bij zijn moeder in de buurt te blijven en keek min of meer vijandig naar Johan. Maar Koos legde zijn jongensknuist op de arm van zijn oom en zei: „Ik wil wel!”

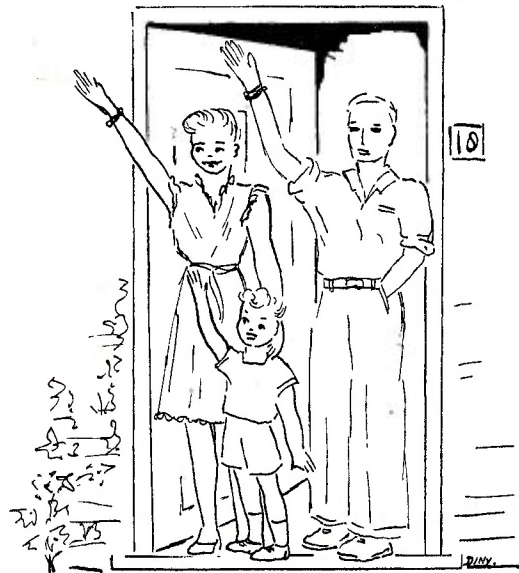
Hij keek Jim geringschattend aan om zijn verlegenheid en pochte:

„Hier heb je een tuin en bij oma niet! En hier hoef je niet zo stil te zijn. En in die auto ben ik dikfels zat geweest!”

Clari streek lachend door zijn wilde kuif, vochtig van warmte, en keek vragend haar zuster aan.

„Goed hoor, als het niet te lastig is voor je! We wilden nog een poosje naar moeder, zie je en nu vader ziek is, wordt het misschien een beetje druk voor de oudjes.”

Zo werd dus besloten.



's Avonds stonden ze met z'n drieën in de deur, Johan, Clari en Koos, het vertrekkende troepje na te wuiven. Kees, Clari's jongste broer, zat achter het stuur met naast zich kleine Jim, die met z'n glunder-snuist om zich heen keek.

Koos moest even iets verduwen; zo naast oom Kees was toch reuze fijn! Maar hij liet niets merken, hij had immers gekozen! Hij zwaaide uit alle macht naar zijn broer, naar ome Kees en de anderen en toen de wagen uit het gezicht verdwenen was, keerde hij zich resoluut om en stapte achter tante het huis binnen.

In de komende dagen vermaakte hij zich best; nu Jim er niet bij was hield hij zich veel rustiger. Oom Johan zorgde wel voor voldoende afleiding.

„Je treft het, kerel, dat ik nog juist vakantie heb vandaag! Morgen is het werken voor je oompje, dan is de pret voorbij. Misschien mag je wel met tante mee.”

„En dan nóg een dag, dan komt papa me weer halen!”, wist Koosje te vertellen. Voor geen geld van de wereld zou hij willen bekennen, dat hij eigenlijk erg naar huis terugverlangde. Verbeeld je, ze zouden je uitlachen!

Maar Clari gaf haar man een knipoogje, ze begrepen het toch wel.

„Morgen,” beloofde Clari, „gaan we samen naar de stad. Dan gaan we poffertjes eten of een ijsje, jij mag kiezen.”

In de blakerende zon slenterde Clari langs een modewinkel en bekeek de etalage. Koos had haar losgelaten en liep in zijn eentje verder. Ach, hij zou wel in de buurt blijven... Haar ogen dwaalden langs de etalagepoppen en gleden kritisch over de japonnen en mantels. Hè, dat blauwtje daar, net iets voor haar. Ze had de hele zomer met die paar half-sleetjes gedaan, dus kon ze zich wel een nieuwe veroorloven. Zou ze...? De prijs viel nogal mee.

Wacht, even de jongen halen, hij moest dan maar even met haar naar binnen. Ze keerde zich om en zocht tussen de mensen naar de kleine man met zijn witte bloesje.

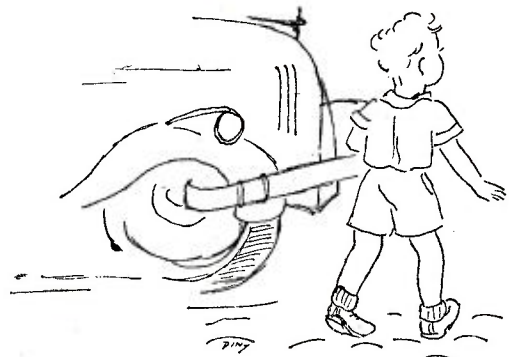
Kops! Koos!

Plotseling bleef ze als vastgenageld staan. Midden op de rijweg, argeloos, stapte het ventje een groot gevaar tegemoet. Want aan de ene kant stond enkele meters van hem af een auto geparkeerd en van de andere kant nadere met grote snelheid een blauwe wagen, die moest uitwijken voor een derde.

Ze schreeuwde: „Koos! Koosje!”, maar haar stem ging verloren in het rumoer van de straat. Ook andere mensen werden opmerkzaam, maar alles speelde zich in enkele seconden af. Het allerlaatste moment pas kreeg de bestuurder het kind in de gaten, dat tussen de twee wagens bekneld dreigde te raken. Hij remde uit alle macht, wilde zijn stuur nog omgooien... te laat.

„O God! O God! O God!”, Clari wrong haar handen in doodsangst. Mensen schreeuwden. Achter zich hoorde ze nog vaag een stem: „Verpletterd!” Toen werd alles grauw en onwezenlijk. Ze voelde, dat ze zo dadelijk het bewustzijn zou verliezen. Ja... nu niet meer denken... wegzinken in een niet-meer-beseffen... Maar iets in haar verzette zich met kracht tegen het toegeven aan elke zwakheid. Ze kneep haar vingers wit in de palmen van haar handen, groot en wezenloos stonden de ogen in het wit gezicht.

Ze baande zich met de ellebogen een weg tussen de omstanders; toen ze op de plaats van het ongeluk kwam had iemand een regenjas erover uitgespreid. Ze wilde hem wegtrekken, maar twee sterke handen vatten haar bij de polsen en dwongen haar achteruit te gaan.



„Koos...“ prevelde ze, „'t is Koos... ik wil...“ Ze moest zich tot het uiterste inspannen om niet te vallen, maar hield zich rechttop. Toen vroeg iemand haar naam en adres. Een geneesheer stond bij haar en de politie trachtte de mensen op een afstand te houden.

Clari antwoordde met een stem, die buiten haar om geluid gaf, op alle vragen, die haar gesteld werden. Ze hoorde zich zelfs vertellen hoe het zich had toegedragen en ze dacht: „Ben ik dat?“

De arts bracht haar met zijn wagen thuis en praatte met Johan. Samen regelden ze wat geregeld moest worden. Clari beet op haar tong om het niet uit te gillen, maar toen de vriendelijke man haar aanraadde wat te gaan rusten om tot kalmte te komen, schudde ze heftig het hoofd. Johan klopte haar wat onhandig op de rug en later hield hij haar ijskoude handen vast.

Ze wist: „Het is alles mijn schuld!“ Die gedachte vervolgde haar dag en nacht. Slapen kon ze niet, alleen verviel ze van de ene angstdroom in de andere. „De droom...“ dacht ze, „waarom ben ik toen die droom vergeten. Het moet wel een waarschuwing geweest zijn... ja, stellig was het een waarschuwing! en zij had die in de wind geslagen!“

Dit zei ze ook keer op keer tegen Johan, die soms ten einde raad, haar bestrafte om zulke inbeeldingen.

Toen kwam de dag, dat zij Annemarie onder de ogen moest komen. Ze zagen elkaar in de ouderlijke woning. Vader lag nog ziek op bed en moeder drentelde af en aan. In de vestibule stonden ze tegenover elkaar; Annemarie nog even opstandig als na de eerste mededeling van het ongeval, Clari met doffe ogen en een schuldbevuste houding. Zo zag de een de ander aan, zwijgend, zonder groet.

„Dit had ik verwacht, juist zo had ik het gedacht!“, schoot het door Clari heen.

„Je hebt mijn kind...“, begon Annemarie met een vreemde, koude stem, maar Clari liet haar niet uitspreken. „Ja... ja...“, zei ze snel, terwijl haar borst heftig op en neer ging, „ik weet het! Je hebt gelijk, ik heb...“

Annemarie deed een stap vooruit en siste:

„En daarom zal ik jou...“, ze klemde haar hand om Clari's hals, die benauwd hijgde en zich toch niet verzette. Ton, die juist uit de kamer kwam, trok Annemarie weg. „Een is al genoeg“, zei hij verdrietig, „stel je niet aan, kind! Jullie zijn allebei overstuur. En wat jou betreft, Clari, natuurlijk is hier geen sprake van schuld. Het is ellendig, dat dit juist zo moest gaan, maar al dat tobben helpt immers niet! Laten we leren het aan God over te geven...“ De laatste woorden gingen voor Clari verloren, zij opende de deur en vluchtte.

Met al de kracht die in hem was trachtte Ton zijn vrouw tot rede te brengen, maar steeds herhaalde ze: „Ik wil haar niet zien, nooit meer! Zorg, dat ik haar niet zie!“

„Maar vrouwke, luister toch! Ikzelf heb een even groot verdriet als jij? Moeten we 't niet samen dragen? Laten we God om kracht bidden en maak het niet zwaarder voor ons allebei... en voor haar.“

Een korte, droge lach was het antwoord.

Langzaam aan herstelde Annemarie zich enigszins, ze nam wat meer notitie van Jim en trachtte vrien-



delijk voor Ton te zijn. Ze vermeed echter ieder gesprek over Clari. Er was weinig over van de levensblijheid, stil en lusteloos deed ze haar werk.

Iedere week tooide ze het graf van haar kind met bloemen, dit was haar enige blijdschap. Meestal ging ze samen met Ton of Jim, ook wel alleen. Maar toen de eerste sneeuw kwam vallen op de kleine steen gooide ze de laatste bloemen weg.

Jim stond haar soms met zijn blauwe kijkers aan te zien, zo stilletjes met een verwonderd vragen in zijn ogen. Wat er precies aan de hand was wist hij niet, maar Koos was nou al een hele poos weg en waarom gingen ze telkens naar die steen staan kijken? Dat had toch zeker iets met Koos te maken!

Vader nam hem op de knie en vertelde, dat de hemel zo mooi was. „Zo mooi, Jimmy, dat je er nooit meer vandaan wil als je er eenmaal bent.“

„Is Koos daar papa?“

„Daar is Koos...“

„Wat doet ie daar dan papa?“

„Zingen met al de anderen, die daar zijn. Zingen, voor de Here.“

„Toe, nou is 't genoeg“, zuchtte Annemarie. Ze kón haar kind niet afstaan, ze vond, dat ze er recht op had. Maandenlang bleef het donker in haar ziel.

Toch, ondanks zichzelf hoopte ze, dat onverwacht Clari zou komen, zoals vroeger. Ze schudde heftig het hoofd als ze er aan dacht en vermeed nog steeds zorgvuldig elk gesprek over haar met Ton. Maar de herinnering aan andere jaren, als Clari plotseling op het raam tikte en ze verrast van haar stoel opsprong, liet haar geen rust.

Ton zocht op een dag zijn zwager in zijn kantoor op. Bij het binnenkomen viel het Johan op hoe het verdriet hem verouderd had, hij zag er bezorgd uit.

Ze drukten elkaar hartelijk de hand, Johan bood zijn zwager een stoel aan en stak hem een pakje sigaretten toe. Zwijgend zaten ze een tijd lang tegenover elkaar, elk in eigen gedachten verdiept.

Het was Kjos, het kind, dat hun denken in beslag nam. Johan zag hem zo duidelijk voor zich, de kleine rakker, 'n gezond vrolijk joch, die bij tijden zo afhankelijk kon zijn... Hij schudde het hoofd en zuchtte: „Ja... ja,” zoals mensen doen, die een groot verdriet hebben.

Ton staarde op het brandend puntje sigaret en strekte zich enigszins om zijn zwager de reden van zijn komst te vertellen.

„We hadden het nooit kunnen denken,” begon hij, „het is zo moeilijk er aan te wennen, dat het kind er niet meer is. Vooral Annemarie, zie je... Ik maak me ongerust over haar. Lichamelijk is zij er niet slecht aan toe, maar ze is zo verbitterd! En de verhouding tussen Clari en haar... konden we daar maar iets aan doen, dat mag toch zo niet blijven!”

„Beste kerel, ik wilde wel, dat ik je hierin helpen kon. Het is met Clari ook een grote moeilijkheid. Zij wil Anne niet ontmoeten, of ze durft niet, ik weet het niet... Ze voelt zichzelf de schuldige en doet zich de dwaaste verwijten, ik kan het niet uit haar hoofd praten. Natuurlijk is het ellendig, dat het juist zo moest gebeuren, maar ze moet toch bedenken, dat er Eén is, Die alles bestuurt en meer vertrouwen op Hem hebben. Het lijkt of ze haar geloof kwijt is... vader heeft ook al eens met haar gesproken, hij kan dat altijd zo hartelijk... 't helpt niet.

Och Ton, we moesten dit maar verder aan God overlaten, je kunt het ook niet forceren. Allebei moeten we geduld hebben, jij veel meer dan ik, omdat het voor jou dubbel zo moeilijk is... En ik ben van harte blij, dat jijzelf er in kan berusten.”

Clari deed stil en verbeterde haar dagelijks werk; er was iets hard in haar hele optreden gekomen. In het najaar bezocht ze niet, zoals anders, van tijd tot tijd haar zuster, maar dagenlang zat ze lusteloos in haar huis en liet zich zelden door Johan tot een wandeling verleiden.

Toen, diep in haar, kwam een aarzelend verlangen naar haar zuster. Het werd sterker en sterker en liet zich niet verdringen. Het vervulde haar gehele denken. „Annemarie... als het weer goed kon worden tussen ons... ondanks alles!”

In de dagen van duisternis, die aan het Licht voorafgaan, maakten de mensen zich overal in de wereld gereed om het Kind te begroeten, ieder op zijn eigen manier.

Er waren er, die een kaarsje achter een mica ruitje van een papieren stalletje zetten en hun „wees gegroet” eindeloos herhaalden. Anderen plantten een kerstboom en maakten hem zo bont als een kermisproduct, met kaarselicht, dat hun armoede wat moest vergoeden. Sommigen dansten erbij...

Maar in de stilte van de Kerstnacht waren er velen, die de tocht naar de kribbe maakten. Ze tastten zich een weg in het donker, ze luisterden of ze ook de engelen hoorden zingen, maar voorerst was daar het schreien van een Kind.

Clari en Annemarie kwamen ook onder hen, zij hadden de donkere kluis van hun eigen ziel verlaten en keken verlangend naar het Licht. Ze meenden ook, dat het Kind hen riep, elk van hen twee dacht

het. Aarzelend traden ze in het licht van de Ster om te vieren het feest van Maria's Blijde Gebeurtenis.

Ze knielden neer en aanbaden het Kind.

Clari bad: „O, Kind van Bethlehem, o God, mijn Verlosser, laat Uw licht stralen in mijn donker hart. Geef mij weer levensblijheid door U! Zo lang heb ik zonder U trachten te leven, vergeef het mij! Het kind, Here, de jongen... neem hem onder Uw bescherming.

Wil haar troosten, o Kind van Bethlehem, geef haar een nieuwe zoon. Leer haar berusten. Dit jaar durf ik U niet om een eigen kind te vragen... Wat Gij doet is goed.

Zegen Johan. Amen.”

Annemarie boog zich en bad: „Neem mijn kind! Gij Licht der wereld. Het behoort U toe, help mij! Dag en nacht verlang ik naar mijn zoon terug en het kan toch niet, Heer! Gij zelf draagt het misschien in Uw armen...

Geef mij kracht om naar Clari te gaan. Ik deed haar onrecht.

„Gij, Die als een Kind ter wereld kwam, Gij God der mensen, zegen alle kinderen.

Amen.”

Zoals ieder jaar met Kerstmis was dit jaar het ouderlijk huis het middelpunt van de Kerstfeestviering. Alle kinderen waren gekomen. Op Kees na waren ze getrouwd. De kleinkinderen liepen het huis in en uit en de groten verzamelden zich in de gezellige huiskamer bij de vader en moeder, die zich door hun dochters lieten verwennen.

Clari en Johan waren juist gearriveerd, Annemarie hoorde hun stemmen in de gang en dacht: „Nu moet het gebeuren.” Ze trachtte het heftig kloppen van haar hart te onderdrukken en ging op haar zuster toe.

Ze liepen elkaar tegemoet, uit hun ogen straalde een nieuw licht.....

Toen kusten ze elkaar.



KERSTNACHT

O Kind, dat in een stal werd neergeleid,
dat als een weerloos lam hier is gekomen,
men heeft U lief in schone, zachte dromen,
maar vindt Gij wel één hart U toebereid?

O, stil nu, stil nu Kindje, dat daar schreit,
in deze nacht herleeft barmhartigheid.

Wij vinden vaak de tocht naar U te ver;
wij bidden vaak om rustig hier te wonen,
maar als wij eenmaal bij U willen komen
dan moeten we op reis, Kind, naar Uw ster.

O, stil nu Kind, dat hier vernederd werd,
in deze nacht wordt onze ziel gered.

O Kind, dat eens verliet Gods Heerlijkheid,
O Lam, dat tussen wolven is geboren,
wij metselen ons zelve in een toren
van haat en tweedracht en van bitterheid.

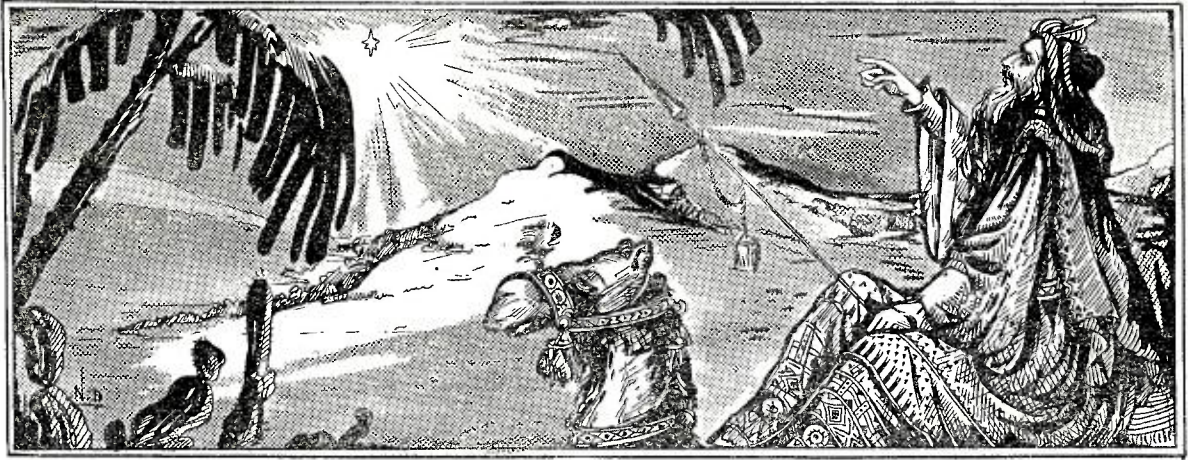
O, stil nu, stil nu Kindje, dat daar schreit,
in deze nacht herleeft barmhartigheid.

Wij denken weer aan kleuren, rood en goud,
muziek en kaarsengloed, aan hulst en sparrebomen...
Heer, maak ons wakker — dat wij niet verdromen
de tijd die Gij aan ons hebt toevertrouwd.

O, stil nu, stil nu Kindje, naakt en koud,
het is vannacht de nacht van ons behoud.

Weer zien wij herders over 't veld verspreid,
die luisteren naar bovenaardse koren...
Heer, geef ons heden oren om te horen
en een ontvank'lijk hart, U toebereid.

O, stil nu, stil nu Kindje, dat daar schreit,
in deze nacht komt God, die ons bevrijdt.



DE MACHTIGE KONING

Een kerstlegende naverteld door P. Agterkerk

Lang geleden leefde in het verre Zuiden een koning, die zeer rijk en machtig was. Veel goud en zilver lag opgestapeld in de schatkamers. De paleizen en hovelingen flonkerden van juwelen en kostbaar gesteente. Verrukkelijke parken met fonteynen, uitgestrekte landerijen, rijk aan glanzend-groene weiden en geelgolvende korenvelden, koele en diepe bossen, vol kostbaar geboomte, toonden hoe rijk de vorst van het Zuidelijke land aan bezittingen was. En van zijn macht getuigden de vele vestingen, gevuld met goedgewapende krijgslieden. De bange eerbied zijner dienaren, edelen en krijgsoversten bewees de strengheid van hun heerser. Toch zou de koning zelf als zijn grootste bezit genoemd hebben: de enige zoon, die na zijn dood op de troon regeren zou. Hem had hij lief boven alles.

In een nacht ontdekten de sterrenwischelaars een nieuwe ster aan de Noordelijke hemel. Zij overlegden, namen waar en berichtten de koning, dat ergens in de wereld een machtige heerser geboren moest zijn. En zij herinnerden hem aan de heel oude voorspelling: „Eén zal eens op aarde verschijnen, die in handen houdt alle macht en kracht. Gelukkig de mens, die zijn vriend mag wezen!” Zonder dralen besloot de koning zich die vriendschap te gaan verzekeren. Ijlings werd een karavaan met talrijk geleide uitgerust. Zijn oudste minister zou tijdens des konings afwezigheid regeren. De prins werd aan zijn hoede toevertrouwd. Toen trok de stoet naar het Noorden, de vorst met zijn edelen vooraan. Achter hen kwamen de geleerden en bedienden, terzijde reden de krijgsknechten.

De tocht was moeilijk. Veel moest men ontberen, terwijl het verwende leven in het eigen land afge-

leerd had om koude, honger en dorst te verduren.

In de woestijn waren door de hete straling van de zon alle bronnen en putten uitgedroogd of tot modder geworden. De eigen watervoorraad, ja zelfs de wijn, was tot de laatste teug opgebruikt. Met gesprongen, droge lippen zag de koning, in zijn onverdragelijk dorstlijden, uit naar drinken.

Uit de bergen daalde een vrouw het rotsige pad af, met een leren zak op het hoofd. Zou daar water zijn? De karavaan hield stil. De vrouw droeg werkelijk koel water.

„Geef hier dat water,” gebod de heerser van het Zuidelijke land.

„Nee, machtige heer, ik zocht het hoog in de bergen voor mijn zoon, die met hevige koorts in de tent ligt...”

Een der dienaren rukte de zak uit haar handen, gaf hem aan zijn koning om de dorst te lessen en de karavaan reed verder, de rest van het water meenemend. De vrouw bleef in wanhoop en woede achter.

In de bergen was het koud. Daar lag sneeuw en woei een izigkoude wind. De koning rilde. De dekens waren te dun. Maar in een berghut vonden zij een herder met helderwitte schapen, een lust voor de ogen.

„Slacht die schapen en geef mij de vellen!” gelaste de van kou verstijfde vorst.

„Nee, machtige heer,” zei de herder en viel op zijn knieën voor hem neder, „die schapen behoren mij niet toe. Ik kan ze niet slachten. Elk dier, dat sterft, moet ik vergoeden aan de eigenaar. Hij zal mij weggagen uit zijn dienst en dan moet ik van ellende omkomen.”

Voor de man uitgesproken was, hadden de krijgs-



lieden met hun zwaarden de schapen gedood. Enige uren later trok de stoet verder door de bergpas. De koning was gehuld in de weke, warme huiden. De herder vluchtte weg uit de hut, in angst voor zijn meester.

De reis duurde lang. Onbekende landen, steden en dorpen trokken zij door, naar de koers van de nieuwe ster in de nachten. De waarnemingen en berekeningen der geleerden in de karavaan wezen de plek aan, waar de nieuwe heerser vertoeven moest. Doch ter plaatse bevond zich slechts een onaanzienlijk, bouwvallig gebouwtje, een schuur of een stal. Verwonderd zag de koning zijn wichelaars aan.

„Toch is dit de plaats, die de ster ons wijst, majesteit,” antwoordden zij eenstemmig.

De koning sprong van zijn rijdier en ging binnen. Hij zag een paar mensen uit de werkende stand, een man en een vrouw. Ook een armetierig kindje in hooi en stro. Kwaad deed hij enige stappen terug. Was hij voor dit onbeduidende kind zo ver op reis gegaan? Had hij voor deze gewone mensen zulke barre koude en hitte doorstaan? Met flikkerende ogen en samengebeten lippen sloeg hij de hand aan het gevest van zijn zwaard. Doch langzaam verslaptte de greep en kwamen zijn lippen naar voren. Zijn ogen sloeg hij neer. Hij knielde bij het stro en aanbad. Het Kind had hem aangezien, recht in de ogen en hij voelde die blik doordringen tot in zijn hart. Hij was niet bij machte zich af te wenden. Het Kind bleek machtiger dan hij en geluidloos verstond hij uit die ogen deze woorden: „Onbarmhartige, slechte man, hoe durft gij hier bij Mij komen?”

Hij schaamde zich over de daden, waarom hij kortgeleden spottend lachte. Hij werd beangst. Nog nooit had hij zijn wreedheid en heerszucht als onbehoorlijk en gruwelijk geschouwd, nu kwam er grote weerzin. Berouwvol boog hij met zijn hoofd tot op de vloer van de schuur. Er begon een stil gesprek tussen hem en die jonge Koning. Duidelijk verstond hij: „Vrede zij u, arm mensenkind. Gij zult niet sterven, maar leven. Al wat u neerdrukt en kwelt, wil Ik van u wegnemen. Daartoe ben Ik op aarde verschenen. Sta op en ga heen tot uw volk. Ik wil uw Vriend zijn.”

Achterwaarts gaande, de ogen op het Kind gericht, verliet de heer van het Zuidelijk rijk de bouwvallige ruimte. Hier had hij ontmoet de machtige Koning, in wiens hand rustten hemel en aarde, het lot van de mensheid...

In de bergpas aangekomen, onderweg naar huis, zond de koning zeven krijgsknechten uit om de herder te zoeken, wiens schapen hij geroofd had. Zij vonden hem en voerden de ongelukkige naar de rustplaats van de karavaan, op een beschutte plaats. De koning stond op en liep de herder tegemoet: „Vergeef mij wat ik deed. Hier, neem aan deze bundel vol goud. Ik wil de schade vergoeden. Dit is zeker genoeg. Maar nog eens, vergeef mij mijn onbarmhartigheid.” Verbaasd keek de man naar het goud in zijn handen en zeide toen: „Hoe bent u zo anders geworden?”

„Ik heb de Heer van hemel en aarde tot Vriend gekregen,” antwoordde de niet meer hardvochtige heerser.

Ook de vrouw in de woestijn werd gezocht en de koning stond stil voor haar tent.

„Door uw schuld is mijn jongen die dag gestorven,” riep de eenzame vrouw en wilde wegvlugten in de woestijn.

De koning hield haar tegen. „Ge hebt gelijk,” zeide hij, „en ik kan het niet ongedaan maken. Zwaar weegt mijn schuld. Wil mij vergeven, vrouw, dat ik wreed aan mijzelf dacht en niet aan uw zieke kind.”

Met open mond staarde de weduwe hem aan en stamelde:

„Waar zijt gij zo anders geworden, machtige vreemdeling?”

Zachtjes, met neergeslagen ogen, antwoordde de koning:

„Bij het Kind, dat alle macht heeft over hemel en aarde.”

Zwijgend reed de lange stoet verder, de koning vooraan, in gepeinzen verzonken, met gebogen hoofd. Vergeven kwaad kon niet hersteld...

Bij de grens van zijn rijk kwamen enige getrouwen hem tegemoet.

„Majesteit, uw oudste minister heeft u bedrogen. Hij heeft zichzelf koning gemaakt in uw plaats en uw zoon heeft hij gedood.”

De koning gleed van het zadel en stond, met het gezicht verborgen in de wijde mouwen van zijn kleed, tegen zijn rijdier aan. Zijn rug schokte, erbarmelijk om te zien. Hij bad:

„Nu moet Gij mij helpen, o machtige Vriend, laat mij niet alleen.”

Drie dagen daarna hield de koning de grote openbare rechtszitting om het verraad te berechten.

„Hij heeft ons overgehaald tot het breken van onze eed van trouw aan u,” zeiden de oversten.

„Daarvoor zal hij verbannen worden uit zijn land,” luidde het vonnis.

„Hij heeft de schatten van ons rijk gestolen.”

„Die zal hij vergoeden met zijn ganse vermogen.”

„Hij heeft u verdacht gemaakt bij het volk.”

„Dat vergeef ik hem.”

„Hij heeft zichzelf op uw troon geplaatst.”

„Ik vergeef het hem.”

„Majesteit, hij heeft uw zoon vermoord.”

De koning werd bleek. Hijgend ging zijn adem. Eindelijk zeide hij:

„Ook dat wil ik hem vergeven.”

En hij voegde er aan toe: „Ik zie aan uw gezichten, dat gij er niets van begrijpt. Gij kende mij als een hardvochtige, liefdeloze heerser. Maar ik heb gevonden de Koning van hemel en aarde. Hij heeft mij al mijn zonden vergeven, en het waren er veel... Zal ik nu zelf niet vergeven? Zijn Macht reikt tot in het boze hart van een mens.”

Stil verspreidde de menigte zich over de pleinen en straten. Hun koning was veranderd. Hij sprak recht zonder wraak.

Indien de macht van die jonge Koning, wiens ster zij gezien hadden, werkelijk reikte tot in het binnenste leven van een mens, zouden zij dan ook niet gaan tot Hem?

En Jezus zeide: „Komt tot Mij, gij allen die vermoeid en beladen zijt. En Ik zal u rust geven”



STILLE NACHT

FRANZ GRÜBER

Stil - le nacht, Hei - li - ge nacht, Da - vids Zoon, lang ver - wacht, Die mil - lioe - nen eens
Stil - le nacht, Hei - li - ge nacht, Heil en vreë wordt ge - bracht, Aan een we - reld ver -

za - li - gen zal, Wordt ge - bo - ren in Beth - le - hems stal, Hij der schep - se - len
lo - ren in schuld, Gods be - lof - te wordt heer - lijk ver - vuld, A - men, Go - de zij

Heer! Hij der schep - se - len Heer!
de eer! A - men Go - de zij de eer!

J. H. KRUIZINGA

H. C. Andersen

en zijn sprookjes

In 1905, honderd jaar na de geboorte van Hans Christiaan Andersen, kocht de stad Odense een klein hoekhuis in de Hans Jensenstraat.

Dit huis was kort na de benoeming van Andersen tot ereburger van Odense (6 December 1867) als zijn geboortehuis gekwalificeerd.

Het gerestaureerde hoekhuis werd op 2 April 1908 als Andersen-Museum geopend.

Men had er een rijke verzameling souvenirs van de schrijver-dichter, alsmede de authentieke geschenken van de families waarmede Andersen in contact gekomen was, bijeengebracht. Deze verzameling breidde zich door geschenken en aankopen zo zeer uit, dat het hoekhuis te klein werd. Met grote dankbaarheid nam de stad het aanbod van de inwoner van Odense, Thomas B. Thrige, aan om het gebouwtje te vergroten.

In 1930, honderd vijf en twintig jaar na de geboorte van de dichter, werd het vergrote museum opnieuw geopend.

Van het bezoek, dat we er vlak na de



In het *Andersen-Museum* te Odense

oorlog brachten, willen we u thans iets vertellen.

Boven de hoofdingang staat het relief van Axel Poulsen, geboren in 1887:

„De beschermgeest der Poëzie schenkt het Deense volk Andersen's sprookjesgestalten.”

Via de voorhal komt men links in het oude huis, dat zeven kleine kamertjes omvat. Van kamer één tot kamer zeven krijgt men door het bekijken der voorwerpen, brieven en andere geschriften een volledig overzicht van het leven van de dichter.

Op 4 September 1819 verliet de 14-jarige knaap zijn Vaderstad om in de hoofdstad beroemd te worden, waar hij, zoals hij het zelf heeft gezegd, „eerst verschrikkelijk veel door moest maken.”

Hij zag Kopenhagen voor het eerst op 6 September. In de hoop eenmaal in het Theater beroemd te worden, zocht Andersen de solodanseres Schall en de directeur der Zangschool, de Italiaan Siboni, op.

Eerstgenoemde verklaarde hem voor krankzinnig, doch de Italiaan gaf hem een poosje zangles. Het gelukte hem van verscheidene aanzienlijke personen o.a. van de componist Weyse een geldelijke ondersteuning te krijgen.

Hij leefde toen nog in grote armoede en hij moest

met een kale kamer in een verdachte buurt genoeg nemen.

In 1821 werd hij aan het Koninklijke Theater als koorknaap zonder salaris aangesteld, maar de 22e Juni 1822 werd hij daar alweer ontslagen, omdat hij zijn stem verloren had.

Hoewel hem de nodige kennis ontbrak, was hij begonnen met het schrijven van toneelspelen en hoewel de theaterdirectie ze als „onrijp” moest betitelen, zagen ze er toch zijn dichterskwaliteiten in. Eén van de directeurs Jonas Collin verschaftte hem daarom koninklijke ondersteuning voor zijn verdere opvoeding en kosteloos onderricht aan de Latijnse school te Slagelse. In Juli 1822 werd H. C. Andersen voor de eerste maal in een Kopenhaags dagblad als dichter vermeld.

Een boekdrukker beloofde zijn boek, „Jeugdproeven van William Christian Walter” uit te geven.

In het aangenomen pseudoniem zien we Andersen's liefde voor Shakespeare en Scott.

Van dit boek, dat thans zeer zeldzaam is en dat in 1827 met een nieuw titelblad verscheen, werd bijna de gehele oplage als misdruk verkocht.

Op de Latijnse school in Slagelse, een stad in Zuid-West Seeland, zat de 17-jarige Hans Chris-



Het geboortehuis van Andersen in Odense, thans ingericht als Andersen-Museum

weken op „Mariehøj” bij Odense door. Hij was daar bij goede vrienden gelogeerd n.l. de familie Iversen. Het museum bezit een waardevolle verzameling van brieven door Andersen aan een nicht van de weduwe Iversen, Henriëtte Hanck, geschreven.

Door een reis naar de Harz, Saksisch Zwitserland, en Berlijn, in de zomer van 1831, probeerde Andersen over het verdriet van zijn onbeantwoorde liefde voor Riborg Voigt heen te komen.

Op die reis sloot hij vriendschap met de Duitse dichters Tieck en Chamisse.

Dezen vertaalden zijn gedichten in het Duits. Andersen's financiële omstandigheden waren nog zo slecht, dat hij dankbaar

was als sommige families in Kopenhagen hem te eten vroegen. Bij de zangleraar Ludvig Zinck, waar hij wekelijks eenmaal kwam, tekende hij voor diens kinderen o.a. „de Heksendans op de Blocksberg”.

In kamer drie van het Andersen Museum zijn verscheidene portretten aangebracht.

Links zien we een fotografie, welke Andersen in 1865 aan de componist J. P. Hartmann schonk. Daaronder bevindt zich een relief van Andersen zelf. Recht daartegenover zien we een litografie naar een tekening, die Vogel von Vogelstein in 1841 in Drésden gemaakt heeft. Aan de muur rechts hangt een foto van Andersen als oude man. De hoge beampte Jonas Collin, die Andersen de nodige wetenschappelijke opleiding heeft verschaft, betekende veel voor zijn tijdgenoten, door zijn energieke pogingen om de toestand van het land na de deelname aan de Napoleontische oorlogen weer in orde te brengen.

Hij was voor de dichter als een vader en zijn huis stond altijd voor hem open. Als deelnemer aan de huiselijke feesten aldaar heeft Andersen veel gelegenheidsgedichten geschreven, vooral gedichten bij de geboorte van de kinderen.

Hoewel de drie zonen en de beide dochters in temperament en optreden geweldig met Andersen verschilden, en hem misschien verstandelijk de baas waren, betoonden zij zich toch trouwe kameraden.

Voor de oudste zoon Edvard Collin (1808—1886) werd Andersen's grootste steun. Mevrouw Collin verstond de kunst om Andersen tijdens sombere buien te troosten, de oudste dochter Ingeborg Collin kon, dank zij haar goed humeur, Andersen becritisieren zonder hem te kwetsen. Het meest voelde Andersen zich tot de jongste dochter Louise Collin aangetrokken en in 1832 kwam de blauwogige Louise in de plaats van de bruinogige Riborg Voigt. Andersen werd opnieuw teleurgesteld toen op Nieuwjaarsdag de verloving van Louise met een jonge jurist J. W. Lind bekend werd.

Nadat hij opnieuw in het buitenland troost had gezocht kwam hij toch weer op goede voet te staan met Louise Collin en toen zij in 1840 Mevrouw Lind werd en kinderen kreeg werd hij de lieve

tiaan Andersen met 12- à 13-jarige jongens in één klas.

Toen begon voor hem een ongelukkige tijd. De begaafde, doch humeurige rector Meisling (wiens caricatuurtekening zich in het Museum bevindt) verstond in het geheel niet de kunst om met de gevoelige Andersen om te gaan, die meerdere malen de moed verloor.

Ontspanning zocht Andersen door voettochten naar Sorö, waar de dichter Ingemann en zijn vrouw hem gaarne ontvingen.

In Mei 1826 werd rector Meisling naar Helsingör overgeplaatst en Andersen, die sinds 1825 bij hem inwoonde, ging mee naar de stad aan de Sont.

Daar de verhouding tussen de rector en zijn leerling steeds slechter werd nam Collin hem in April 1827 van de Latijnse school af en liet hem in Kopenhagen privélessen geven. In 1828 deed Andersen eindexamen en in de herfst van dat jaar beëindigde hij zijn universiteitsstudie.

Reeds vóór zijn examen had Andersen als schrijver naam gemaakt o.a. door het gedicht „Het stervende Kind”, dat hij als leerling op de Latijnse school in Helsingör, in een moedeloze bui, had neergeschreven. Het werd in 1827 in een Kopenhaags blad in het Deens en in het Duits opgenomen en het werd twee jaar later in het Groenlands vertaald.

In Augustus 1830 had Andersen in de stad Faaborg op Funen kennis gemaakt met een bruinogig meisje, Riborg Voigt, waarvan hij ging houden. De jonge dichter beviel haar en zij heeft tot haar dood toe een bouquet bewaard, dat hij haar eens geschonken had. Zij was evenwel in het geheim al verloofd.

Andersen schreef veel gedichten over zijn geliefde en zond ze haar onder de titel „Manuscripten” en „Fantasiën en Schetsen”.

Na Andersen's dood vond men op zijn borst een wasleren zakje met een brief van Riborg Voigt er in.....

In kamer twee hebben we dat gezien, evenals de originele schrijfproeven van bovengenoemde dichtbundel.

In dezelfde zomer bracht Andersen verscheidene

oom, die de kinderen zelfgemaakte prentenalbums schonk.

Ook schreef hij gedichten in de boeken, welke hij hen zelf gaf o.a. „Struwelpeter” („De grote Bastiaan”). Andersen verstond uitstekend de kunst om met veel fantasie papieren knipsels te maken, en er is dan ook in kamer vier een uitgebreide collectie aanwezig.

Met koninklijke ondersteuning begon Andersen in April 1833 een reis die voor zijn ontwikkeling als dichter van de grootste betekenis is geweest. Na een driemaandelijks verblijf te Parijs kwam hij via Le Locle in het Juragebergte, waar hij het lyrische drama „Agnete en de Meerman” voltooide. In Italië was hij van September 1833 tot April 1834 en hij kwam via Duitsland op 3 Augustus weer in Kopenhagen aan.

Tijdens zijn reis plukte Andersen als aandenken op verscheidene plaatsen bloemen, welke hij droogde en op papier plakte.

In brieven aan zijn vrienden zond hij pentekeningen, die hij op mooie plekjes voor hen maakte. Verreweg het belangrijkste resultaat van die reis was de roman „De Improvisator”, die in April 1835 verscheen. In Augustus van hetzelfde jaar werd deze onder de titel „Jeugdleven en dromen van een Italiaanse dichter” in het Duits vertaald. Meesterlijk heeft Andersen daarin een soort autobiografie, verenigd met schilderijen uit de Italiaanse natuur en 't volksleven, gegeven. In de volgende jaren verscheen er een nieuwe roman o.a. in 1837 „Slechts een Muzikant”. In Mei begon hij „Sprookjes voor kinderen” in kleine eenvoudige schriften uit te geven. In het eerste stonden „De Vuurslag”, „Kleine Klaas en Grote Klaas”, „De Prinses op de erwt” en „De bloemen van de kleine Ida”.

In 1837 waren er reeds drie schriften verschenen, welke in één bandje gebonden werden. Tussen 1838 en 1841 verschenen er weer drie schriften in één bandje. Deze eerste uitgave, waarin men o.a. vindt „De Zeemeermin”, „De nieuwe kleren van de Keizer” en „De dappere tinnen soldaat”, zijn zeer zeldzaam.

Reeds in 1839 verscheen er in Brunswijk een Duitse uitgave van deze sprookjes met illustraties van Majoor von Jenssen.

De sprookjes, welke na 1841 verschenen, heten eenvoudig „Sprookjes” en niet meer „Sprookjes voor kinderen”.

Andersen's armoede dwong hem zich door omwerkingen van toneelstukken, operetteteksten en onbetekenende twee-acters voor het Koninklijk Theater in zijn onderhoud te voorzien.

In 1839 schreef hij een bekend toneelstuk „De Mulat” dat overal gunstig ontvangen werd.

Andersen had toen het ongeluk, dat de première twee maanden verschoven moest worden, omdat de Deense Koning Frederik VI op de dag van de première, 3 December 1839, stierf.

Erger was het voor Andersen, dat, toen hij in 1843 een nieuw toneelstuk „Het metselaarsmeisje” had geschreven de beroemde Deense toneelspeelster Johanna Louise Huberg weigerde om de voor haar bestemde hoofdrol te spelen. Hierdoor werd het succes van het stuk sterk benadeeld.

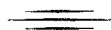
In October 1840 begon Andersen een reis, welke pas in Juli 1841 eindigde. Hij trok door Duitsland, waar hij van de in 1839 geopende spoorweg van Leipzig naar Dresden gebruik maakte. In kamer vijf, links van de deur, hangt een brief, die op Leipzig-Dresdener spoorwegpapier is geschreven en waarin Andersen van de tocht vertelt. Van Duits-



Andersen's werkkamer met zijn velerlei attributen



Illustratie van Pedersens uit Andersens meest bekende sprookje: „Het leelijke jonge eendje.”



Illustratie van Pedersens bij het sprookje: „Grote Klaas en Kleine Klaas.”



land ging de reis naar Rome en Napels, vandaar naar Athene en Constantinopel, waarna hij de Donau opvoer en Wenen bezocht. Hij keerde via Duitsland naar Denemarken terug. Deze reis wordt beschreven in „Bazar van een dichter” waardoor eindelijk de ongunstige critiek, die hem steeds ten deel gevallen was voorgoed te zijnen gunste keerde. In het Andersenmuseum herinneren een dasspeld in Napels gekocht, een Turks paspoort, een gedroogd blad uit Servië en een pentekening op de Donau gemaakt aan zijn reis naar het Zuiden. Tijdens zijn verblijf te Rome maakte Andersen kennis met de beroemde beeldhouwer Bertel Thorwaldsen. Toen Thorwaldsen in 1838 naar Denemarken terugkeerde, verdiepte zich hun vriendschap en zij ontmoetten elkaar meerdere malen op het landgoed Nijso op Seeland. De droefheid over Thorwaldsen's dood in 1844 komt in verschillende gedichten van Andersen tot uiting.

Andersen bezocht herhaaldelijk Zweden en hij maakte daar met vele vooraanstaande personen kennis. De eerste maal reisde hij door het pasgeopende kanaal van Gotenburg naar Stockholm. Op deze tocht ontmoette hij de Zweedse schrijfster Frederika Bremer, met wie hij hechte vriendschap sloot. Daaraan herinnert een vergulde lepel, die zij Andersen heeft geschonken. Tijdens een kort bezoek aan de universiteitsstad Lund aan de Sont werd Andersen door Zweedse studenten gehuldigd.

Dit was de eerste officiële hulde welke hem ten deel viel.

In 1849 ondernam Andersen zijn grootste reis naar Zweden, die we beschreven vinden in het boek „In Zweden”. Dit boek is opgedragen aan zijn vriend, de Zweedse dichter Bernard von Beskow.

De figuur, die voor Andersen de meeste betekenis heeft gehad is de operazangeres Jenny Lind, bijgenaamd de Zweedse nachtegaal. Zij inspireerde hem tot het sprookje „De Nachtegaal en de Engel”.

Toen zij in 1843 en in 1845 in Kopenhagen optrad, was hij dagelijks met haar samen en hij toonde haar duidelijk zijn liefde.

Zij echter wilde hem slechts als broeder behandelen. Het kleine spiegeltje in het Andersenmuseum is een geschenk van Jenny Lind. Zij ontmoetten elkaar dikwijls als vrienden, doch in 1852 is zij met de musicus Otto Goldschmidt getrouwd, die zich in 1858 voorgoed in Londen vestigde. Naar aanleiding daarvan schreef Andersen toen „Onder de Wilgenboom”.

Andersen heeft in zijn gehele leven 29 maal het buitenland bezocht. In de regel ging de reis over Duitsland, hij voelde zich tot de oude cultuur van dit land aangetrokken en daar ook maakten zijn boeken grote opgang.

In Berlijn bezocht hij Koning Frederik Wilhelm, die hem in 1846 tot Ridder van de Pruisische Rode Adelaar benoemde. Dit was de eerste ridderorde, welke Andersen ontving.

Zuid-Duitsland trok hem het sterkste aan. In Weimar bezocht hij de herinneringen aan Schiller en Goethe en de Groot-Hertog Karel Alexander werd zijn vriend voor het leven.

Er zijn niet minder dan 89 brieven van H. C. Andersen aan de Hertog geschreven, bewaard gebleven, welke door Emiel Jonas opnieuw uitgegeven zijn en die van wederzijdse vriendschap getuigen.

In Dresden zocht hij de familie van de Decken en de schilder Vogel van Vogelstein op.

In München stond het huis van de schilder Kaulbach voor hem open. Deze illustreerde zijn sprookje „De Engel”.

In 1846 heeft Andersen met de uitgever Carl Berent Lorck, Deen van oorsprong, in Leipzig een contract afgesloten, over de heruitgave van zijn verzameld werk in het Duits. Deze uitgave verscheen tussen 1848 en 1851 en het Andersenmuseum bezit een belangrijke verzameling brieven geschreven naar aanleiding van deze kwestie.

In 1847 reisde Andersen over Holland naar Engeland.

Van Oldenburg uit komt hij, per diligence, Nederland binnen. In Deventer bewonderde hij het spel van het carillon en vermaakte hij zich over de wafelkraam op de kermis. In Utrecht nam hij de trein naar Amsterdam.

Niet ten onrechte kan men van dit eerste optreden van Andersen in Nederland, J. L. v. d. Vliet, alias Boudewijn, de impressario noemen. De eerste drie jaargangen, 1845, 1846 en 1847, van het door deze in vele opzichten begaafde man geredigeerde periodiek „De Tijd, merkwaardigheden der letterkenden en geschiedenis van de dag voor de beschaafde wereld” bevatten heel wat betreffende Andersen.

In Amsterdam kwam Andersen waarschijnlijk tussen 7 en 13 Juni 1847 aan. De „Nieuwe Amsterdamse Courant” — „Algemeen Handelsblad” — had, zeker door Van der Vliet ingelicht, in het nummer van Vrijdag 4 Juni haar lezers gemeld, dat hij in aantocht was, aanplakbiljetten van „De Tijd” met reclame voor Andersen's werk en met zijn portret waren verspreid.

Over het Amsterdamse gedeelte van dit eerste bezoek aan ons land is Andersen in zijn autobiografie „Mit Livs Eventyr” kort; hij zal in die weinige dagen wel niet veel beleefd hebben. De Stadschouwburg vindt hij gesloten. Hij bezoekt een Frans theater, vermoedelijk het theater „De vaudeville Français” aan de Singel.

Hij had een introductie voor Vrolik en deze recommandeerde hem aan van Lennep, die hem te eten vroeg. Andersen heeft te zijnen huize blijkbaar een genoeglijke avond doorgebracht. Hij is verrukt over de kinderen; zij kennen zijn sprookjes; „De rode Schoentjes” waren juist in „De Tijd” verschenen. En aan tafel overhandigde van Lennep aan Andersen een door hem vervaardigd ex tempore, geïnspireerd door het eveneens kort te voren in „De Tijd” gepubliceerde „Lelijke Eendje”.

Van Amsterdam reisde Andersen via Haarlem naar Leiden, waar hij Geel en de directeur van het „Museum voor Natuurlijke Historie”, H. Schlegel ontmoette, met wiens echtgenote hij te Kopenhagen ten huize van Ohlenschläger reeds had kennis gemaakt. Uit Leiden kwam hij dan Woensdag de 16de Juni in Den Haag aan.

Het belangrijkste evenement van Andersen's bezoek aan Nederland is het feest geweest, dat Van der Vliet voor hem organiseerde op Zondag de 20ste.

Van dit feest vertelt hij uitvoerig in „Mit Livs Eventyr”.

Op grond van hetgeen hij zelf vertelt, en met be-



Illustratie van Pedersens uit Andersen's sprookje: „Duimelijntje”, dat evenals zijn andere sprookjes in vele talen werd overgezet.

Illustratie van Pedersens uit het niet minder bekende: „Zandmannetje.”





Illustratie uit: „De herderin en de Schoorsteenveger”.



Illustratie uit het sprookje: „De geschiedenis van een Moeder”.

Illustratie uit: „Stopnaald”, een van de beroemdste sprookjes van Andersen



hulp van verslagen in het „Dagblad van 's-Gravenhage”, in „Het Algemeen Handelsblad” en van het referaat in „De Tijd” zijn wij in staat het gebeuren op die gedenkwaardige avond te reconstrueren.

Van der Vliet verraste Andersen, die deze avond een operavoorstelling wilde bijwonen, met de mededeling, dat enige vrienden hem in „Hotel de l'Europe” in de Lange Houtstraat een maaltijd en een feestavond wilden aanbieden.

Een aanzienlijk gezelschap wachtte hem daar: met de organisator van het feest waren daar aanwezig: Kneppelhout; van de leden van „Oefening kweekt kennis”: Van den Bergh, Calisch en Van Dam van Isselt; van die van Pulchri Studio: Rochussen, die, als medewerker aan „De Tijd”, Andersen's „Prentenboek zonder Prenten” had geïllustreerd, Bosboom en Bles, de toneelspeler Peters, die toen in Den Haag resideerde, de musicus Verhulst, destijds directeur van de „Koninklijke Hofkapel”, die Andersen reeds eerder in Rome ontmoet had, en zeer vele anderen.

Uit Den Haag vertrok Andersen via Rotterdam per „Batavier” naar Engeland. In Engeland werd hij in de voornaamste kringen opgenomen en daar heeft hij vriendschap gesloten met Charles Dickens.

In een brief van 30 Augustus 1847 nodigde Dickens hem in zijn zomerhuis Broadstairs. In Januari 1847 bracht het Engelse blad „Punch” Andersen een huldiging van Engelse kinderen.

In Denemarken werd Andersen reeds spoedig op verscheidene landgoederen ontvangen en als hij niet in het buitenland was, bracht hij een groot deel van zijn tijd bij aanzienlijke families door.

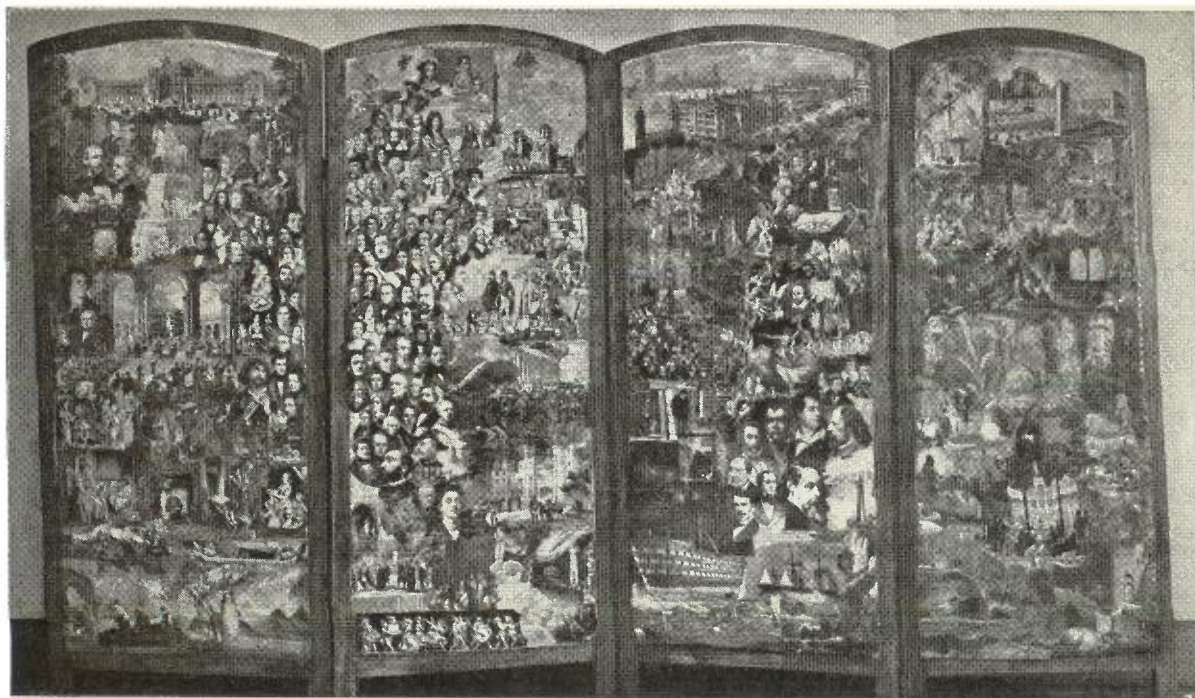
Vlak bij de ingang van het nieuwe museum-gedeelte bevinden zich de meubelen, welke Andersen van 1846 tot 1865 als kostganger bij juffrouw Anholm in Kopenhagen gebruikte. Op het buffet, dat hij als schrijftafel gebruikte, staat een borstbeeld, dat de Engelse beeldhouwer Joseph Durham in 1847 van Andersen heeft vervaardigd. Daarnaast moet een borstbeeld van Jenny Lind, eveneens door de Londense beeldhouwer gemaakt, gestaan hebben. Dit is evenwel nooit terug gevonden. Aan de wanden hangen verschillende schilderijen welke hem door Zweedse en Noorse schilders geschonken zijn. Aan de muur bij de straat hangen twee rekken met originele foto's van Andersen, die met Andersen's sofa en stoelen op de wereldtentoonstelling in Chicago, in 1893, in een Andersenkamer tentoongesteld stonden.

Naast de uitgang van het oude gedeelte van het museum bevinden zich de herinneringen aan de tijd tussen 1848—1867. Het was voor Andersen heel pijnlijk dat er van 1848 tot 1850 oorlog uitbrak tussen Denemarken en Duitsland.

Natuurlijk koos hij de zijde van zijn vaderland en hij heeft verscheidene „Vaderlandse Verzen en Liederen” geschreven. Toen de troepen zegevierend terug kwamen en een graaf op zijn landgoed Glorup op Funen de soldaten uitnodigde, schreef Andersen als gast van de graaf de feestprogramma's en bedacht hij de versieringen.

In 1855 verscheen Andersen's autobiografie „Sprookjes uit mijn leven” waarvan het manuscript in zijn museum te zien is.

Andersen ondernam nog steeds reizen naar het buitenland. In 1861 was hij voor de vierde maal in



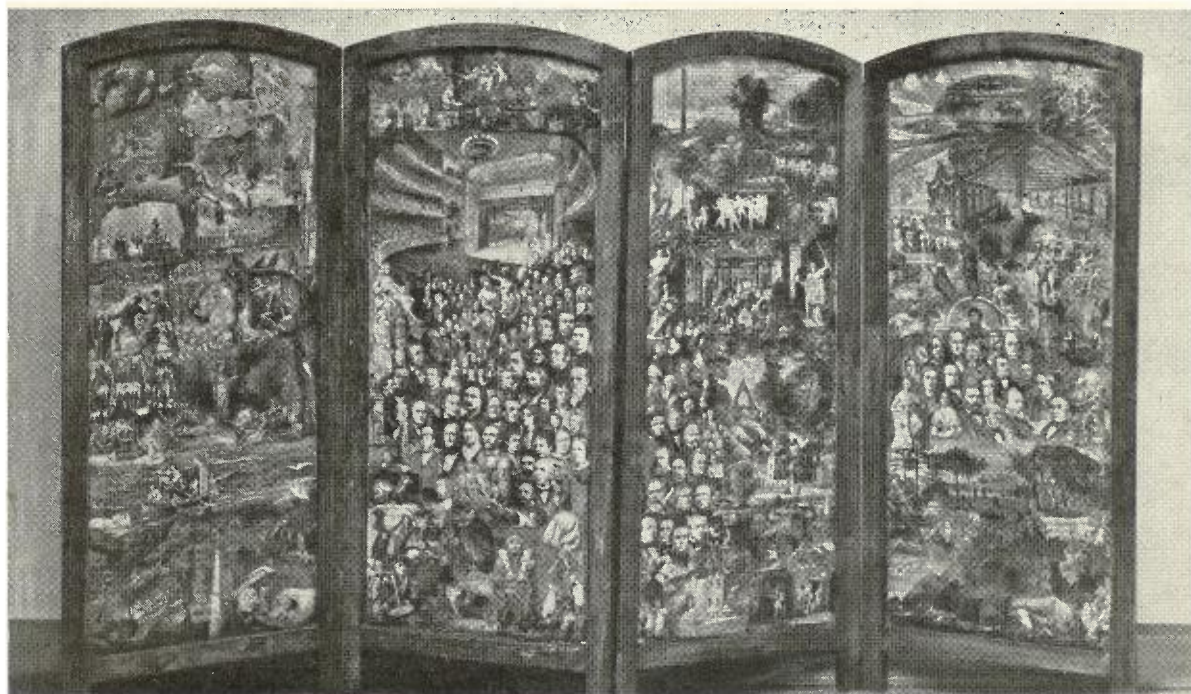
Boven en onder: Twee kamerschermen welke door Andersen zijn volgeplakt met afbeeldingen van beroemde personen uit zijn dagen

Rome en sloot hij vriendschap met de Noorse dichter Björnson.

In 1862 reisde hij naar Spanje en Noord-Afrika, op de terugweg reisde hij over Portugal. Tijdens die reis heeft hij in kleine eenvoudige schriften over al zijn uitgaven nauwkeurige notities gemaakt.

In een glazen kast liggen verschillende kleinigheden, die aan Andersen hebben toebehoord. Rechts van deze kast hangen portretten van zijn trouwe vriend Edvard Collin en zijn vrouw.

Op 6 September 1869 werd hij, ter gelegenheid van de 50e verjaardag van zijn komst in Kopen-



hagen, gehuldigd. Een school schonk hem een groot zilveren zuringblad met een slak er op (dit sloeg op het sprookje „De gelukkige Familie“). Na Andersen's dood behoorde het toe aan Koning Frederik VIII, die het aan het Andersenmuseum afstond.

Andersen's 70e verjaardag werd met grote feestelijkheden gevierd. Men vereerde hem met „De geschiedenis van een Moeder“ in 15 talen. Zijn gezondheidstoestand stond hem niet toe zelf aan de grote feestelijkheden deel te nemen, maar bij de familie Melchior was een kleine kring op een feestmaal uitgenodigd.

Op zijn oude dag herdacht Andersen zijn „lieve oude geboortestad“ in het gedicht „Odense“.

In zijn testament vinden we een legaat voor de vlijtigste jongen uit de Armenschool in Odense, waar hij zelf school heeft gegaan. Hieruit blijkt dat hij zijn nederige afkomst niet verloochende.

Op 4 Augustus 1875 stierf Andersen, 70 jaar oud en M. G. Melchior deelde in een telegram dit aan Edvard Collin mede.

Enkele dagen voor zijn dood had hij zijn grote verzameling knipsels aan mevrouw Melchior ten geschenke gegeven.

In het museum bevinden zich ook Andersen's eigen meubelen.

Zijn schommelstoel, die hij aan de bekende Noorse schrijver Alexander Kielland gegeven had, is weer in het museum teruggekeerd.

Op een etagère liggen twee banden van „Picturesque America“, die Andersen als geschenk van Amerikaanse schoolkinderen ontvangen heeft. De kleine handtas is door de Deense Koning Christiaan



Hans Christiaan Andersen op 65 jarige leeftijd

Andersen als verteller, dit standbeeld staat in Odense



IX tijdens zijn reis naar Griekenland en Italië in 1871 en 1872 gebruikt en daarna aan Andersen geschonken, toen deze naar Zwitserland ging, zijn laatste buitenlandse reis.

Op de eerste verdieping van het Andersenmuseum hangen langs de wanden de originele illustraties van de Deense zeeofficier Petersen, die Andersen's sprookjes van 1835 tot 1847 illustreerde.

In de boekenkasten vinden we uitgaven van Andersen's werken in meer dan 30 talen.

De sprookjes „De Vuurslag“, „De kleine Klaas en de grote Klaas“, „Het kleine meisje met de Zwavelstokjes“, „De Sneeuwkonigin“, „De Varkenshoeder“, „De vrouw met de eieren“, „De Flierboommoeder“ en „Wat Vader doet is altijd goed“, zijn daar door Ruth Christiansen in een diorama tentoongesteld.

In een andere kast zien we verschillende documenten, welke bewijzen, dat de arme schoenmakerszoon de hoogste onderscheidingen heeft ontvangen. We zien er het Beierse Maximiliaan-ordeteken en het bewijs van lidmaatschap van de Saksisch-Weimarse Witte Valkenorde.

Het was voor Andersen een grote vreugde, dat hij, op 6 December 1867, tot ereburger van zijn geboorteplaats werd benoemd.

Denemarken is met recht trots op haar grote zonen. Onder deze neemt naast Bertel Thorwaldsen, Hans Christiaan Andersen de belangrijkste plaats in.

MIJNHEER KNIBBE'S NACHTELIJK AVONTUUR

Humoreske van BAS VAN RIJN

Mijnheer Knibbe, sinds korte tijd gepensionneerd belastingambtenaar, is verhuisd van een bovenhuis in centrum, naar een huis met een, voor renteniers zo onmisbaar, niet al te bescheiden tuintje in één der oude buitenwijken van de stad.

Van een woning in één der nieuwe stadsgedeelten, waar vooruitstrevende bouwmaatschappijen moderne huizen bouwden met een lief vóór- en achtertuintje, heeft hij niets willen weten. Hij hield zich liever bij het ouderwetse. Dat was veel degelijker en... goedkoper. Want, naast een zeer degelijk man, is mijnheer Knibbe ook een *zuinig* man. Noem maar op. Hij rookt niet. Hij drinkt niet... Dat wil zeggen, wél koffie, thee, melk en water en zo... Natuurlijk wel! Maar geen alcoholhoudende dranken, begrijpt u? En zijn zuinigheid is ook de reden, waarom hij nooit trouwde.

„Ongetrouwd leeft een mens veel goedkoper,” pleegt hij altijd te zeggen, wanneer één of andere intieme kennis het gesprek brengt op zijn ongehuwde staat.

Alzo verhuisde mijnheer Knibbe met zijn oude huishoudster naar het huisje even buiten de stad.

Tot zijn grote blijdschap wordt in het nieuwe oude huis, of zoals je 't noemen wilt, het oude nieuwe huis, nog gaslicht gebrand. Gaslicht is, volgens mijnheer Knibbe, voordeliger dan. electrisch licht. Er wordt niet zoveel misbruik van gemaakt, zie je!

Maar, het kan lastig zijn, vooral als je, zoals mijnheer Knibbe, geen lucifers bij je draagt, omdat je niet rookt, en het licht in de gang niet op het dagvlammetje mag branden uit oogpunt van zuinigheid. Want, wat is een mens in het donker? Vooral als hij pas verhuisd, en daardoor nog zowat een kat in een vreemd pakhuis is. 't Is allemaal mooi praten van orde in je kamer, zodat je zelfs midden in de nacht het kleinste ding vinden kunt omdat het op zijn plaats staat of ligt. Ja, als de maan schijnt en de luiken niet gesloten zijn. Maar als de neergelaten metalen rouleaux Egyptische duisternis maken, dan is dat héél wat anders.

Zo ook bij mijnheer Knibbe's thuiskomst 's avonds. Daar staat hij nou in zijn eigen kamer. Rondom donkerte als in een zak. Om te beginnen zoekt hij naar z'n lucifers. Als een accuraat man weet hij precies waar ze liggen. Op het kleine tafeltje onder de spiegel, tussen de ramen. Hij gaat er dus in een rechte lijn op af. Voorzichtig natuurlijk, maar het kan niet missen. Nooit... Bòns!...

„Wat is dát nou? Och zó? De boekenkast. Maar 't is toch merkwaardig,” peinst hij een ogenblik, hoe kan ik nou in rechte lijn bij de boekenkast terecht komen! Die staat toch veel meer links! Dat had anders mooi kunnen worden, als hij die grote porceleinen vaas op z'n hoofd gekregen had. Die was al zo aardig aan het waggelen.

Hij moet nu in ieder geval een beetje meer rechts houden om „de rechte lijn” weer te pakken te krij-

gen... Bòns! Hè! Wat is dát nou weer! Daar viel hem wat op zijn voet. Ah! Wacht! 't Is dat stuk van de grote fauteuil, dat altijd loslaat. Natuurlijk! Maar nu begrijpt hij toch maar niet, hoe hij bij de grote fauteuil komt. Die staat toch veel meer naar rechts!

Zijn huishoudster heeft zeker weer eens schoon-gemaakt toen hij uit was. Dat die vervelende meiden dat toch nooit konden laten!...

...Nou moet hij dus weer een beetje links aanhouden om „de rechte lijn” te krijgen...

Bòns!...

Loop naar de... 't Is zonde dat ik 't zeg! Wat nou weer?! Nòg een boekenkast?! Dat kàn niet! Ja tòch! Dat moet dan de grote zijn. Ja. Nu moet hij weer een beetje rechts...

Hò?! Nou houdt alles op! Daar staat hij nu met z'n neus tegen de muur. Hij begrijpt er niets meer van. Het zweet breekt hem uit.

Hij roept om hulp. Vreemd, ja angstig klinkt dat; je eigen stem in het pikdonker. Hoe lang moet hij zo staan, hulpeloos en radeloos? Zijn het slechts enkele minuten? Is het meer dan een kwartier?

Eindelijk hoort de huishoudster hem roepen en komt met licht.

En dan kijkt mijnheer Knibbe dan toch verwonderd. Hoe is dát nu toch mogelijk! Inplaats van bij de grote, staat hij bij de kleine boekenkast. Inplaats van de porceleinen vaas, had hij straks bijna de buste van Luther op zijn hoofd gekregen. En de héle confusie kwam hier vandaan, dat hij door een verkeerde deur is binnengekomen. Dat is ook geen wònder. Want als mijnheer Knibbe zijn huis inkomt, staat hij voor acht deuren! Zegge: acht deuren! De eerste is de buitendeur. De tweede van het kleine balkonkamertje. De derde van z'n huishoudster, of beter: van de kamer van z'n huishoudster. De vierde en vijfde deur is dan van de huiskamer. De zesde is zijn slaapkamer. De zevende de keuken. De achtste de logeerkamer.

Er heeft nog wel nooit iemand bij mijnheer Knibbe gelogeed, maar de kamer is er nu eenmaal. En hij moet tenslotte toch ook een naam hebben.

Maar terzake, onder de gegeven omstandigheden is het dus best te vergeven, dat je je eens vergist.

Och ja, mijnheer Knibbe neemt zich, na zo'n experiment steeds voor electrisch licht te laten aanleggen. Maar als zijn woede wat bekoeld is, blijft het toch maar weer: gas, dat is voordeliger. Er zijn zo van die dingen in het leven, waartoe een mens niet zo gauw en zo gemakkelijk komt. Meestal moet er eerst iets gebeuren, dat er toe dringt. Gewoonlijk zegt men in zo'n geval: „als het kalf verdrongen is, dempt men de put.”

Zo ook bij mijnheer Knibbe.

Wat slechts héél zelden gebeurt, op zekere dag krijgt mijnheer Knibbe een brief. En nog wel een brief van een vriend uit zijn jeugdijaren. Een éven-verstokte vrijgezel als hijzelf.

Die brief begint:

Waarde Teunis,
Deze is dienende U te berichten, alsdat ik het voornemen heb bij leven en gezondheid U 15 dezer te bezoeken...

en eindigt:

We zijn beiden bedaagde en eenzame mannen Teunis, het zal voor U en voor mij plezierig zijn elkaar nog eens weer te zien en te spreken over de goede oude tijd. Dat zal ons goed doen. Hopende op goed weer en een goede reis blijf ik als altijd je vriend,
Jodokus.

Een logé dus.

Ik wil nu juist niet zeggen, dat dit mijnheer Knibbe onaangenaam is. Dat wil ik volstrekt niet zeggen. Integendeel. Jodokus Snuggeveld is een héél geschikte vent. Wel een beetje verstrooid en vervelend, maar hij heeft óók véél goeds.

Hij komt van buiten en weet in een stad nooit de weg. Bovendien heeft hij een zwak. Als hij de deur uitgaat, gaat hij altijd de verkeerde kant uit, en dat merkt hij in de regel pas als hij een half uur of zo op weg is. Op zo'n manier kan ik-weet-niet-wie wel verdwalen. Dat kan immers niet anders!

Als mijnheer Jodokus Snuggeveld behouden en wel gearriveerd is, zegt mijnheer Knibbe tegen hem: „Kerel, het doet me genoeg en je hier te zien en dat je bij me blijft logeren.”

Vooral voor dat laatste is mijnheer Knibbe zijn vriend bijzonder verplicht. In een grote stad behoren logé's natuurlijk tot de aangenaamheden van het leven.

Wederkerig doet het mijnheer Snuggeveld ook genoeg. Hij betreft de logeerkamer en doet onder het uitpakken van zijn koffer de heilrijke mededeling, dat hij veertien dagen denkt te blijven. Hij was eerst drie weken van plan geweest. Maar tot zijn spijt kan hij onmogelijk langer dan veertien dagen.

Dat laatste betreft mijnheer Knibbe ook. En daar hij de eerste avond al niet weet wat hij met Dokus beginnen moet, stelt hij voor samen naar het onder-ons-avondje van de damclub te gaan. Daar waren in ieder geval meer lui, en konden ze allemaal een portie van de verveling mee krijgen. Als lid heeft hij toch het recht een kennis of familielid te introduceren.

Als ze weer thuis zijn steekt mijnheer Knibbe een petroleumlamp aan en brengt zijn gast naar de logeerkamer, wenst hem goede nacht, wat deze hartelijk beantwoordt. Daarna gaat mijnheer Knibbe naar zijn eigen kamer en is ook weldra onder zeil.

Hoe lang die zoete rust duurde, durf ik niet met zekerheid te zeggen, doch opeens wordt mijnheer Knibbe door een heidens gebel aan de voordeur opgeschrikt.

Hé! denkt hij, nog een weinig slaapdronken, wat kan dat nu zijn, midden in de nacht?! Ik heb de voordeur toch zelf gesloten. Wie kan dat nou zijn... zeker iemand aan de verkeerde deur... dat zou toch... Ah! Nou wordt er aan de overkant gebeld... Misschien brand?! Wanneer het hier in huis niet is, sta ik niet op... onze brandweer is uitstekend in orde... Kom, ik ga maar weer rustig liggen...

Nauwelijks heeft hij dat gedaan: wéér een ruk aan de bel om van te rillen.

„Er is toch zeker iets aan de hand,” mompelt hij. Met een ruk komt hij overeind en gooit zijn mollige behaarde benen met een grote zwaai uit het bed. Zo doet hij altijd 's morgens, maar 't is niet lekker in de winter...

Dan wordt er voor de derde maal gebeld.

Handig schuift mijnheer Knibbe in z'n wollen pantoffels, die onder de stoel naast z'n bed staan, en tamelijk dun gekleed loopt hij de gang door naar de voordeur.

Stil! Eerst maar het luikje een kier open doen. Een mens moet altijd voorzichtig zijn, denkt hij. Je hoorde zo van die rare dingen tegenwoordig. Aanslagen gepleegd door middel van een afgegeven er doodonschuldig uitzien pakketje of iets dergelijks... Nee, de deur kon hij altijd nog vroeg genoeg openmaken.

Het luikje in de deur is klein en hoog. Er zitten ijzeren tralies voor. Op zijn tenen staande kan mijnheer Knibbe net over de onderste rand gluren. Maar hij ziet niets. Het is pikdonker buiten. Een koude tocht waait langs hem heen de gang in. Hij rilt.

„Wie is daar!?” vraagt hij eindelijk met een rauw nachtorgaan.

„Och, neemt u me niet kwalijk,” antwoordt een dergelijk omfloerste stem: „Woont hier misschien mijnheer Knibbe?”

„Zeker,” antwoordt mijnheer Knibbe, „maar, eh... met wie heb ik de eer... zo laat...?”

„Mijn naam is Snuggeveld... ik logeer bij hem...”

„Dokus! Ben jij het!?” roept mijnheer Knibbe in grenzeloze verbazing. „Hòe kom je in 's werelds-naam nu buiten in de kou!?”

„Och...” zegt Jodokus benepen, „ik had zo'n dorst, zeker van de chocolademelk, en de meid had geen water gebracht... En nou wou ik het zelf in de keuken... Ik schijn een verkeerde deur genomen te hebben, en die viel in 't slot voor ik het wist...”

„Ja, dat schijnt wel zo. Maar zeg, wil je niet liever binnen komen? 't Is nogal luchtig buiten...”

„Ja, dat vind ik ook.”

„Nou, ga maar gauw naar je bed. Ik zal je water brengen.”

„Je bent werkelijk àl te goed, Teunis.”

Terwijl de donkere gestalte van Jodokus in een deur verdwijnt, gaat mijnheer Knibbe op de tast naar de keuken om fris water te halen. Licht heeft hij niet nodig. Hij weet nu héél goed de weg in zijn huis. Maar het duurt toch lang voor hij er is. Hard lopen gaat nu eenmaal niet in 't donker.

Ah, eindelijk heeft hij de kraan dan toch te pakken en draait 'm los. Maar, doordat hij niet gewoon is met dat ding om te gaan, komt er opeens te véél. 't Spuut het glas weer uit, tegen hem aan. Dat is niet lekker, wanneer je zo dun gekleed bent als mijnheer Knibbe nu. 's Jongens nee! Zó kan hij mooi kou te pakken krijgen. Gauw terug met het glas en dan weer onder de wol, dan is hij weer gauw droog ...

„Jodokus!” roept hij aan de deur van de logeerkamer. Geen antwoord.

„Jodokus!” Nog eens, harder. „Jodokus, hier is water!”

Nog geen antwoord.

Mijnheer Knibbe doet een paar stappen de kamer in, voelt eens aan het bed. Maar het is leeg. Het is nog warm, maar er ligt geen mens in. Dat is nou ook wat! Waar voor de drommel, kan hij nu weer zitten?! Met de deur vergist en in *zijn* slaapkamer gegaan? Net iets voor Jodokus.

Mijnheer Knibbe er heen.

„Jodokus, hier is water!”

Weer geen antwoord.

Mijnheer Knibbe voelt eens aan zijn eigen bed, maar ook dat is leeg. Het is nog héél warm, maar er ligt niemand in.

Dat is toch vreemd, denkt hij. 't Is zelfs bedenkelijk. Waar zou hij nou in vredesnaam uithangen? Hier is hij niet. En daar was hij ook niet. Zou... zou hij wéér de deur uit...? Bij Jodokus is alles mogelijk! Voor de securiteit moet hij maar eens even gaan kijken.

Hij loopt voorzichtig de gang in en maakt de voordeur open.

„Jodokus!” roept hij gedempt, doch dringend naar buiten. Maar terwijl hij zich wat voorover buigt, giet hij de hélf van het glas water over z'n benen. O! dat is akelig! Dat is de tweede natte plek. En wat loopt dat water naar beneden! Brrl en dat in een koude winternacht...

Flap! De deur dicht. Vlug naar zijn kamer. Hij zet het glas op een stoel voor het bed en kruipt vlug onder de wol. Als die twee natte plekken droog zijn staat hij pas op en gaat Jodokus opnieuw zoeken. Eerder kan geen mens dat van hem verlangen. Per slot van rekening is ieder zichzelf het naast. Wat heeft hij er aan, als hij morgen vroeg met koorts opstaat?

Mijnheer Knibbe heeft erg warm bloed, en in twintig minuten zijn de beide natte plekken droog. Hij is tot aan zijn neus onder de dekens gekropen, en al héél gauw slaapt hij als een os.

Hoelang hij geslapen heeft, wéét hij niet. Maar opeens wordt hij kokend heet en met schrik wakker.

„Ongelukkige!” roept een inwendige stem. „Wáár heb je je vriend Jodokus gelaten?”

Een vreselijke angst benaauwt hem plotseling, en, zoals hij 's morgens gewoonlijk doet, hij komt met een ruk overeind en gooit met een grote zwaai zijn beide mollige, behaarde benen uit het bed... Maar op het zelfde ogenblik bonst hij met zijn hoofd tegen de muur, zodat hij denkt, dat z'n schedel barsten zal. Enkele ogenblikken is hij als versuft en waggelt van pijn van het éne been op het andere. Als de pijn wat zakt, begint hij te soezen over de vraag, hoe dit toch eigenlijk zo kon gebeuren. „Hoe komt daar nou opeens een muur?” reflecteert hij. „Vroeger was die toch altijd aan de andere kant? of... zou hij nu verkeerd in bed gelegen hebben?”

Hij onderzoekt het. Maar alles is in orde. Het kussen ligt boven aan en de stoel met zijn portemonnaie en sleutels staat er naast...

Maar dat is hem nou toch nog nooit overkomen, dat hij aan de verkeerde kant het bed uitgestapt is. Hoe kwam dat nou?!

Als mijnheer Knibbe wat is bijgekomen van de bedwelmende stoot, gaat hij, nog steeds in Egyptische duisternis, de gang op, naar de zogenaamde logeerkamer. Weer roept hij de naam van zijn

vriend, nu toch wel wat angstig. Hij voelt aan het bed... Hij voelt er in... Het is nog altijd leeg... IJskoud en léég...

„Jodokus!” roept hij nóg luider.

Een eigenaardig, angstig, benauwend geluid, als van iemand, die gewurgd wordt, dringt zijn oor binnen.

Onmiddellijk snelt hij weg. Zo gauw als de duisternis maar toelaat loopt hij de gang door. Bonst op verschillende deuren, omdat hij in zijn haast niet goed weet welke deur of hij hebben moet en roept: „Marie! M-a-r-i-e!! Sta op! Sta ogenblikkelijk op! Steek licht aan! Ik kan de lucifers niet vinden! Gauw wat! Ik weet niet wat er gebeurd is!”

Drie minuten later komt de huishoudster aanzetten met dikke ogen van de slaap en een ontsteld gezicht.

„Licht eens bij in de kamer van mijnheer Snuggeveld,” zegt mijnheer Knibbe zenuwachtig. „Maar ga jij voorop met het licht, anders... anders loop ik tegen de tafel...”

„Maar mijnheer...”

„Ja, ja, gàuw nou maar! Práten doen we straks wel.”

De huishoudster doet wat haar bevolen is en gaat met de petroleumlamp hoog in de hand voorop de kamer binnen. Maar nauwelijks heeft ze even rondgekeken of ze geeft een gil, maakt rechtsomkeert en loopt mijnheer Knibbe, die haar op de voet is gevolgd, bijna van de benen.

„Wat is er!” vraagt hij verschrikt.

Maar de huishoudster kan geen woord uitbrengen. Mijnheer Knibbe vermant zich, neemt haar de lamp af en gaat zélf naar binnen, zijn tanden heldhaftig opeengeklemd.

Daar ligt Jodokus. Op de sofa. Bijna ongekleed. Met open mond. En... snòrkt! Snòrkt!

Met geweld schudt mijnheer Knibbe hem wakker.

„Dokus! Dokus!...”

„Hè... wát?...”

„Dokus! Hoe kom je toch voor de drommel op de sofa te land?!”

„Omdat ik het bed niet weer vinden kon. Op de plaats van het bed stond opeens een sofa.”

„Maar dáár staat het bed immers, ongeluksvogel!” roept mijnheer Knibbe uit, wijzend naar de andere kant van de kamer. „Daar staat het immers goed en wel!”

Jodokus wordt meer en meer wakker, wrijft zijn ogen uit, kijkt rond. En verwondert zich.

„Máár...” zegt hij eindelijk. „Máár... déze kamer ziet er... héél ànders uit!”

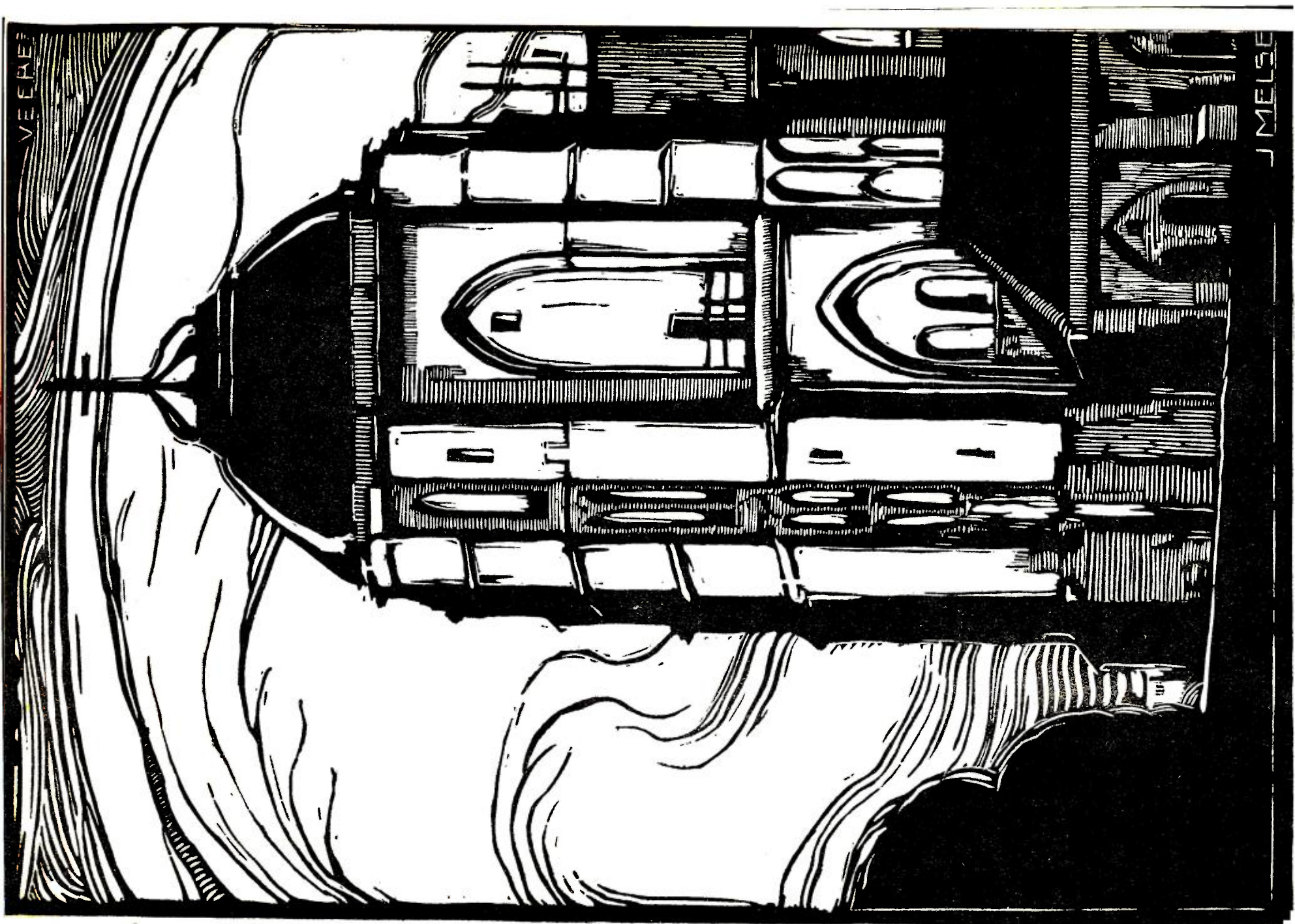
Mijnheer Knibbe kijkt nu ook eens goed rond, en verwondert zich niet minder.

„Máár...” zegt hij eindelijk. „Máár... dit is *mijn* kamer. Hoe kom jij nu in *mijn* slaapkamer?! Dat is natuurlijk weer je oude gebrek om de weg niet te kunnen vinden...!”

„Maar...,” valt Jodokus hem dan in de reden, en er gaat hem een licht op..., „maar, dan moet jij toch in *mijn* slaapkamer gegaan zijn...? Dát lijkt me een nog véél groter gebrek...”

Nou komt mijnheer Knibbe er eindelijk achter. Ah zó... Dáárom is hij met zijn hoofd tegen de muur gebotst, straks. De bedden staan in beide kamers aan verschillende kanten.

Och! Och! Wat is een mens in het donker?



VEER

J. MELSE

EEN ZWARTHANDELAAR

Op een Bankkantoor begon ik mijn loopbaan.
Lang bleef ik niet op de kruk.
Ik hield teveel van de straat.
Na enkele mislukte proeven met ander werk begon ik bloemen te venten.

Ik heb wel eens goede jaren gehad, maar slechte toch meer. Soms schreeuwde ik m'n longen bijna kapot en verdiende 't zout in m'n eten toch niet.
„Twintig rozen een kwartje... neem ze weg alle twintig...”

Op warme Zaterdag kon ik de rest van de rozen weggooien of er thuis alle vazen mee vullen. Tel dan maar je winst... nee, je verlies...

Met die bloemennegotie bleef ik maar een schlemiel. Toch was ik geen ordinaire venter, al zeg ik het zelf. M'n stem was wat hees, maar niet ruw. 't Was een droom van me, dat ik nog eens een bloemenwinkel zou hebben. Dan zou ik aan bruidsbouquetten en grafkransen veel zorgen besteden.

In de Kersttijd ging ik vaak tot op m'n gebeente toe koud naar huis.

Toch had ik aan die weken geen hekel.

Ik posteerde me dichtbij een kerk.

'k Had niet voor die standplaats betaald, dus moest ik oppassen, dat de bincken me niet bekeurden. Ik verkocht er veel witte chrysanthen.

Nog ruik ik de pittige geur van die bloemen.

De mensen namen ze mee in de kerk.

Ze legden ze bij de altaren.

In de Kersttijd hadden de mensen iets blij's over zich. En daarvan straalde ook iets op mij af. Ze pingelden niet zo als anders, lieten me wel eens een stuiver of een dubbeltje houden. Dichtbij m'n standplaats hing een Kerstpot van 't Leger des Heils. De soldaat maakte dikwijls een praatje met mij. Hij sprak over een schat, die door roest en mot niet verteerd wordt. Op zijn aandringen ging ik met Jet naar de Kerstfeestviering in het Gebouw. Van die Kerstmorgen nam ik iets heel moois mee naar huis. Het trof me, dat Gods Zoon voor schlemiels, zoals ik, in die kribbe had willen komen. De muziek en 't zingen ontroerden me ook.

Jet had het thuis met Kerstgroen en hulst gezellig gemaakt. Ik had een konijn vetgemest, dat kwam 's middags moddergaar op de tafel. 's Avonds zongen Jet en ik nog eens: „Stille Nacht...”

„Als ik in de hemel woonde, had ik op die smerige aarde niet willen komen. En helemaal niet, als ik 't er zo arm en zo hard als Jezus moest hebben. Ik had de mensen in hun sop laten gaarkoken, Wolf. We hebben al eens de oorlog meegemaakt en 't zal de laatste niet zijn geweest. Dan vechten Christenen ook tegen elkaar. Wat helpt het dan, Wolf, dat Jezus in 't kribbetje lag en aan 't kruis heeft gehangen?” zei Jet toen.

„Maar als Hij niet in die stal was geboren, zouden we die mooie morgen hebben gemist, Jet. En bedenik eens, hoeveel mensen in alle eeuwen op 't Kerstfeest

zo'n gelukkig gevoel hebben gehad. De soldaat zei, dat het een liefde is, die wij niet kunnen begrijpen. Maar dat iets van die liefde op de mensen afstraalt. merk ik wel in de Kersttijd, Jet,” zei ik. Dankbaar dacht ik aan de soldaat, die al zo menig goed woord met mij had gewisseld.

Tegen 't Pinksterfeest was het mooi weer.

Ik dacht met de bloemen een aardige mazzel te hebben.

Maar wie denkt er aan bloemen, als er onverwacht oorlog in 't land is?

Bommenwerpers met hakenkruisen beschilderd raasden boven de straat. Met plezier had ik een paar van die monsters naar beneden gekeken.

Aan m'n bloemen verdiende ik niets.

„Wolf, blijf van de straat. Een granaatscherf kan je dood zijn,” waarschuwde Jet.

Ze meende het best.

Maar ik hield het tussen vier muren niet uit. Toen we 't onderspit hadden gedolven, liep ik als een verdwaalde op straat. 't Leven was me niet veel meer waard. Ik stond bij de tanks, die de vijand overal had geposteerd. Ik zag, hoe hij kinderen met van ons gestolen voedsel omkopen wou.

't Maakte me giftig.

Toen hield ik er nog fatsoenlijke begrippen op na.

Ik liep langs een pakhuis, dicht bij m'n standplaats. De koopman wenkte me binnen.

„Wolf, 'k heb een karweitje voor je. Maar 't is een beetje gehaaid en 'k moet je kunnen vertrouwen...” zei hij.

„Spreek op, baas,” zei ik.

Hij bracht me bij een paar platte kistjes.

„Wat zit er in, baas?”

„Slaoie, Wolf. De beste van Calvé... goudmerk. Je moet die kistjes op een wagen vervoeren...”

„En als ze me aanhouden, baas?”

„Ik zal ze keurig bedekken, met grafkransen. Wolf, Niemand zal je verdenken. 't Is met de begrafenissen bar druk, nu zoveel Joden hun laatste reis zelf verhaasten...”

„Stik,” wou ik zeggen.

Want ik was nog fatsoenlijk.

Ik dacht ook aan m'n droom van een winkel.

Voor ik m'n verwensing had kunnen uiten, praatte de koopman al weer.

„Wolf, er zit tweehonderd pop voor je aan...”

Twee honderd pop...

Wat moest ik niet sjouwen en schreeuwen, eer ik zo'n bedrag had verdiend.

Jet en ik hadden niet veel gehamsterd.

Daarvoor ontbraken ons de zware ducaten.

Ik liet me bepraten, hapte na enig aarzelen toe.

's Avonds werden de kistjes op een wagen gezet. Grote kransen, van immortellen en levende bloemen, kwamen er over.

Geen mens hield me aan.



... dichtbij een kerk.

Ik reed wel viermaal langs een begrafenisauto, die nog een kist moest bezorgen. Toen stak het me weer, dat ik de kransen op deze wijze misbruikte.

Maar tweehonderd pop...

En de prijzen der levensmiddelen vlogen omhoog. Ik leverde de slaolie af.

Met een fijne sigaar en twee briefjes van honderd ging ik naar huis.

Zo was het begin.

Nu ben ik van beroep zwarthandelaar.

Ik voer een taaie, vaak felle strijd met de politie en C.C.D. Zij wringen zich in allerlei bochten, om me te vangen. Tot nu toe ben ik de slimste geweest.

Elk zaakje knap ik goed op. Ik heet immers Wolf? Mij krijgen ze zo gauw niet te pakken.

Ik vervoer varkens en koeien en vette kazen. Tarwe en rogge, Oude Bols en belegen wijnen. 'k Heb ook een wagon kolen... zwarter dan zwart... gelost en bij rijke mensen bezorgd. Op 't Kerstfeest heeft Jet geen konijntje gebraden. Ik heb haar op 't fijnste eten en champagne onthaald. In een bloementuin was de kamer herschapen.

„'t Is, of we een bruidspaar zijn, Wolf...” heeft Jet gezegd.

Jet is zo'n dame geworden.

Mantels van echt bont draagt ze nu. Om haar hals glanst een parelsnoer, dat door een gravin is gedragen.

Ik draag een jas, die met bont is gevoerd. M'n portefeuille puilt uit van het geld. Een beetje minachtend kijk ik naar m'n collega's en concurrenten van vroeger. Op 't Kerstfeest kwamen andere zwart-handelaars bij ons op bezoek. We hebben op onze affaires moppen getapt, de beste sigaren gerookt en op de gezondheid van C.C.D. en politie gedronken. Want we zijn niet haatdragend. Soms kneep ik me in de arm, om te voelen, of ik Wolf nog wel was.

Toch heb ik op dit Kerstfeest ook veel gemist.

De Leger-Kerstpot en die mooie morgen in het Gebouw. Wel zag ik weer mensen met witte bloemen de kerken in gaan. Heel even heb ik toen gewenst, dat ik hen die bloemen verkocht had. Dat ik, door en door koud, maar toch tevreden, naar Jet was gesukkeld. Naar huis, waar 't zo lekker naar gebraden konijn ruiken zou...

Ik had van die hoogste liefde weer iets willen zien en gevoelen. Nu zag ik, bij anderen en bij me zelf, slechts grof egoïsme.

In de kerken werd wel van Vrede op aarde gezongen. Maar van die vrede hebben Jet en ik niets gemerkt.

Over fatsoensbegrippen pieker ik liever niet meer. Ik ben nu niet iemand, bij wie de mensen een ogenblik stilstaan en die dan wordt vergeten. Er wordt door de grote heren met me gerekend.

„Wolf, je laat ons toch niet in de steek? We kunnen toch op je rekenen, Wolf. En je weet het... geld speelt geen rol... als je maar eten meebrengt...”

M'n leven is erg onrustig geworden.

Steeds voel ik me als opgejaagd wild.

Ik fiets tussen mensen, die om een hap eten de boer opgaan. Aan Rode-Kruis-posten drink ik ook een kop koffie, slaap 's nachts op een bank. Op de terugtochten blijf ik liever alleen. Ik neem zoveel risico's niet, om al die zwervers te eten te geven. Ik wil het niet zien, dat ze langs de wegen bezwijken. Soms lig ik lang in een berm, met stof en puin overdekt. Om me heen gieren granaten en bommen. Met de Dood werd ik vertrouwd, maar toch vrees ik hem nog. Wat heb ik, als hij me grijpt, aan m'n portefeuille, die uitpuilt? Jet zou een rijke weduwe zijn.

En ik zal niet in zwarte aarde worden gestopt. Want ik heb een gemetselde grafkelder gekocht. Daar kan m'n hele familie later wel in.

Over m'n ziel denk ik liever maar niet.

Die is zo zwart... zo zwart als de zwarthandel zelf...

Arme stakkerds laat ik rustig creperen.

De rijken kleed ik tot op hun hemden toe uit.

Jet had gelijk, toen ze op een Kerstfeest eens zei: „Als ik in de hemel woonde, had ik op die vieze aarde nooit willen komen. 't Is er een zwijnenstai, Wolf...”

Er wordt over vrede gemompeld.

De mensen krijgen al Rode-Kruis-brood en boter. Wat mij betreft, is 't vandaag vrede.

Want ik ben binnen.

Voor mij is de aardigheid van de zwarthandel af.

Jet en ik wonen nog steeds in ons eenvoudige huis. De mensen in de buurt draaien hun hoofd voor ons om. Vier andere huizen staan op m'n naam. Op nog andere heb ik hypotheken gegeven.

't Is met geld een raar ding.

't Rolt van de ene beurs in de andere over.

Daar heb je nu de baron, die altijd Bols en belegen wijntjes wou drinken. Hij kan geen huisknecht meer houden. Hij heeft een zwaar, zilveren dak op zijn huis. Ik draag zijn prachtig gouden horloge... een erfstuk. Jet en ik hebben een schilderstuk aan de muur, dat duizenden waard is, al kijk ik er de centen dan niet van af.

Ik heb ook Perzen gekocht.

„Dat staat voornaam, Wolf,” zei Jet.

Ik kan 't me niet voorstellen, dat ik Wolf, de schlemiel, ben geweest.

Als de oorlog voorbij is, gaan Jet en ik in een villa in Wassenaar wonen. Als de minister zich maar niet teveel met ons geld gaat bemoeien. 't Zou tóch verschrikkelijk zijn, als m'n zuurverdiend geld in zijn schatkist kwam. Dan kan ik 't beter in diamanten beleggen. Die eten geen brood. Ben ik ook niet, als een soldaat, in de voorste linies geweest?

't Is vrede.

Een luchtvloot heeft aan de uitgehongerde burgers voedsel gebracht.

't Is als een druppel op een gloeiende plaat.

Ik trek er niet meer op uit.

De rechte lust ontbreekt me er toe.

Nu probeer ik gouden tientjes en zilveren munten te kopen. Maar de mensen zijn stijf met de prijzen.

Ze praten over sanering.

Dat is de lijmstok, waaraan ze mijn duizendjes vastplakken willen.

Als ik over die sanering lang denk, smaakt het eten me niet. 't Maakt me dol, dat zelfs m'n huizen en hypotheken me kunnen worden ontnomen. Heb ik daar voor jaren lang op de grens tussen de cel en de vrijheid geleefd...

De slag is gevallen.

Al m'n geld heb ik bij de Bank ingeleverd.

Vandaag heb ik precies een tientje op zak.

't Is een gekke gewaarwording, als je aan zo'n dikke portefeuille gewend bent geweest. 'k Heb een gevoel, of er iets van me afgescheurd is.

Jet moppert, omdat ik het eten niet aanraak.

Maar hoe kan ik in deze onzekerheid eten?

Wat zal er met m'n huizen en hypotheken, m'n Perzen en diamanten gebeuren? 'k Zal een veilig plekje opzoeken, waar 'k een en ander wegmoffelen kan. Als de mot m'n Perzen dan maar met rust laat...

't Is ongelooflijk, maar ik vent weer met bloemen.

Een beetje voorname, dan ik 't voor de oorlog gedaan heb. Huizen en hypotheken heb ik niet meer, maar een achterdeurtje nog wel. En Jet en ik zitten dik in de kleren. Ik behoef dus geen koude te lijden.

't Is al weer Kersttijd.

Met m'n kar sta ik dichtbij de kerk.

Voor die standplaats heb ik betaald.

Als ik de mensen niet overvraag, kan geen smeris me nu iets doen.

De mensen kopen weer witte chrysanten, gaan er mee naar de altaren. Een eindje verder hangt de ijzeren pot van 't Leger des Heils. 't Doet me goed, om die pot weer te zien. 't Doet me ook goed, om de oude soldaat te herkennen. Hij is veel vergrijsd en verouderd. Maar zijn ogen hebben iets blij's en veerkrachtigs behouden. Hij vertelt van de moeilijkheden, die 't Leger in de bezettingstijd doormaakt heeft.

„En waar was jij... ook ondergedoken?” vraagt hij.

Ik zwijg.

Ondergedoken... ja, ik was ondergedoken, al heb 'k me dan vrij op de wegen bewogen. Ik dook in de zwarthandel onder. Doch dit vertel ik hem niet.

Wel stop ik een tientje in de ijzeren gleuf.

„Kun je 't wel missen?” vraagt hij.

„Ja, en 't is geen zwart, maar eerlijk verdiend geld,” zeg ik.

Dan haalt hij mij over, dat ik met Jet de Kerstwijdingsdienst zal bezoeken...

Ik zit met Jet in de zaal.

Wat blinkt het koper der muzikanten.

Vreemd ontroerd voel ik me door de muziek.

„Eere zij God...” en: „Stille Nacht...”

Ik luister, naar wat een kaptein dan vertelt.

Jezus was rijk, maar werd arm, om ons rijk te maken. 't Is, als heeft de kaptein Jets gedachten van jaren geleden geraden.

„Als wij die heerlijke hemel voor deze zwarte aarde hadden moeten verruilen, hadden we 't nooit vrijwillig gedaan. Gods Zoon deed het wel. Alzo lief had Hij ons en de wereld. Zijn onschuld kan de zwartste zonden bedekken. Ook de schuld van de zwartste zwarthandelaar. Er was eens een tollenaar, hij heette Zacheüs. In een vijgeboom kroop hij weg, om Jezus te zien. Jezus riep hem en at met hem in zijn huis. Toen zei die tollenaar, dat hij van zijn onrechtvaardig verkregen bezit afstand wou doen. En hij werd zalig gesproken. Komt daarom dichtbij de kribbe en knielt bij het Kind, dat het in uw zwarte ziel licht maken kan...”

„Amen... Halleluja...” zeiden een paar soldaten. Er werd nog: „Er ruist langs de wolken,” gezongen.

Onrustig zat ik naast Jet. Ik werd rijk, door anderen te verarmen. Ik heb de mensen ook tussen leven en dood laten kiezen. Maar dat leven holde ik zoveel mogelijk uit. Heb ik toen bij die kribbe geknield? Ik weet het niet zeker.

Naar de zondaarsbank ben 'k in elk geval niet gegaan. Thuis was het, bij verleden jaar vergeleken, maar kaal. We hadden slechts wat Kerstgroenen en witte chrysanten. En Jet had weer een konijn-tje gebraden.

In m'n vestjeszak tikt het horloge van de baron. Aan dat klokje ben ik gehecht, als was 't een erfstuk in mijn familie. Zolang ik dit uurwerk bezit, zal ik nooit Wolf, de schlemiel, zijn.

Ik neem het klokje plots in m'n hand, veer de zware, gouden kast langzaam open.

„Achttien karaat,” mompel ik.

Dan luister ik naar 't fijn tikkende uurwerk.

Als ik van dit horloge afstand zou doen, is 't, of 'k me zelf in de goot werk. En toch... Zacheüs...

„Heden is deze huize zaligheid geschied,” heeft Jezus gezegd.

„Waarom denk je zo zwaar, Wolf? vraagt Jet eensklaps.

Ik slik een paar maal.

„Ik denk aan de baron, Jet,” zeg ik dan schor...

„Ik breng 't horloge bij hem terug. Hij heeft zijn Bols en wijntjes wel liever gehad, maar ik weet, dat hij zijn erfstuk toch hevig mist. En jij moest de parels weer aan de gravin geven, Jet. De grafkelder doe ik aan anderen over. Wij zijn nu geen mensen, om zo rijk op 't kerkhof te liggen...”

Jet kijkt me aan, of ze aan mijn verstand ernstig twijfelt.

„Word je Heilsoldaat, Wolf?”

„Dat weet ik niet, Jet. Maar 'k zou de schat, die de roest en de mot niet verteert, graag bezitten. De Heilsoldaat had die schat, Jet. Hij heeft die ook in de oorlog behouden, zelfs al had hij bijna geen eten op tafel. En duizenden bezitten die schat. Jet, zeg eens eerlijk... had je in die villa in Wassenaar heel graag willen wonen?”

Jet kijkt me in-droevig aan.

„Daar zouden de mensen ook 't hoofd voor ons omdraaien, Wolf. En toch... toch hebben ze ook schuld... al die lui, die jou telkens van huis gejaagd hebben... die zeiden, dat ze op geen duizendje keken...”



Nu strijdt ze met zich zelf.

„Dat 's waar, Jet. Vanmorgen zei de kaptein... dat... dat Hij ons zou aanzien, als we teruggeven willen...”

Jet pinkt een traan weg.

Nu strijdt zij met zich zelf.

Ze is op haar mantels en parels en Perzen zo trots...

Langzaam leg ik 't horloge op tafel.

Van binnen voel ik een hevige pijn. Ik heb weer de angst, dat 'k me zelf naar de goot drijf.

Met brandende ogen kijkt Jet me aan.

Dan haakt ze, met bevende handen, 't parelsnoer los. Ze legt het naast het horloge. Even kijken we beiden er naar, dan brengt Jet de sieraden naar een kastje. We eten resten van het konijn. Telkens gevoel ik prikjes van pijn, omdat we zo worden ontlusterd.

„Laten we nog maar es zingen: „Er ruist langs de wolken...” zegt Jet.

Als we zingen, ben ik opeens voor de goot niet meer bang. Ik ben ook niet bang, dat ik Wolf, de schlemiel, weer zal zijn. Want Hij, Die zich van alle luister ontdaan had, heeft Zijn hemel voor zondaars ontsloten.

„Jet,” zeg ik, als het lied uit is, „Jet, we zijn nu veel armer, dan 't vorige jaar. En met ons verstand kunnen we die hoogste Liefde nog niet begrijpen. Maar wat is het heerlijk, dat Hij Zijn hemel heeft willen verlaten. Waar zouden mensen, als wij, anders heen moeten gaan?”

Jet grijpt naar haar hals.

De strepen der parels zijn er nog zichtbaar.

„Ja Wolf, we zijn heel wat armer geworden. En van die villa kan niks meer komen. Maar... maar misschien is de Kribbe voor ons een veel betere plaats dan de mooiste villa in Wassenaar. Ik zie het nog niet zó klaar... maar we hebben, na jaren, van 't Kerstfeest toch iets begrepen...”

„Ja, Jet,” zeg ik zacht.

En dan gevoel ik iets van de blijdschap, die het deel van Zacheüs, de tollenaar, is geweest.



Interieur Grote Kerk te Rotterdam naar een schilderij van A. de Lorme, 1657

Coll. Six, Amsterdam



Amsterdam. Gezicht op de toren van de Oude kerk vanaf het Damrak, rechts hoek van de Beurs

B. van huet

Foto's Lichtbeelden
instituut Amsterdam

DE GROTE KERK

Wanneer we in de verte een stad naderen, dan is het allereerste, wat ons opvalt, de imposante torens der kerken. Soms zijn die torens slank en is hun spits fijn bewerkt als luchtig kantwerk; dan lijken het slanke vingers, uitgestrekt en wijzend naar omhoog, meermalen ook zijn zij zwaar en vierkant en maken zij een massieve indruk, stevig en onwrikbaar staande op hun fundament, de stormen trotserend. En in hun indrukwekkende pracht vertellen zij van oude tijden, toen een vroom geslacht hen bouwde . . . uw voorgeslacht!

Dan worden we stil bij de herinnering en zwijgend, vol ontzag kijken we naar het machtige bouwwerk en komen vele, wonderlijke gedachten bij ons op.

Zacht en melodieus klinkt orgelspel, zangen stijgen omhoog. Een haastig geloop van vele voeten en een zacht gegons van stemmen be-

reiken onze oren en als in een visioen trekken kleurige, fleurig geklede mensen ons voorbij, horen we in zachte drang gesproken woorden, soms ernstig en overtuigend, doch menigmaal ook klinken verwijten en zien de sprekers op naar hun kerk, hun toren waar de eeuwige, onvergankelijke waarheid dient gepredikt te worden.

Want het is hun kerk, die daar staat, zij is hun eigendom ook hun ouders hebben er met grote liefde en toewijding aan gewerkt, gaven ook niet zij gelden tot instandhouding van dit grootse centrum van hun religieus en maatschappelijk leven!

Zie naar Delft, naar Utrecht, naar Veere, naar Rotterdam . . . Overal in de lande verrijzen torens met grote, wijde deuren het de mensen gemakkelijk makend binnen te treden, vriendelijk nodend, hulpvaardig . . .

Oud zijn die torens, héél oud

De overige gebouwen in de stad zijn van meer recente datum — modern — aangepast aan de eisen des tijds.

Toch, óndanks de oudheid van de kerkgebouwen zijn zij al die tijd aangepast geweest aan de dienst, die men verlangde.

Hoe zit dit eigenlijk? We mochten zo vaak horen en we weten het van oude mensen — het is nog niet zo lang geleden — dat de steden veel kleiner waren, gebouwen en huizen geringer van aanzien, de stad minder inwoners telde.

Had men toen reeds zulke grote kerkgebouwen nodig of hield men het oog gericht op de toekomst?

Om deze vragen afdoende te beantwoorden

moeten we een stad uit de middeleeuwen bezoeken.

Ja, dat ziet er heel anders uit, dan wij gewend zijn . . . aardig, typisch, karakteristiek, interessant daar het een voor ons ongewoon schouwspel biedt . . . toch niet geheel naar onze smaak, een beetje . . . hm . . . vies . . . en hé, die kerk valt geheel uit de toon, die is prachtig, voldoet aan alle eisen en . . . ziet u wel, het is dezelfde kerk waar wij heen gaan . . . er ontbreekt niets aan . . . de toren is misschien enigszins anders — er werd vroeger met sommige torens nogal getobd — maar voor de rest is het onze kerk, zoals we haar eeuwen later aanschouwden en — naar we hopen — nog vele geslachten ná ons aanschouwen zullen.

De stad hoort er feitelijk niet bij; de huisjes

Gezicht op de kerk te Veere naar een schilderij van J. v. d. Heyde, Mauritshuis, Den Haag.





De Oude Kerk te Amsterdam in Kerstsfeer.

zijn laag en bekrompen, het is benauwd daar binnen, ze zijn geheel van hout opgetrokken en met stro gedekt. Ze staan schots en scheef, er is géén rooilijn . . . de varkens, die zo maar op de mestvaalt op straat rondknorren en de kakelende kippen, ontlokken ons een glimlach . . . Het is noóg echt „landelijk” in de stad; ieders huisje staat op eigen erf, de straatjes zijn nauw, als men tenminste de zandige, vol putten zittende weg een straat wil noemen.

Van hoút is de stad gebouwd, brandbaar! Alleen de kloosters zijn van steen, èn de kerk!

Welk een verbazend grote ruimte is daar; de gånse bevolking van de stad zou er enige malen in geborgen kunnen worden. Heeft men dit gebouw, dat getuigt van de godsdienstzin der stedelingen, der poorters, met het oog op uitbreiding en dus tevens voor het nageslacht zo ruim opgezet?

Och, jaren en jaren is er aan gebouwd, ijverig



St. Laurenskerk te Rotterdam.

en met veel liefde, vaak gaf men zijn krachten gratis, deden ook de gilden mee, stonden werklieden af, de gildebroeders, die dan uit de kas betaald werden; zij konden dan gedurende een langer of korter poos bouwen aan dit machtige werk.

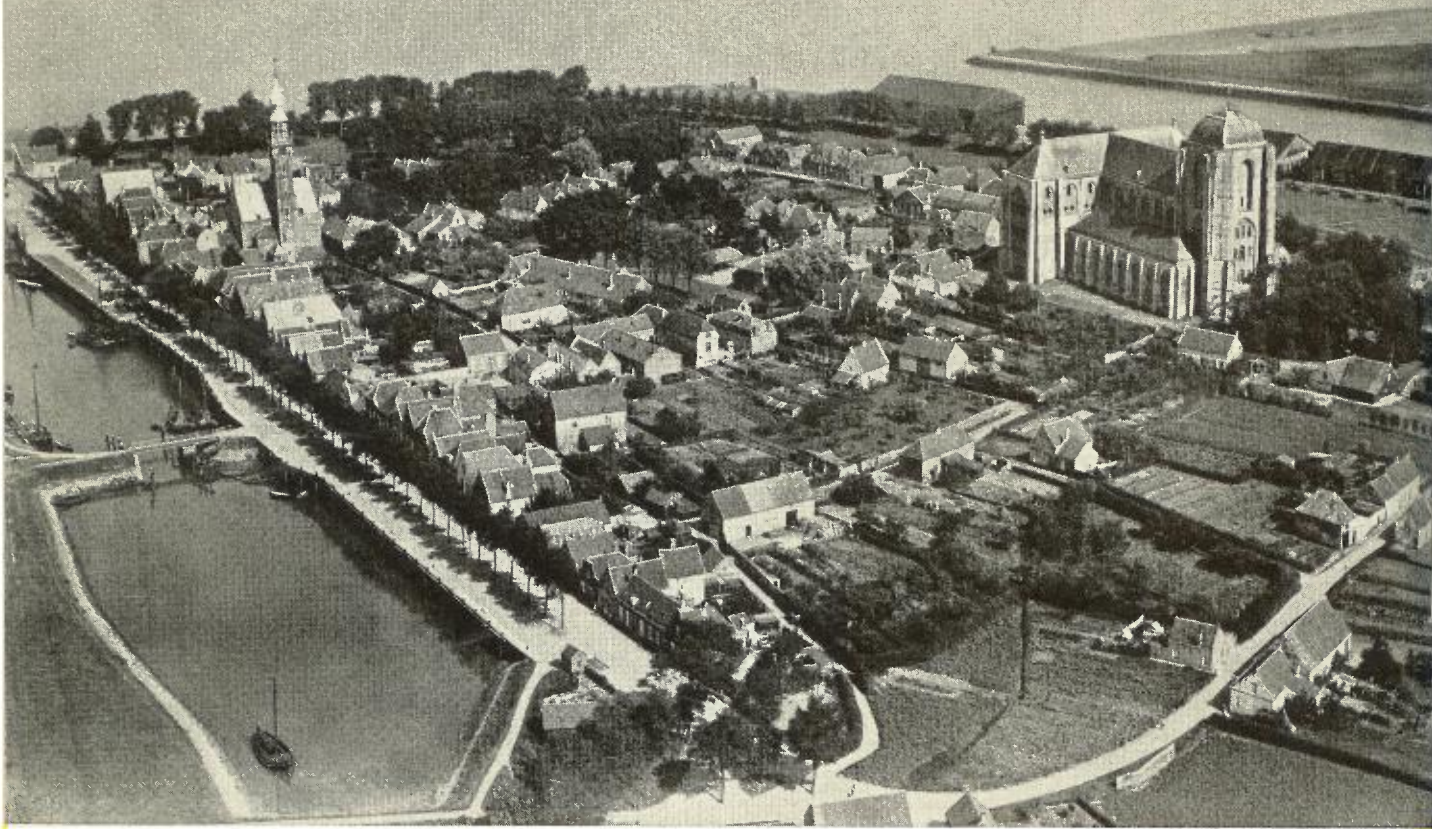
Toch, ondanks de godsdienstzin was het bou-

wen van zulk een reusachtig werk niet van stoffelijke belangen ontbloot.

Om dit te begrijpen, moeten we de nederige huisjes nader bezien. Ziet u de paar kleine kamertjes, merkt u op, dat het wel gebouwd schijnt alleen om des nachts enige beschutting te bieden en overdag droog te zitten mocht er een regenbuitje komen: Ja, het leven speelt



De Oude Kerk te Amsterdam — detail van de Zuidgevel.



Veere en haar alles overheersende kerk (luchtfoto K.L.M.)

zich op straat af, alleen de herberg is wat ruimer, daar gaat men 's avonds heen om wat te couten, nieuwtjes te horen; het eigen huisje biedt weinig gezelligheid, lemen vloeren, kale, gepleisterde wanden, geen gas, geen electriciteit, geen waterleiding . . . zelfs het zo noodzakelijke „hauske” is er niet te vinden; dat staat op het land achter het huis, liefst zo ver mogelijk weg, want er is géén riolering.

U ziet, dit zijn geen woningen om er een beroep in uit te oefenen als men wat groot werk onder handen heeft.

„Waar is Claesz?” vragen we aan de vrouw van de timmerman.

Even ziet ze ons verwonderd aan over zulk een domme vraag, dan zegt zij, wijzend op de kerktoren, die kolossaal boven de poppenhuisjes uitsteekt: „Wel, inde kereke natuurlijk!” alsof het een heel gewoon verschijnsel is, dat de timmerman in het midden van de week overdag in de kerk vertoeft.

We zullen er heen-gaan; kijk, de kerkdeu-

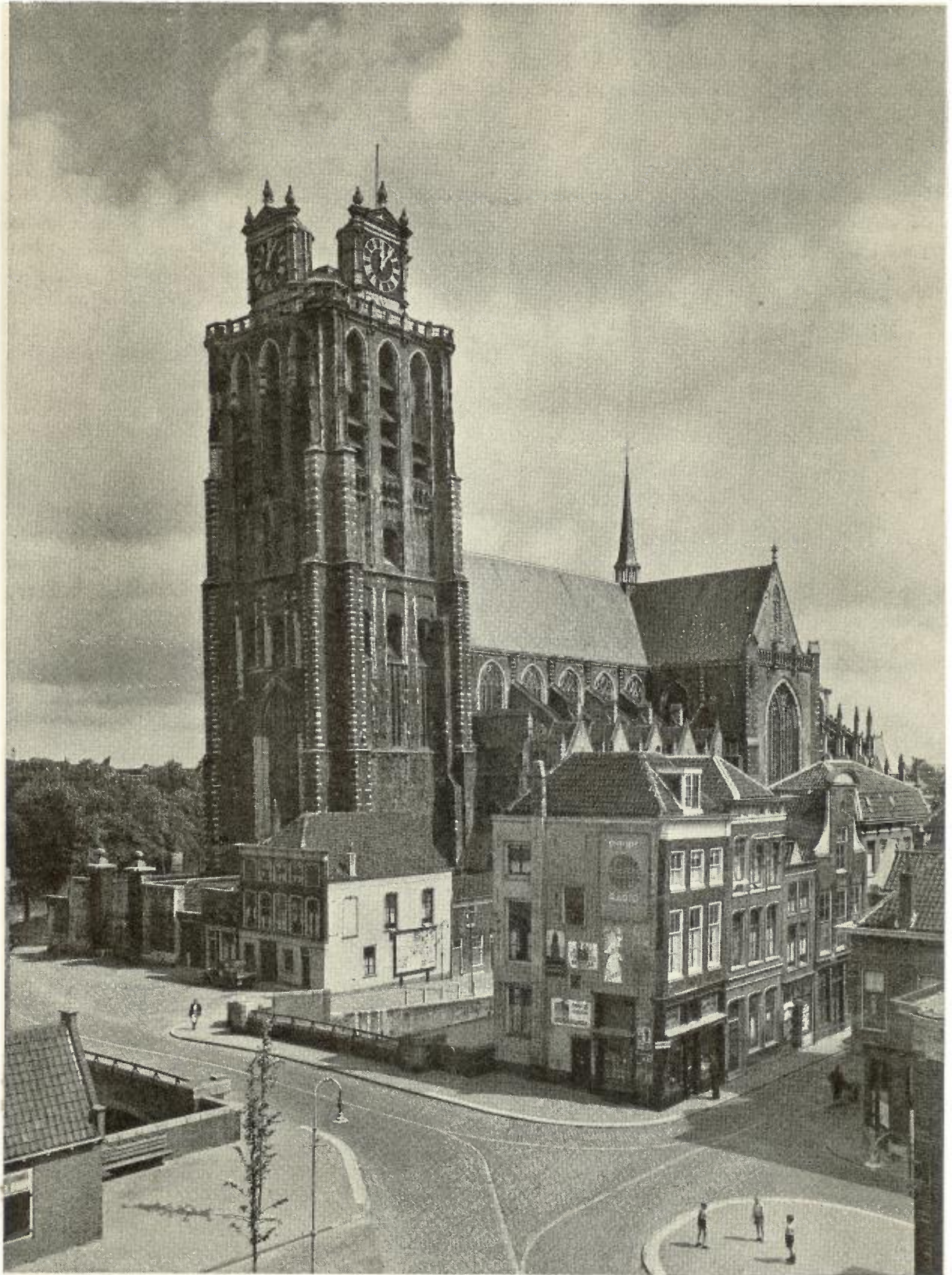
ren staan wagenwijd open en er loopt regelmatig volk in en uit . . .

We treden naar binnen . . .

Ziet u, nú begrijpen we opééns waarom de kerk zo groot en ruim moest zijn, nú is het ons niet zo vreemd meer. De kerk is herschapen in een werkplaats!

Voor menig beroep is het eigen huisje te klein en te bekrompen; op de straat kan men zijn beroep niet uitoefenen, want het weer, verandert in dit landje bij het uur. Welnu, dáár is de verbazende ruimte in de kerk een uitkomst voor en . . . laat ons maar eerlijk zijn, ook met déze bedoeling werd het gebouw zo groot en zo groots opgezet. De kerk is van óns, is ónze kerk, we hebben er zelf aan gebouwd, mijn vader . . . grootvader, die noó lijfeigene was maar zijn vrijheid verwierf . . .!

De timmerlieden hamerden en zaagden en schaafden er lustig op los, de lakenbereiders waren bezig aan hun ramen, de zeilmakers waren ook al vertegenwoordigd en de nettenboeters



De Grote Kerk te Dordrecht.

repareerden de haringnetten . . . een voorraad biezen en riet, eigendom van de mandenmakers en de stoelenmatters, die er hun handwerk beoefenden, lag er droog en in een goede ruimte, beter dan thuis!

Het was een geroezemoes en een bedrijvigheid — tóch wel gezellig — die ons mensen van de 20e eeuw van verbazing de handen ineen doet slaan over zulk een kerkgebruik.

Daarbij en tussen al dat houtwerk, die krul-

len, de biezen en het riet, de wol en het garen, de netten en de zeilen, schooierden honden jankend rond en . . . speelden kinderen lustig, doch niet rustig, óók al door moeder naar de veilige kerk gezonden, daar ze thuis maar in de weg liepen.

De priester draagt de mis op . . . maar dit gebeurde zó veelvuldig, dat de werklieden niet steeds hun aandacht daarbij konden bepalen en eerbiedig knielen . . . ze moesten immers hun broodje verdienen . . . in de kerk door vader . . . grootvader gebouwd . . . je kunt toch niet elk ogenblik stoppen!

Zo kon het gebeuren, dat, de priester bij al te veel lawaai en rumoer moest verzoeken om een weinig stilte, daar hij op zulk een wijze niet kon voorgaan!

Zo vertelt ons nog een bord, dat te vinden is in de oude Buurkerk te Utrecht, de kerk, waar begraven ligt Berta Jacobs, in de litteratuur bekend onder de naam „Suster Bertken”, dat het verboden is tijdens de predikatie in de kerk te wandelen, of goederen te vervoeren en — stelt u zich eens voor — vee door de kerk te drijven.

Ja, die kerken waren in vroeger dagen naast een uiting van vroomheid tevens met opzet voor commerciële doeleinden zo ruim gebouwd.

In benarde tijden vervulden zij nog de functie om het vege lijf te bergen.

Later werden de woonhuizen groter, verrezen aparte werkplaatsen; dat was wel nodig!



De St. Janskerk te Gorinchem

Fragment, naar een schilderij ± 1700.

DE BIJBEL

OP PITCAIRN'S EILAND

door K. JONKHEID

De drie en twintigste December 1787 verliet het Engelse oorlogsschip „Bounty” de haven van Spithead met de zonderlingste opdracht, die ooit een oorlogsbodem kreeg, namelijk zich te begeven naar het eiland Tahiti, daar het grootst mogelijke aantal jonge broodboompjes te verzamelen en die over te brengen naar West Indië.

Daar waren Afrikaanse negers ingevoerd als arbeiders op de plantages, welker eigenaars deze tot volledige slavernij gebrachte mensen zo goedkoop mogelijk wensten te exploiteren. Daarom hadden zij voortdurend aangedrongen tot deze tocht, ten einde voor hun slaven het goedkoopste en meest geschikte voedsel te bekomen. Tenslotte had de Regering toegestemd.

De „Bounty” was een klein schip, doch nieuw en sterk, stevig gebouwd en met koperen platen bepantserd. De Kapitein was een zeeman van grote kennis, ervaring en bekwaamheid, maar wreed, woest en onrechtvaardig. Hij kende alle zeeën, wist de ligging van ieder eiland, bewoond of onbewoond, doch had geen begrip van menselijkheid en recht. Zelf levend in overdaad en weelde, liet hij zijn bemanning gebrek lijden en bloedig mishandelen. Geringe verzuimen werden gestraft met een ranseling met de kat met negen staarten, waardoor lappen huid en vlees werden afgescheurd.

Zijn eerste stuurman was Fletcher Christian, een vier en twintigjarige jongeman van zeer goede Engelse familie, waarin ook enig Spaans bloed was opgenomen. Daaraan dankte hij zijn donker romantisch uiterlijk. Hij was een aangename verschijning, had beschaafde manieren, een sterk vasthoudend karakter en hoge begrippen omtrent eerlijkheid en recht.

Van dezelfde leeftijd was de adelborst Edward Young, een sympathiek en ontwikkeld jongmens met gevoelig gelaat en een edel, doch onstandvastig karakter. Ondanks zijn frisrode gelaatskleur was zijn gestel niet sterk.

Aanvankelijk verliep de reis vlot, maar de stemming onder de bemanning ging achteruit en werd voortdurend slechter. De kapitein behandelde hen als wilde dieren, die in toom gehouden en getemd moeten worden, sprak hen toe in ruwe taal, vol minachting en dreigement, en maakte hun voedselrantsoen steeds kleiner, zodat de mannen, vermaerd en hongerig, dit trachtten aan te vullen met haaienvlees.

Zijn optreden tegenover de officieren was onhebbelijk, grievend en beledigend. Vooral Fletcher Christian, zijn eerste officier, werd in bijzijn van het lagere volk herhaaldelijk beledigd en uitgescholden voor schoft, dief en dergelijke.

Na een benauwde, hoewel uiterlijk vrij voorspoedige reis van bijna een jaar naderde de Bounty de haven der bestemming.

Het verblijf op Tahiti, na de hel op het schip, was voor allen als een hemelse verademing. Het eiland leek hun een paradijs. Het klimaat was heerlijk, de bewoners vriendelijk en behulpzaam, de hogere standen zeer beschaafd, de opperhoofden spraken zelfs een paar woorden Engels. Eigenaardig was, dat ze geen lettertekens kenden en van schrijven of lezen geen begrip hadden.

Alle leden der bemanning kozen zich een vriend en knoopte intieme relaties aan met bewonderende vriendinnen.

Dit leventje duurde een half jaar. Toen waren, onder leiding van een botanicus, speciaal voor dit doel aan boord, een paar duizend jonge broodboompjes opgepot in kuipjes en potten en ingeladen in het schip.

Het uur van vertrek kwam plotseling, het afscheid duurde kort en zodra de Bounty buitengaats op de golven deinde, toonde zich de kapitein weer de oude tiran, hierin slaafs terzijde gestaan door zijn vaste handlanger, een hebzuchtige laaghartige Jood.

Terwijl de kapitein iedere dag smulde van gebraden eendvogel en andere lekkernijen, leed de bemanning gebrek. De rantsoenen waren nog kleiner en slechter van kwaliteit dan op de heenreis.

Toen daarover enig gemurmel ontstond, liet de kapitein alle man, van hoog tot laag, aan dek komen, verklaarde dat alleen hij aan boord alles te zeggen had en alle anderen niets, dreigde met schrik-aanjagende straffen en verzekerde, dat hij hen zou leren gras te vreten.

De bemanning, bevreesd voor wrede mishandeling, zweeg mokkend. De officieren bleven ontevreden, vooral Fletcher Christian, geboren en opgegroeid in beschaafde aristocratisch milieu, kon de hem toegevoegde grofheden niet vergeten. In de vroege morgen van de acht en twintigste April 1789 kwam plotseling de gedachte bij hem op, het schip in bezit te nemen. Hij sprak hierover met enkele

mannen, die hem terstond bijvielen en binnen een half uur had de muiterij zich voltrokken, geheel spontaan, zonder georganiseerd complot, zonder enig te voren beraamd plan, wat volstrekt onmogelijk zou zijn, als de verbitterde stemming niet zo algemeen was geweest.

Een deel der bemanning sliep nog. Boven gekomen, vonden zij de uit zijn bed gesleepte kapitein, slechts gekleed in een hemd, vastgebonden aan de bezaansmast. De wraakzuchtige matrozen wilden hem met de kat geselen tot hij er onder bezwijken zou, maar Christian stond dit niet toe. Een toespraak, door hem gehouden, bracht bezinning. De daad was gepleegd zonder complot of overleg, maar ook zonder bedachtzaamheid. Op deze daad stond maar één straf: de dood. Hij gaf te kennen, de kapitein buiten boord te willen zetten in een der boten en ieder die wilde, kreeg gelegenheid met hem te vertrekken. Ingescheept in een barkas werden achttien mannen plus de kapitein. Ze kregen levensmiddelen, een zeekaart en een sextant aan boord. Nog enkelen wilden mee, doch de boot was vol en dreef daar heen als een oliedruppel op het onmetelijke watervlak, vijfduizend kilometer buiten de bewoonde wereld, met geen ander uitzicht dan ellende, ontberingen en een vreselijk einde. Hun geringe hoop steunde op de als fabelachtig bekend staande zeemanskunde van de kapitein. Zo kozen deze mannen een eervol zeemansgraf boven het leven als rover of een smadelijke dood aan de ra.

De Bounty keerde terug naar Tahiti. Enige leden der bemanning verklaarden, daar te willen wachten op een Engels schip, omdat zij verder geen deel wilden hebben aan de muiterij. De Bounty nam leeftocht aan boord en vertrok met negen man, onder welke Erward Young, die niet had meegedaan aan de muiterij, doch wiens avontuurlijke geest hem bewoog tot meegaan. Zes mannen en negen vrouwen, Polynesiërs van Tahiti, vergezelden hen. Deze waren merendeels afkomstig uit aanzienlijke geslachten. Zelfs waren twee der mannen zeer geachte opperhoofden. Twee anderen waren knechten.

De zorgvuldig opgepotte broodboompjes waren inmiddels over boord gesmeten.

Na een maand varen en zoeken landden ze op een klein onbewoond eiland, dat zeer eenzaam lag in een wijde zee ver buiten alle scheepvaartroutes. De juiste ligging was nog niet met zekerheid vastgesteld. Dit legendarische stukje land, aan welks bestaan in scheepvaartkringen zelfs getwijfeld werd, stond bekend onder de naam Pitcairn's Eiland.

Ze sloopten het schip, bouwden huizen van de afbraak en vestigden zich, verdeeld in gezinnen.

Pitcairn's Eiland had een heerlijk klimaat en een zeer vruchtbare vulcanische bodem, geschikt voor de verbouw van alle graansoorten en groenten, waarvan de zaden waren meegebracht. De aan land gebrachte varkens, geiten en kippen vonden overvloedig voedsel en behoefden geen verzorging door mensen. Alles, wat gezaaid en geplant werd, groeide vanzelf.

Het leven was heerlijk en vredig, want het werk werd onderling verdeeld, ieder gezin bewoonde eigen huis, er werden kinderen geboren en het eiland voerde allen. Ieder voelde zich gelukkig.

De mannen hadden veel vrije tijd, die zij ver-

schillend besteedden. De enige boeken op het eiland waren gebedenboeken en de scheepsbijbel van de Bounty. Edward Young, ontwikkelde jonge man, die veel had gelezen en nog grote leeslust bezat, ging opschrijven wat hij zich herinnerde uit de boeken, die hij las, waaronder belangrijke gedeelten uit Des Christens Reis van Bunyan.

Een der matrozen peinsde over iets anders. Hij dacht aan de heerlijke rum van de Bounty, waarnaar hij smachtte. Met primitieve gereedschappen gelukte het hem, uit een zoete wortel die op het eiland groeide, in het geheim kleine hoeveelheden alcohol te produceren, die hij alleen opdrank.

Dit fijne leventje duurde vier jaar.

Toen deden enige mannen het voorstel, het eiland te verdelen onder de Engelsen en de vreemdelingen te dwingen tot slavernij.

De Polynesiërs, merendeels trotse en dappere mannen, konden dit niet aanvaarden. Toen, door praten van de vrouwen, deze eis hun ter ore kwam, besloten zij alle Engelsen te vermoorden.

Spoedig vielen de eerste slachtoffers. Beide groepen wapenden zich en waren op hun hoede. Zo ontstond er een vreselijke toestand van spanning, vrees en woede, sluipmoord, overrompeling, gevechten van man tegen man tussen twee, die elkaar in 't bos ontmoetten. Na drie dagen waren alle Polynesiërs en vijf van de negen Engelsen dood. Onder de gedoden was ook Fletcher Christian, die vermoord werd dezelfde dag, waarop zijn derde kind geboren werd.

De overlevenden waren Edward Young, drie matrozen, de vrouwen en de achttien kinderen uit verschillende gezinnen.

Maar het werd nog veel erger.

Een der mannen ontdekte de geheime branderij, terwijl de uitvinder daar bezig was. Samen breidden ze de installatie uit en noodden de anderen tot drinken. De drie matrozen bedronken zich iedere dag en misdroegen zich erger dan beesten. Edward Young waarschuwde wel, maar ze luisterden niet en in zwakke ogenblikken dronk hij mee. Hij had te weinig wilskracht om te heersen.

Deze toestand werd zulk een hel, dat de vrouwen haar bezit bijeen zamelden en met medeneming van alle vuurwapenen, kruid en lood zich heimelijk terug trokken in het bos. Daar verschansten zij zich achter een door hen gebouwde palissade en bedreigden met hun musketten de mannen, zodra deze trachtten te naderen.

De mannen zetten hun afschuwelijk leven voort, drie jaar lang, dag aan dag. Een van hen vond de dood, doordat hij van een steile rots naar beneden stortte tussen de klippen in zee, hetzij per ongeluk, hetzij door een daad van zelfmoord. Een ander werd krankzinnig. Deze grote en zeer sterke man werd in zijn waanzin zo woest en gevaarlijk, dat de overige twee hem uit noodweer moesten doden.

Die twee overgeblevenen waren Edward Young en de matroos Alex Smith, die de geheime branderij ontdekt had. Deze nam een kloek besluit. De voorraad alcohol liet hij wegvloeien, de gevulde flessen smeed hij op de klippen aan gruis en wierp de hele installatie in zee.

Zodra de vrouwen de verandering ten goede bespeurden, keerden zij terug. De gezinnen herstel-

den zich, de huizen werden weer betrokken, ieder deed rustig zijn werk, de vrouwen maakten kleding van geklopte boomschors, sterk en dun, voedsel was er in overvloed, het leven was eenvoudig, alles liep vlot zonder complicaties, niemand had reden tot klagen.

Young ging nu voorlezen hetgeen hij geschreven had. De belangstelling was groot. Vooral de man met het zware pak in Bunyans Christenreis sprak sterk tot de verbeelding. Ook las hij stukken uit de Bijbel. Maar zijn gezondheid ging achteruit. Hij leed aan asthma en deze verergerde gestadig, hoewel langzaam.

„Alex,” zei Young, „jij moet leren lezen. Als ik er niet meer ben...”

Het ging moeilijk. Maar beiden zetten door. Iedere dag kreeg Alex les en na verloop lazen zij samen dagelijks enige kapitels uit de scheepsbijbel.

Young ging achteruit. De benauwdheden herhaalde zich heviger en sneller. Maar ze hielden vol. En toen Young stierf, kon Alex Smith lezen en schrijven. Hij was nu een man van middelbare leeftijd, de enige die overbleef van al de muiters. Vrees voor dood en oordeel benauwde hem, een beschuldigend geweten kwelde. Niet zozeer om zijn opstandige daad, maar vooral om het lot van de negentien mannen, wreedaardig prijs gegeven aan... ja, waaraan? In het duister zagen zijn ogen de open boot, boordevol met mensen, worstelend tegen de woeste golven. In de stilte van de roerloze tropenacht hoorde hij de kreten van wraak en ontzetting, uitgestoten door hulpeloze slachtoffers, die gillend van angst en pijn, door felle haaienmuilen werden meegesleurd.

Hij nam de Bijbel en begon weer te lezen. Genesis één. „In den beginne...” Steeds las hij verder. Soms boeide het, soms ontruste het. Maar hij las verder, terugkerend nu en dan naar de Psalmen en de Spreuken. Tenslotte vond hij het Nieuwe Testament, de Evangeliën. Welk een openbaring, welk een boodschap! Vergeving, redding, behoud!

Deze boodschap moesten de anderen ook horen, de kinderen, de vrouwen. Hij riep hen samen en las. Maar ook hij kon sterven, dus zij moesten zelf leren lezen. Wilden zij dat? Graag!

Hij ging het hun leren. Het lukte, dank zij het onuitputtelijk geduld van de leraar en de onverzadelijke weetlust van alle leerlingen, die op hun eenzaam eiland een zeer beperkt en afgesloten leven leidden. Door het regelmatig bijbellezen kwam zijn gemoed tot rust. Hij mocht geloven, dat Jezus Christus zijn Heiland en Verlosser was, die zijn grote schuld bij God voor hem betaald had, al bleef de onzekerheid omtrent het lot der negentien mannen hem bezwaren.

Al de kinderen beschouwden hem als de vader, alle vrouwen zagen in hem de hoofdman en de leider:

Dit gelukkige leven duurde omtrent tien jaar, de kinderen werden groot, de volwassenen ouder en bezonken.

De weduwe van Fletcher Christian was een stigte waardige vrouw van edele geboorte, dochter van een opperhoofd der Polynesiërs. Haar kinderen waren flink van postuur en knap van uiterlijk en

gestalte, vooral de oudste, een stevige, flink uitgegroeide knappe jongen van achttien jaar.

Toen, in Februari 1808 gebeurde er iets buitengewoons. Er kwam een schip in zicht, een kleine zeiler, maar een wonder in de ogen der jongeren, die zo iets nooit gezien hadden!

Smith wilde alle vuren doven en weggroepen in de bossen, maar de jonge Christian verzocht, met twee anderen het schip tegemoet te mogen varen en Smith stond het toe.

De kapitein van het schip, de „Topaz”, een Amerikaanse zeehondenjager, was stomverbaasd toen de oudste van de drie hem toeriep in de Engelse taal. Hij zond zijn stuurman naar de wal en bleef drie dagen liggen, om drinkwater in te laden.

De muitery op de Bounty en de geheimzinnige verdwijning van het onvindbare schip, waarnaar langdurig was gezocht, was bij alle zeevarenden bekend en had grote beroering te weeg gebracht. Toen Smith de stuurman vertelde: „Ik ben de enige overgebleven muitery van de Bounty”, verraste dit de zeeman zodanig en greep hem op dit onverwachte moment zo aan, dat hij een ogenblik sprakeloos van ontroering staan bleef, waarop Smith ogenblikkelijk de vraag stelde: „Is er ooit iets gehoord van de kapitein en zijn mannen?”

Het antwoord, waarop hij in spanning wachtte, verlostte hem van de druk, die de laatste jaren hem benauwd had. Na een verschrikkelijke reis vol ontberingen, honger, dorst, brandende zon, storm en striemende regen, was de bemanning zeven en veertig dagen na de muitery geland op het eiland Timor. In de Nederlandse nederzetting Koeping waren zij gedurende twee maanden verpleegd, vandaar naar Batavia en verder per schip van de Oost Indische Compagnie thuisgevaren. Twaalf mannen, waaronder de kapitein, bereikten hun vaderland, zes stierven in Ned. Indië en één was onderweg door inboorlingen vermoord en waarschijnlijk opgegeten. Heel de wereld was verbaasd en ieder prees de bekwaamheid van de wonderlijke kapitein, die zich op die tocht van zijn beste kant had doen kennen.

Smith, op zijn beurt, vertelde alles. Alle vreselijke gebeurtenissen, alle gruwelen en al het geluk. Ook zijn grote verlossing van angst en wroeging door zijn geloof in Christus.

Na drie dagen moest het schip vertrekken. Vooral de kinderen van de Engelsen waren verlangend, mee te varen naar het land, waar hun vaders vandaan kwamen. Maar het kon niet, de Topaz voer niet naar Engeland.

Allen beklommen een hoge top met wijd uitzicht over zee. Langzaam verdween het schip, zich aftekenend tegen het lage licht van de dalende zon, weemoedig nagestaard door allen, vooral door de jongeren, vol heimwee, nieuwsgierigheid en verlangen naar die grote wijde wereld buiten hun eiland en vooral naar het verre vreemde land, waarvan ze zo veel hadden gehoord en zich toch geen voorstelling konden maken.

En dat ze nooit zouden zien.

Enkele jaren geleden, vóór de oorlog, woonden op Pitcairn honderd vijf en zeventig mensen, allen nakomelingen van de muiters. De huidige toestand is niet bekend.

MOEDE MENSEN

De mensen, ze zijn zo moe, o Heer,
Ze stromp'len nog voort, maar het gaat haast niet meer
en schoon er nog juichen en brallen;
ginder zie ik al stump'ren en vallen.

De mensen vergaten U, o Heer,
Ze kennen de God der kind'ren niet meer
en zoeken een zekerder zegen
op eigengekozen wegen.

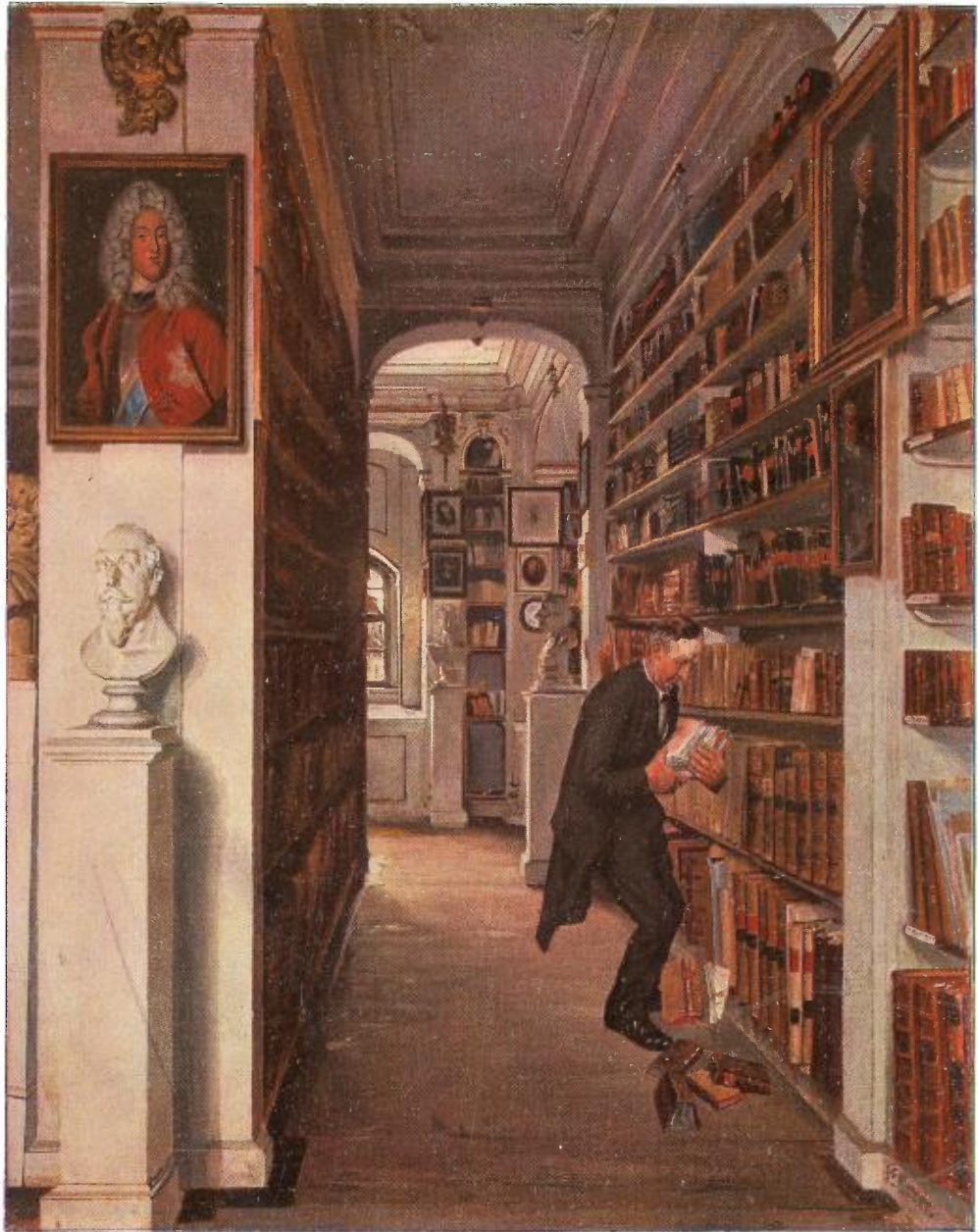
En werpen ze al met leuzen, Heer,
en schreeuwen om recht en vechten om eer,
om wat zij hun naaste niet gunnen,
Gij weet, dat ze haast niet meer kunnen.

In groepsverband en vergadering
klinkt hun roep om recht op verbetering.
Maar thuis immers, God, bijna allen
laten zij hun maskers vallen.

Ik durf niet te bidden: „Ga voort, o Heer,”
doch indien het U goeddunkt, zo sla nog meer,
ontneem hun de kracht om te schreeuwen
en ze vrezen hun God van voor eeuwen.

Ja, het mensengeslacht is moe, o Heer,
Het is murw, het verbrokkelt al meer en meer,
Gij, die kent de tijd van zijn rijpen,
Wil het uitgetold tot U grijpen.

JAN E. NIEMEIJER



De bibliothecaris

Naar een schilderij van F. Werner

JOH. VAN 'T LINDENHOUT

1836-1918

INLEIDING

De man van wiens levensgeschiedenis wij thans het voornaamste gaan verhalen, is een arbeid begonnen en heeft een werk tot stand gebracht, dat ook in onze dagen nog wordt gedaan en waarvan nog altijd velen de grote zegen ervaren. Men kent zijn naam nog en, omdat hij een Nederlander was, die in zijn eigen vaderland arbeidde, leeft de herinnering aan zijn persoonlijkheid en aan het geloof, dat hem bezielde bij al, wat hij ondernam, nog voort in de heugenis van velen zijner landgenoten. Hijzelf is weliswaar op de achtergrond en zelfs enigermate in het vergeetboek geraakt, doch Van 't Lindenhout zou zeker de eerste zijn geweest met de erkenning, dat dit juist en goed is. God roept en gebruikt mensen tot Zijn dienst, bekwaamt hen om de arbeid te doen, welke Hij op zeker ogenblik en in een bepaalde kring wil gedaan hebben. Die arbeiders dienen hun tijd uit en worden dan door andere afgelost; zij hadden hun gebreken, tekortkomingen en zonden, doch waren, met en ondanks dat alles toch Gods dienstknechten. Wanneer zij gestorven zijn verliest men, met de herinnering aan hun uiterlijk, hun gewoonten en hun karakter langzaam-aan al datgene uit het oog, wat bij hun menszijn behoorde. Wat evenwel blijft is de herinnering aan het geloof, dat hun drijfkracht was; dat hen in staat stelde, in Gods plan hun roeping te vervullen.

Zo is het goed; ook de vrome Christenen zijn, op de keper beschouwd, dikwijls maar miserabele mensen. Het is het geloof dat, het is de kracht Gods die in hen werkte, waardoor het de moeite waard is, acht te geven op hun wandel. Het geloof, dat niet en nooit hun „bezit” is, doch waarin zij „staan” en waardoor zij soms grote dingen doen of deden.

Van 't Lindenhout was één van die begenadigde

Christenen, die een krachtig geloof, niet: bezat, doch *ontvangen* had en die met deze gave gewoerd heeft. Wie was hij, hoe arbeidde hij en waartoe leidde God hem?



Johannes van 't Lindenhout

JEUGD

Johannes van 't Lindenhout werd op 4 September 1836 geboren in het Gelderse dorpje Beuningen, dat een uurtje wandelen van Nijmegen aan de Waal ligt. Zijn vader was een gezeten landbouwer en behoorde tot een geslacht, dat sinds eeuwen in die streek woonde. De jongen groeide op in de ruime boerenwoning en kende er al de plekjes en hoekjes, die voor kinderen altijd zoveel aantrekkelijks hebben. Daar hij een zwakke constitutie bezat, voelde hij niets voor allerlei wilde spelletjes, doch zocht liever de stilte en de eenzaamheid. Al vroeg had hij een grote genegenheid voor het dieren- en plantenleven rondom zich op de boerderij; de haan was zijn trouwe makker, die hij telkens weer bewonderde en aan de kant van een sloot of achter een boom kon hij dikwijls heel lang met intense aandacht kijken

naar wat vlak bij hem bewoog of aan de horizon in de lucht eigen wegen ging. Met de vogels wenste hij wel vaak te kunnen meévliegen naar het Zuiden en de vraag, of het ooevaarsnest in een hoge boom, terzijde van het erf, werkelijk in gebruik zou worden genomen, hield hem wekenlang in spanning.

Hoewel hij van aanleg een opgewekt en vrolijk kind was, maakte het telkens weer ziek zijn hem op de duur triest en melancholisch. Van regelmatig schoolgaan kwam vooral gedurende de lange wintermaanden niet veel, omdat Johannes dan dikwijls hoestte en in de warme kamer blijven moest.

's Avonds lag hij op zijn kamer in bed te luiste-

ren naar de wind, die om de hofstee gierde en naar het tikkend geluid van de regendroppels tegen de kleine vensterruiten. Dan herinnerde hij zich ook de spookverhalen, die bijgelovige dorpelingen rondvertelden en vroeg hij zich met onrust af, wát er van waar zou zijn.

De knaap beschikte over een levendige verbeelding, die zijn geest vulde met voorstellingen en gedachten, waarvan andere kinderen nòch de rijkdom nòch de verschrikkingen kenden en waarom hij door zijn vriendjes vaak werd uitgelachen en bespot.

Wanneer de hoge waterstand van de Waal óók de boerderij van zijn ouders tot een klein eiland maakte, vervaardigde Johannes scheepjes van papier en hout, sloeg hij een mast in een oude klomp en bevestigde daaraan met draadjes of touwtjes kleine, katoenen zeiltjes. Dan dreef het ene schip na het andere spoedig de wijde oceaan op, de verre, onbekende verten tegemoet.

Toen hij zeven jaar was, werd de jongen voor het eerst mee naar de kerk genomen en hoewel hij al spoedig niet de geringste lust had om iedere Zondag zijn ouders te vergezellen, dwong zijn moeder hem daartoe onder de bedreiging, dat hij anders in de hel zou terecht komen. De vrees voor het grote vuur legde alle andere overwegingen het zwijgen op en gedwee ging de knaap sindsdien op de eerste weekdag mee naar de kleine dorpskerk onverschillig of het mooi, zonnig weer was dan wel, of het ijs op de kerkramen het matte licht maar nauwelijks dóórliet.

Die trouwe kerkgang der Van 't Lindenhouts weerspiegelde overigens eer een sleur dan een persoonlijke behoefte en zij bekommerden er zich maar weinig om, hoe het kind zich gevoelde, dat stijf gedwongen tussen hen in zijn plaats had op de geelgeverfde houten bank. Johannes mocht de benen en voeten niet bewegen en, zo hij niet stil zat — zo was hem gezegd — zou de dominee hem stellig het grote boek, dat vóór hem lag, naar het hoofd werpen.

„Ik zit hier om goed te doen en om te zorgen, dat ik niet in de hel kom,” dacht de tienjarige maar steeds. Van de preek begreep hij niets en de traag voorbijgaande tijd besteedde hij om in eindeloze herhaling de kleine ruitjes te tellen van de zes grote kerkramen.

Toen hij later zijn herinneringen op schrift stelde, had Van 't Lindenhout uit de kerkgang van zijn kinderjaren *dit* geleerd: „Zal er vrucht komen op de prediking van het Evangelie dan moet zij zó eenvoudig zijn, dat de kinderen haar kunnen verstaan.”

Eén gebeurtenis, die het godsdienstig leven betreft en die in zijn jeugdjaren voorviel, maakte een onuitwisbare indruk op de knaap, evenals trouwens op zijn ouders. Op zekere zomeravond betrad een onbekend colporteur het boeren erf, groette beleefd, haalde twee boekjes uit zijn tas en begon uit het ene een uitvoerig, verhalend lied te zingen, waarna hij uit het andere een stuk voorlas. De inhoud van het half-gereciteerde vers ontroerde de beide volwassenen zozeer, dat zij de twee werkjes kochten. 's Avonds laat lag de kleine Johannes weer in zijn donkere kamertje en bad ononderbroken het Onze Vader en zijn kinderlijk avondgebedje.

Wat zou hij anders kunnen of moeten doen, vroeg hij zich bijna radeloos af? Het was de eerste maal, dat hij werkelijk met zijn gehele ziel bad. Het bezoek van de colporteur had evenwel nog een ander gevolg. Vader Van 't Lindenhout ging een paar dagen later naar de markt te Nijmegen en kocht daar aan een kraampje voor twee gulden een Bijbel, waaruit hij voortaan zijn oudste zoon iedere avond een paar hoofdstukken liet voorlezen. Hoewel Johannes niets van de inhoud begreep en ook geen moeite deed, het gelezene te verstaan, gevoelde hij zich tóch als iemand, die een goed werk verrichtte en daarmede op de weg was naar de hemel.

Zo gevoelde hij zich óók, toen hij een paar weeskinderen, die zijn ouders bij zich in huis namen, van al wat hij kreeg begon mee te delen. Wat later ging hij ter catechisatie bij de dorpspredikant en verkreeg toen, dank zij diens lessen, enige kennis van de Bijbelse geschiedenis. Nu begon hij wat ijveriger in de Bijbel te lezen, niet alleen maar om daarmee de hemel te verdienen, doch óók om de dominee goede antwoorden op diens vragen te kunnen geven. Er was intussen niemand, die het kind wees op de liefde des Heren en geen mens, die hem sprak van een Heiland, die de kinderen tot Zich riep. Daarom bleef de jongen des avonds in bed harts-tochtelijk maar ongetroost zijn gebeden herhalen. Zijn onbestemde angsten namen slechts concrete vormen aan, toen zijn vader in de Bijbel las, dat de komst des Heren vergezeld zou gaan met het verduisteren van de zon en het in bloed veranderen van de maan. Menigmaal zat de knaap sindsdien op een hek achter in het weiland bij de hofstee en keek, hoe de zon ter kimme neeg..... Onderwijl maakte hij op school geen al te snelle vorderingen. Op zijn twaalfde jaar schreef hij nog heel slecht en kon hij bijna niet rekenen. Zijn werkzame fantasie onttrok zijn aandacht aan wat de onderwijzer poogde duidelijk te maken en uit te leggen. Maar er kon geen schoolkind ziek worden of Johannes bezorgde het de een of andere versnapering en weinig dingen grepen hem zó sterk aan als een begrafenis. Geen groter voldoening vond hij, dan wanneer hij de drie kinderen van een boerenarbeider, die hun vader en moeder verloren hadden, mocht meedelen van het eten, dat hemzelf aan de maaltijd werd voorgezet. En wanneer 't daartoe tijd was, smeekte hij zijn moeder, met die wezen in de boomgaard te mogen gaan en hen naar hartelust te mogen uitdelen van het rijpe fruit. Enige jaren later stierven twee van deze drie kinderen. Aan hun groeve stond ook de kleine Johannes en zag door zijn tranen heen de wit-houten kistjes in de grond zakken. Hij kon geen uiting geven aan zijn droefheid, maar zuchtte in zijn hart slechts: „O God, ontferm U over de wezen!”

Voor een jongen met deze aanleg was het schoollokaal uiteraard weinig anders dan een gevangenis, waar hij gedwongen verbleef. Omstreeks zijn twaalfde jaar las de knaap met horten en stoten en kende nog geen ander boek dan de Bijbel, die hem des avonds in handen werd gegeven. Daarbij voegde zich iets later een stichtelijk boek, dat een dienstbode van zijn moeder hem liet zien en lezen; het was een geschenk, dat zij gekregen had van Ds. Heldring, bij wie ze, in diens pastorie te Hemmen, gewerkt had. Het meisje vertelde het een en ander van die predikant en Johannes genoot zeer van wat

haar boek hem te leren gaf. Toen hij dertien was schonk zijn vader hem een werk, gekocht bij een boekenjoodje op de Nijmeegse markt: het handelde over de wereldreis van Maghelaen en Johannes las het tweemaal door. Het voedde zijn werkzame verbeelding en deed zijn geest zwerven naar verre landen en vreemde volkeren.

Maar er geschiedde nog iets anders: sinds de lectuur van dat boek geloofde de jongen niet meer aan de voorstellingen omtrent de hel, welke zijn ouders hem hadden bijgebracht. En toen de dorpsdominee ter catechisatie bovendien nog verhaalde, dat alle vertellingen aangaande het grote vuur en betreffende de duivel niets méér waren dan de neerslag van Joodse denkbeelden en dat ál, wat de Bijbel daarover meedeelde, zinnebeeldig diende te worden opgevat, werd hij bevrijd van de angst, waarin hij zolang had geleefd.

De boerenjongen werd gaandeweg groter en ouder toen hij, met vele zijner dorps- en streekgelovenden onder de bekoring kwam van de nieuwe, Nijmeegse dominee Meyboom, naar wiens preken en Bijbellezingen ook hij met graagte luisterde. In die tijd gaf de huisdokter van de familie, een ontwikkeld, rooms man, de jongen gelegenheid, vrij gebruik te maken van de tamelijk omvangrijke bibliotheek, welke hij zich in de loop der jaren verzameld had. Ook wat hij in de boeken daaruit las, verruimde Johannes' kennis en inzicht niet weinig. Vooral werken over de natuurkunde boeiden hem ongemeen en het deerde hem niet, dat hij telkens een uur ver lopen moest naar de dokterswoning. De lange wandelingen had hij graag voor het doel over, dat ze dienden en dikwijls kon hij zijn leesiust niet bedwingen, zodat hij tijdens de terugweg naar huis alvast begon te lezen in het nieuwe boek, dat hij meegekregen had. Dan overviel hem de avond, terwijl hij onder een boom zat en moest hij zich haasten om vóór het invallen van de duisternis de ouderlijke woning te bereiken.

Weer wat later opende de predikant van het dorp zijn huis en boekenkast voor de leergierige jongen; die er zijn nachtrust aan opofferde om al de werken, die hij maar grijpen en vangen kon, in bonte wanorde te lezen, lang éér hij tot de lectuur ervan behoorlijk was voorbereid. Zo las hij op zijn vijftiende jaar Scholten's „Leer der Herv. Kerk”. In die tijd werd aan de dorpschool ook een hulponderwijzer verbonden, die de weetgierige boerenknaap spoedig ontdekte en er genoeg in vond, hem van dat ogenblik aan te helpen bij zijn pogingen om de onlesbare dorst naar kennis te bevredigen. Aan het werk op het land en in de schuur, dat hem opgedragen was onttrok hij zich zoveel hij durfde om van 's morgens negen tot 's avonds zeven op de schoolbank te zitten en er lukraak alles te leren, wat hij kon.

Maar dank zij al dat lezen en leren, dank zij die lange reeks van boeken, die feitelijk nog ver boven zijn bevattning lagen, leed zijn innerlijke leven grote schade. De jongen bad niet meer, maakte zich evenmin zorgen over de toekomst en verkondigde aan ieder, die er oren naar had, wat hij al zo wél en niet méér geloofde. Natuurlijk beijverde hij zich tevens om de half-onwetende landbouwerszoons in zijn omgeving er van te overtuigen, dat hun eerbied voor de Bijbel wel geheel misplaatst was en



De Evangelist Joh. van 't Lindenhout

zelf waagde hij er zich eens aan, een „Vragenboekje” te ontwerpen en te schrijven (de stijl van die dagen!), waarin b.v. de wonderen van de Bijbel óf verzwegen werden óf daarvan een „alleszins natuurlijke verklaring” werd gezocht. Over de Bijbel las hij veel, maar er in vrijwel nooit meer. Des Zondags ging hij nog wel met zijn ouders ter kerk en luisterde dan met grote aandacht naar de predikant, doch intussen was hij van oordeel, dat deze man lang niet vergenoeg ging in zijn loochenen van de waarheden der Schrift.

Onderwijl bleef het dagelijkse leven van de opgroeiende jongen onberispelijk. Er viel niet alleen niets aan te merken op zijn gedrag, doch hij beijverde zich ook, een goed leven te leiden. Slechts had hij een sterke afkeer van de roomsen in 't algemeen en van hun pastoors in 't bijzonder omdat hij de eerste beschouwde als verleiden en de laatsten als bewuste bedriegers van het onmondige volk.

Het duurde niet lang of Vader en Moeder Van 't Lindenhout begrepen, dat in hun oudste zoon stellig geen boer stak en zij namen zich voor, de jongen naar een kostschool te zenden en hem later voor predikant te laten studeren. Tegen het eerste wilde Johannes zich allerminst verzetten, doch dominee zou hij stellig niet worden, besloot hij, want over godsdienst wilde hij zo weinig mogelijk horen. Zijn grootste wens was, álles te weten en te kennen, wat uit boeken kenbaar en weetbaar kon zijn.

JONGELINGSJAREN

Zo toog hij, tegelijk met een neef, naar een kostschool aan het hoofd waarvan een man stond, van wie hoogstens kon gezegd worden, dat hij niet zonder godsdienst leefde, doch die intussen allerminst een Christen was. Het godsdienstonderwijs aan zijn

inrichting bestond slechts hierin, dat elke dag na de avondmaaltijd een der jongens een les uit de „Bijbelse Geschiedenis” van Zahn moest voorlezen, waarvoor onderwijf niemand aandacht of belangstelling had. Op de slaapzaal moesten de knapen voor hun bedden neerknielen en een hunner sprak dan — volgens de gewoonte in een vreemde taal — een gebedje uit, dat alle anderen volmaakt onverschillig liet.

Onderwijf bleek al spoedig, dat ál de kennis, die de boerenzoon zichzelf had vergaard, toch niet veel waard was. Tot zijn teleurstelling moest hij in de laagste klasse aanvangen, terwijl hij meende, het al heel ver gebracht te hebben. Zo zat hij als vijftienjarige bij kinderen van twaalf in hetzelfde lokaal en dat was hem een hard gelag. Echter liet hij zich door deze tegenslag toch niet ontmoedigen, toonde zijn goede wil en energie door te studeren, wat hij maar kon. Tot aller genoegen, van hemzelf niet in de laatste plaats, oogstte hij daarmee spoedig succes, zodat hij nog binnen een jaar van de laagste naar de hoogste klas kon worden overgeplaatst, iets, wat hij overigens ook aan zijn onderwijzers te danken had. Wiskunde en natuurkunde waren zijn beste vakken; voor muziek en zang had hij geen aanleg, hoewel hij het gaarne hoorde. Onderwijf was toch heel deze ingespannen studie vrijwel zonder zin, want de jongeman had geen vast doel voor ogen, waarnaar hij streefde en waarop hij al zijn energie richtte.

Hij was ongeveer zeventien jaar toen hij echter achtereenvolgens drie ervaringen opdeed, waardoor zijn leven geheel gewijzigd werd.

De eerste was, dat hij op zekere avond, op weg naar huis, in een onweer geraakte. Daarvoor was hij altijd dodelijk bevreesd geweest en in zijn grote angst bad hij thans de gehele weg, die hij moest afleggen. Het weer bedaarde tenslotte, doch lang daarvoor gevoelde Johannes zich, dank zij zijn bidde zo rustig en gelukkig als hij zich nog nooit gevoeld had.

Enige tijd later gaf de directeur van de kostschool hem een werkje in handen, waarvan hij naar zijn zeggen zelf veel zegen ervaren had. Het was een exemplaar van Claudius „Wandsbecker Bode” en Van 't Lindenhout bracht vele leerzame, stille uren er mee door in de schaduw van de lindeboom op het erf van zijn vader. De derde ervaring, welke tenslotte de beslissing voor hem bracht, was het verlies van zijn enige en jongere broer, die op vijftienjarige leeftijd, in 1854, kwam te overlijden en die stierf met de zekerheid van het geloof in Jezus Christus als zijn Heer en Zaligmaker. Het gehele gezin, doch Johannes misschien wel het meest, verloor veel aan de vrolijke, blijmoedige Hendrik.

Het scheen, of alles, wat Johannes tot dan toe tegen het geloof van zijn broer wist aan te voeren, plotseling alle waarde en betekenis verloor ten overstaan van het feit van dit vroege sterven. De jongen werd er door tot nadenken gebracht niet alleen, doch de keuze van zijn broer werd tenslotte óók de zijne. Maar voorlopig kon hij het woord van de Bijbel, dat hij zolang veracht had, niet aanvaarden en een benauwende twijfel vervulde maandenlang zijn onrustig hart, dat door verdriet en wanhoop als verscheurd werd.

Intussen moest hij de kostschool verlaten, daar

zijn vader hem thans in de plaats van de overledene tot zijn opvolger wilde maken. Hoe gaarne hij tevoren ook had willen studeren, nu schikte hij zich gewillig naar de overwegingen van zijn ouders. Maar noch zijn aandacht, noch ook zijn hart waren bij zijn werk, waarnaar ook zijn handen niet stonden en spoedig sprak een der arbeiders uit, wat voor niemand lang verborgen blijven kon: „Johannes zal nooit een goede boer worden!”

In die dagen kwam opnieuw een colporteur de boerenhoeve bezoeken, op hoop er een paar van zijn geschriften te kunnen verkopen aan de zoon van Van 't Lindenhout, over wie in het dorp reeds het verhaal ging, dat hij „veranderd” was. De man begon, nog in de deuropening, een lange, vrij duistere en verwarde preek tegen de jongen af te steken, doch ondanks dat begroette Johannes hem, zoals hijzelf 't later uitdrukte: „als een engel uit de hemel”. Hij kocht een exemplaar van Bunyan's „Christenreize” en bracht daarmee het grootste deel van de volgende nacht door bij het gele schijnsel van een petroleumlamp in de kille keuken. Bij de lectuur van dit oude werkje was het hem evenwel spoedig, alsof de zon voor hem opging en een nieuwe dag aanbrak! Nu kreeg hij klaarheid, nu begreep hij, dat hij zijn hart aan de Heer geven moest, zijn zonden belijden en de genade aannemen, die óók voor hem was, wilde hij broer Hendrik's vrede en geluk deelachtig worden.

Gedurende de volgende weken bleef de colporteur het gezin bezoeken en verkocht telkens van de inhoud van zijn lederen tas zoveel als Johannes zich maar kon verschaffen. De jongen las en las en gaandeweg werd hem veel duidelijk, wat zijn eigen, ongelovig hart tot dat ogenblik ontoegankelijk voor hem had gemaakt.

Nu duurde het ook niet lang of het geloof, dat hijzelf pas gewonnen had, begon werkzaam in hem te worden. Hij verkreeg, dat in het ouderlijk huis de Bijbel regelmatig en met aandacht werd gelezen, dat er Christelijke liederen werden gezongen en dat er gemeenschappelijk werd gebeden. Spoedig begonnen gelijkgezinde dorpelingen ook het huis der Van 't Lindenhout's te bezoeken en menige avond verheugde Johannes zich in de gesprekken, die dan gevoerd werden.

Eens vertelde de colporteur, die nog steeds komen bleef, hem, dat hij zo graag Bijbels zou willen kopen om die te kunnen verspreiden en in overeenstemming met zijn vader schonk de jongen hem kort daarop een bedrag van honderd gulden om zich daarvoor datgene aan te schaffen, wat hij het eerst nodig had.

COLPORTEUR

Doch al spoedig vond de jonge Van 't Lindenhout er onvoldoende bevrediging in, dat hij er slechts iemand toe in de gelegenheid stelde, met de colportage-arbeid Bijbels en Evangelische geschriften onder het volk te brengen. Hijzelf wilde aan de arbeid en het leek hem niet alleen begerenswaardig, doch ook nodig, dat door bezoek, huis aan huis, Gods Woord aan de mensen werd gebracht en verkondigd. De jonge boer brandde van behoefte, zelf iets te doen ter liefde van den Heer, die hem zo lief had en na ernstige strijd met zichzelf besloot hij, het voorbeeld te volgen van de man, dank zij wiens

werk hij God gevonden had. Met goedvinden, eigenlijk: met de moeilijk verkregen toestemming van zijn ouders liet hij zich te Nijmegen een grote lederen rugtas vervaardigen, die hij, toen het voorwerp gereed was, met Bijbels en traktaten vulde tot ze bijna te zwaar was om te dragen. Daarmede begaf hij zich op zekere dag op weg. Maar eer het zover was, had hij heel wat bezwaren te weerleggen van zijn gezinsleden en heel wat spot te verduren van de dorpelingen. Men verklaarde hem in zijn omgeving zelfs voor gek, dat hij, de zoon van een welgesteld landbouwer, als een geminacht marskramer op pad ging om de snauwen en grauwen af te wachten, die hij stellig te horen zou krijgen. Och, zeiden sommige „vrienden”: wanneer je eenmaal bij de „fijnen” terecht komt, gebeuren er wel vreemde dingen met je! Dat zie je maar weer aan die jongen van Van 't Lindenhout.

Ook door zijn zwakke gezondheid liet Johannes zich er evenwel niet van terughouden, de weg te gaan, die hij zich eenmaal had verkozen. De eerste tocht was misschien wel de zwaarste en moeilijkste; de onervaren jongeman was er tijdens die voetreis door de Betuwe en over de Veluwe dikwijls ná aan toe, zijn ouderlijk huis in arren moede weer op te zoeken met de bekenenis, dat dit werk niets voor hem was, dat zijn zwakheid tegen dergelijke vermoeienissen niet was opgewassen en dat hij evenmin sterk genoeg was om al de teleurstellingen te dragen, die zijn deel werden. Toch hield hij vol, liep de wegen af in de brandende zon en bij stromende regen, klopte aan de huizen in iedere straat van de dorpen en steden, die hij bezocht en betrad menig zeer afgelegen boerenerf, ver van de grote wegen. Soms verkocht hij wat, soms schonk hij zijn geschriften ook wel weg; hier werd hem de deur gewezen, elders ontving men hem vriendelijk; op de ene plaats werd hij met scheldwoorden begroet, op de andere met hoongelach hardhandig op straat gesmeten. In de kroegen en herbergen kreeg hij vaak onverwacht gelegenheid, een goed, Bijbels woord te spreken, maar bij herhaling bespotten men hem of weigerde een waard hem zelfs logies. Er waren dorpen, waar hij geen enkele Bijbel verkocht omdat in zijn exemplaren het woord „ende” (en) ontbrak of wyl de hoofdstukken niet aanvingen met een in rood gedrukt kapitaaltje; er waren andere, waar hij even spoedig gereed kwam, doch dán dank zij de ijverige arbeid van de plaatselijke predikant.

Toen hij voort het eerst weer thuis kwam, na weken lang te hebben rondgezworven, was zijn costuum voorgoed onbruikbaar en

bleken zijn schoenen totaal versleten; zijn tas was leeg en verdiend had hij geen cent. Maar hoewel dodelijk vermoeid, was Johannes toch vast besloten, op dezelfde wijze voort te gaan en na een korte rusttijd begaf hij zich opnieuw op pad, thans in een andere richting. Op deze wijze verwierf hij zich een mensenkennis en een ervaring, welke hem in de volgende jaren buitengewoon goed van pas zou komen. Maar bovendien werd hijzelf door zijn werk gezegend; in geestelijk opzicht groeide hij gedurende deze jaren snel. Niet alleen leerde hij zijn Bijbel beter kennen, waardoor zijn eigen inzicht in de waarheid Gods toenam, doch hij gewon ook gaandeweg een vrijheid en vaardigheid van spreken, welke hem al spoedig van groot nut zou blijken te zijn. Daarbij kwam hij voortdurend in contact met de meest verschillende mensen, leerde hij hun karakter, maar ook hun materiële en geestelijke behoeften kennen, werd hij er toe gedreven, telkens weer met hen te spreken over de betekenis en de inhoud van het Evangelie, waarvan hij de gedrukte tekst verkocht of weg gaf. Bij alle ervaringen, die zijn deel werden

Joh. van 't Lindenhout en Hendrina Sipman in ondertrouw, 1861



en ondanks vele verdrietelijkheden en teleurstellingen, welke hij ervoer, begaf hem evenwel nimmer de blijdschap, die alleen geschonken kan worden door de levende gemeenschap met de levende Heer.

Velen kon Van 't Lindenhout gedurende de twee en een half jaar, welke hij aan zijn colportagearbeid gaf, ten zegen zijn, ook herhaaldelijk, wanneer hij zelf wel de overtuiging kreeg, dat zijn boodschap tevergeefs was geweest. Maar de winst voor hemzelf was tegelijk groot: zijn horizon verruimde zich, zijn geestelijk leven werd verdiept, zijn kennis van Gods Woord nam gaandeweg toe. De boerenjongen werd een ervaren, bereisd en belezen man, scherp van blik en vaardig met het woord. De leerschool was hard, dat ondervond hij telkens bij vernieuwing maar zijn opleiding ook degelijk, dat kon hij eerst later volmondig beamen.

EVANGELIST

Nadat hij evenwel met zijn zware boekentas enige jaren verschillende provincies van ons vaderland bij herhaling doorkruist had, moest hij het werk, waaraan hij zo gehecht en van de noodzakelijkheid, waarvan hij doordrongen was, toch opgeven, omdat zijn lichaamskrachten hem begaven. Korte tijd bleef hij thuis en genoot daar de goede verzorging van ouders en zusters. Doch God had ander werk voor hem en riep hem spoedig tot het uitvoeren daarvan.

Op verzoek van een bevriende, welgestelde relatie, een gelovig man, hield Van 't Lindenhout op zekere avond voor een groep arbeiders een Bijbellesing, welke oorspronkelijk als een Bijbelbespreking bedoeld was, doch voor het onkundige publiek tot een lezing en Evangelie-verkondiging uitgroeide. De belangstelling ervoor was reeds de eerste maal zó groot en het spreken ging de toevallige voorganger zo gemakkelijk en vanzelf af, dat hij ertoe gebracht en ook om verzocht werd, op deze wijze voort te gaan.

De toestand in de Hervormde Kerk was in die jaren, zoals men weet, zeer bedroevend en vooral op het platte land bestond onder de zeer arme en onontwikkelde bevolking grote behoefte aan de verkondiging van de eenvoudige blijde boodschap van het Evangelie. Wat Van 't Lindenhout deed was weinig méér, dan aan de begeerte van eenvoudige arbeiders en dorpelingen tegemoet komen; zijn woord was niet moeilijk te verstaan en ging recht af op het hart der mensen. Er waren er in die jaren meerderen, die werkten, zoals hij dat deed en met de Evangelisatie-arbeid, zoals hij die nu spoedig opzettelijk op zich begon te nemen vervulde hij een taak, welke in die tijd van het allergrootste gewicht was.

God zegende zijn woord, zo eenvoudig en weinig-theologisch als het was en velen werden erdoor tot bekering gebracht, die de Kerk de rug hadden toegekeerd of voor wie de prediking in de kerk moeilijk toegankelijk was. Het gebrek aan goede communicatie-middelen was er in die jaren halverwege de negentiende eeuw, één der oorzaken van, dat in uitgebreide streken van ons land de, in de regel zeer onontwikkelde boeren en dagloners zowel materieel als geestelijk armoede leden. Eerst in de latere jaren werden zowel het onderwijs als de prediking van het Evangelie in de binnenlanden van Gelderland,

Overijssel en Drenthe meer systematisch ter hand genomen en gaandeweg uitgebreid. De welstand nam, aanvankelijk nog zeer langzaam, toch toe en zeer velen, die dank zij hun armoede en langdurige arbeidstijd verstoken waren geweest van de mogelijkheden om zich te verheffen, werden opgericht, gevormd tot zelfstandige mensen.

Hoe dat alles zij, toen Van 't Lindenhout als Evangelist begon te arbeiden, vond hij de akker voorbereid en overal waar hij kwam stroomden de mensen samen in boerenkeukens en schuren, op zolders en in pakhuizen om hem de Bijbel te horen uitleggen. Daarbij liet hij het dan evenwel niet, doch terwijl hij gedurende de avonduren de arbeiders en boeren uit de omtrek, met hun vrouwen rond de geopende Bijbel verzamelde, bezocht hij overdag de gezinnen zo regelmatig en intensief als hem maar mogelijk was, overal een woord van bemoeiding, troost of vermaning sprekende, zonder hoogmoed en zonder opdringerigheid.

Opnieuw werden daardoor zowel zijn kennis als zijn inzicht verruimd, alweer ervoer hij, dat God hem en de woorden en de wijsheid gaf, die hij, overal weer anders, behoefde. Ook werden anderen door zijn voorbeeld getrokken en geprikkeld door zijn onvermoeidheid. Vaak ging een jonge vriend met hem mede om zijn tas te dragen en van hem te leren, hoe hijzelf straks zou te handelen en te spreken hebben. Soms vergezelde hem een andere Evangelist, met wie hij dan gedurende wekenlang samenwerkte.

Tot de vrienden en relaties, die Van 't Lindenhout zich in deze tijd maakte, behoorden o.m. Ds. O. G. Heldring, Dr. Capadose, de landbouwer Steven van den Berg, prof. Brummelkamp van de Afscheidenen, Jhr. Asch van Wijck uit Utrecht, die voor tractaatverspreiding ijverde en vele anderen. Terwijl hijzelf voornamelijk in Utrecht en Gelderland evangeliseerde, d.w.z. Bijbellesingen hield en huisbezoek deed, werden nieuwe „stations" gesticht te Soest, Soestdijk, Eemnes, Buren en andere plaatsen. Vooral Steven van den Berg, een eenvoudige, gelovige boer, gaf Van 't Lindenhout vele tientallen malen gelegenheid, in zijn huis het Woord te verkondigen en de colporteurs Grim en Wolf werkten gelijktijdig met hem in ongeveer dezelfde streken en provincies.

Lange tijd arbeidde Van 't Lindenhout op zijn eigen, vrije manier, door niemand aangesteld of financieel ondersteund, doch tenslotte verbond hij zich aan de Ned. Evang. Prot. Veren. en werkte nog twee jaar als haar Evangelist in de Betuwe, in het land van Maas en Waal en te Nijmegen. Daarna echter verzocht hij weer zijn ontslag, niet content over het feit, dat het bestuur der vereniging een Evangelist aanstelde, wiens arbeid niet werd gedekt door zijn geloof.

HUWELIJK - NIJMEGEN

Nog éér het zover was, had de jonge landbouwerszoon, nu reeds bijna vier en twintig jaar oud, een stap gedaan, die voor zijn verdere leven beslissend moet heten. Hij trad n.l. in het huwelijk met Hendrina Sipman, dochter van een landbouwers-echtpaar in de gemeente Randwijk, met haar familie behorende tot een even oud en gezeten geslacht als Van 't Lindenhout. Deze had het jonge

meisje tijdens zijn Evangelisatie-reizen leren kennen en eerst sympathie, daarna liefde voor haar opgevat. Weliswaar behoorden beide jongemensen tot goeude families, zoals er toen niet vele leefden temidden van talloze arme en zeer arme gezinnen, doch van zichzelf bezat Johannes toch feitelijk niets méér dan zijn liefde tot de arbeid voor Gods Koninkrijk, waarmede hij amper voldoende verdiende om in eigen levensonderhoud te voorzien.

De Zettense predikant Ds. Heldring zegende zijn huwelijk in en mocht terecht de grote verwachtingen onder woorden brengen, welke hij ten aanzien van de toekomst van 't echtpaar koesterde. Kort daarop vestigden de jongemensen zich te Nijmegen, waar Van 't Lindenhout, nu in opdracht van een groep gelovigen, begon te Evangeliseren in lokalen, die achtereenvolgens het een na het ander te klein bleken om alle belangstellenden te kunnen bevatten.

Reeds in de tijd, toen hij het platteland van de provincies Utrecht en Gelderland bereisde, had Van 't Lindenhout kennis gemaakt met de armoede, die daar heerste en kreeg hij vooral oog voor het droevige lot der weeskinderen, die in deze behoeftige samenleving weinig anders dan paria's waren.

In de streken, die hij bezocht, verbouwden de bewoners op een mager stukje grond aardappelen en groenten of boekweit en van de opbrengst der oogst konden ze nauwelijks hun honger stillen. Onder hen was een dubbeltje meer waard dan in Amsterdam een gulden. De armoede kon men in de schamele hutten dezer mensen als met de handen tasten: het was er vuil en morsig, zelfs de noodzakelijkste gebruiksvoorwerpen ontbraken en vaak was er geen bruikbare stoel om op te zitten. Deed men het lage deurtje open van wat eer een hut dan een huis moest genoemd worden, dan stond men tegelijk in de enige kamer, waar het in de regel half donker was en stonk, want daarachter was nog een ruimte, waar het varken, de geit en enige kippen hun verblijf hadden en waar dikwijls ook nog alle gezinsleden sliepen. De mensen waren zeer dom en onwetend tengevolge daarvan uiterst bijgelovig en bovendien erg vreesachtig.

Juist in de gezinnen van deze arme lieden werden de weeskinderen van een bepaalde buurt of streek uitbesteed. De bedoeling daarvan was deze mensen te bevoordelen, want meer handen betekenden tevens een groter productievermogen, ook hier.

Deze kinderen, overgeleverd aan omstandigheden, waarin geen hoop en uitzicht op de toekomst voor hen bestond, werden dikwijls voor een stukje spek of een zak aardappelen „gekocht" van degenen, die voor hun lot verantwoordelijk waren.

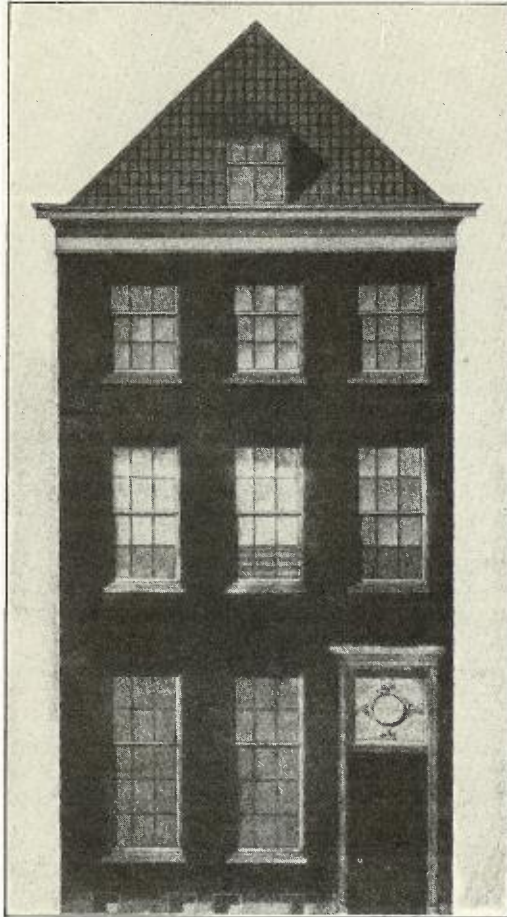
Is het wonder, dat Van 't Lindenhout met grote deernis vervuld werd over deze half-geklede, broodmagere kleine analphabeten, van wie door hun „verzorgers" en „opvoeders" iedere dag van vroeg tot laat de zwaarste arbeid werd gevegd in ruil slechts voor zo weinig voedsel, dat zij daarop ter nauwer nood het leven konden houden?

Toen Van 't Lindenhout en zijn vrouw zich, in 1861, te Nijmegen tot hun arbeid zetten, werd hem door een zijner vrienden bij gelegenheid eens verteld van het werk, dat George Müller te Bristol als Evangelist begonnen was ten behoeve van Engelse wezen. Wat hem in dat verhaal wel het meest trof, was het feit, dat Müller het er op gewaagd had, zoals hij dat noemde „uit de hand des Heeren" te leven, d.w.z. af te zien van het salaris, dat zijn kleine gemeente hem garandeerde, om het voortaan uitsluitend te doen met de giften, welke hem door vrienden en bekenden eigener beweging en spontaan ter hand werden gesteld.

Müller heeft deze gedragslijn volgehouden van het ogenblik, waarop hij er toe besloot tot zijn dood toe en niet alleen ontbrak het hem en zijn gezin nimmer aan iets, doch hij werd er toe geleid en bekwaamd, zich het lot van de weeskinderen aan te trekken, voor wie hij in de loop der jaren tal van grote, toen moderne huizen bouwde en inrichtte, alle behoeften voor honderden, ja duizenden monden dekkende uit de gaven, die hem toestroomden zónder dat hij er ooit iemand anders dan God alléén om vroeg.

BEGIN VAN DE WEZENARBEID

Toen Van 't Lindenhout begreep, dat het God was, die deze Engelsman de genade schonk om uit Zijn hand te leven, begeerde hij spoedig hetzelfde te doen en werkelijk kwam hij, in overeenstemming met zijn vrouw, na enige tijd er toe, voor zijn toelage te bedanken. Later, toen de arbeid, welke hij ten behoeve van Nederlandse wezen op zich nam, zich uitbreidde, meende hij, op voor hem deugdelijke gronden, deze gedragslijn te moeten wijzigden. Evenwel waarlijk niet, omdat zijn geloof beschaamd was geworden! Van de eerste dag aan ervoer hij,



Het huis in de Brouwerstraat te Nijmegen in 1863



De Weesinrichting Neerbosch in 1870

dat de Heer hen, die uitsluitend op Hém vertrouwen geen gebrek doet lijden. Gedurende het laatste jaar, in welke het echtpaar leefde, zoals zij besloten hadden ontvingen zij niet minder dan f 3500.—

In die dagen kreeg Van 't Lindenhout bezoek van Ds. Buddingh, predikant te Goes, die tijdens een reis door Engeland óók de stichtingen van Müller te Bristol had bezocht. Hij was in gezelschap van een van diens medewerkers en gretig luisterden Johannes en zijn vrouw naar de verhalen, die ze te horen kregen. Spoedig stond het voor de Evangelist vast, dat dit bezoek en hetgeen hij bij die gelegenheid vernam, een roepstem Gods was tot hem om ten behoeve van Nederlandse wezen te doen, wat in zijn vermogen was. Aanvankelijk bad hij de Heer slechts, om in ons land een man te verwekken als George Müller in Engeland, doch wanneer hij met vrienden over deze zaak sprak, bleek hem telkens, dat zij de overtuiging bezaten dat iets in deze geest te onzent onmogelijk was.

Onderwijl moest de Evangelist telkens weer een ruimer gelegenheid zoeken om er zijn predikaties te houden en zijn Zondagsschoolarbeid te doen. Op zeker tijdstip kocht een zijner vrienden te zijnen behoeve een oud huis aan de Brouwerstraat dat in verval geraakt was omdat niemand er wonen wilde, daar het er heette te spoken. Dáár was nu voorlopig ruimte in overvloed, ja, eigenlijk veel te veel ruimte. En nú vatte Van 't Lindenhout het stoute plan op om in de leegstaande kamers zélf weeskinderen op te nemen, te huisvesten en te verzorgen. Aanvankelijk meende zijn vrouw, die in alles geheel met hem meeleeft, dat het haar volkomen ontbrak aan de nodige bekwaamheden tot dit werk, doch het duurde niet lang of zij steunde haar echtgenoot. Hij begon met zijn vrienden te verzoeken, geld bijeen te brengen ten behoeve van de zorg aan wezen, waaromtrent hijzelf op dat ogenblik nog geen recht denkbeeld bezat en zélf collecteerde hij voor het eerst in een Evangelisatie-samenkomst te Deventer voor de wezen op Hemelvaartsdag van 1863. Spoedig

waren er zelfs enige vrouwen, die zich beijverden, kledingstukken voor de op te nemen kinderen te maken.

Zó ving van 't Lindenhout zijn arbeid ten behoeve van wezen aan, gesteund door de goede wil en het enthousiasme van enige vrienden, die echter vrijwel niets méér hadden dan dát. Een hunner was b.v. een vier en tachtig-jarige vrouw, zo doof als een kwartel; een ander was half blind en breide kousen op het gevoel. En een derde was zó praatziek, dat het haar gedachten afleidde van het werk, dat ze zich voornam, te doen.

Maar het grote, oude huis werd schoon gemaakt, enige vertrekken werden gereserveerd voor de Van 't Lindenhouts en andere in gereedheid gebracht voor de ontvangst der wezen. De Heer zou het voorzien, bedachten de Evangelist en zijn vrouw. Hij wist, waar zowel de kleinen als de inventaris voor hun woning en hun levensmiddelen vandaan moesten komen en Hij zou stellig zorgen, dat het er alles op tijd wás ook. Maar nog voor een aanvang gemaakt was deed men de ontdekking, dat er veel ratten in het oude huis waren. De belendende panden waren pakhuizen en de riolering deugde eigenlijk niet... Daarom toog Van 't Lindenhout aan de arbeid om eerst het ongedierte te verdelfen en het de toegang voortaan onmogelijk te maken.

Het eerste voorwerp, dat hij ten behoeve van zijn nieuwe arbeid kreeg, was een oude kast, die slechts op drie poten staan kon. Doch spoedig volgden twee ijzeren ledikanten en nú zouden de beide eerste wezen kunnen worden opgenomen. Maar op de dag, waarop ze uit Deventer verwacht werden, bracht de post een brief met de mededeling, dat het bestuur van armenzorg de kleinen toch liever niet zond omdat het gehoord had, dat Van 't Lindenhout zonder middelen was. Dat bericht was wel een harde slag, doch de moeilijkheden, die nog het meeste zorg gaven kwamen van de zijde van vrienden, die in dit feit duidelijk meenden te zien, dat God het plan afkeurde en die daarop óók

hun eigen medewerking en steun introkken. Tus-
sen Augustus en November van 1863 werd ook geen
enkele gift meer ontvangen!

Eindelijk, op 1 November 1863, kwam het eerste
weeskind, een veertienjarig meisje uit Aalten. Haar
kleding was nog te slecht voor de voddenkoopman
en ze liep letterlijk op een schoen en een slof. Het
kind werd gekleed en de volgende dag kwam een
jongen, die uit wat beschaafder omgeving herkom-
stig was. Het meisje had acht jaar lang in een hut
op de heide gewoond en was, na beide ouders te
hebben verloren, zo goedkoop mogelijk ergens in
de kost gedaan, waar ze de koe te hoeden kreeg,
met welk dier ze in dezelfde ruimte verblijven moest.
Gedurende de eerste tijd van haar inwoning bij de
Evangelist en zijn vrouw, was in het geheel niets
met haar aan te vangen vanwege haar onwetend-
heid. Doch met eindeloos geduld zette Mevrouw
Van 't Lindenhout zich tot een bijna bovenmense-
lijke taak. Die arbeid werd spoedig nog veel zwaar-
der, toen ook voor andere kinderen dan deze twee
eerstelingen huisvesting werd gevraagd.

Toen de eerste ervaringen waren opgedaan en
enige tijd was verstreken, stelde Van 't Lindenhout
zijn eerste „Verslag” op, waarin hij verhaalde, wat
tot dat ogenblik was gedaan.

Weliswaar begonnen, na de verspreiding van dit
eenvoudige stukje proza enige giften binnen te ko-
men, doch er waren nog al te veel relaties en vrien-
den, die het 't echtpaar met hun twijfelingen moei-
lijk maakten en die liever op een veilige afstand
bleven toezien, hoe het nu verder zou gaan. De
Van 't Lindenhouts vertrouwden evenwel niet op
mensen, doch op de Heer alleen en verdubbelden
hun gebeden tot Hem om Zijn hulp en leiding bij
alle zorgen en moeilijkheden.

Op 1 Januari 1864 waren er zeven wezen in huis,
voor wie elke dag levensmiddelen, doch ook tel-
kens weer kleren nodig waren. Voortdurend merkten
de Evangelist en zijn echtgenoot op, dat het-
geen hen door bekenden en onbekenden op het
onverwachts werd gezonden of thuisgebracht, juist
datgene was, wat zij onder bepaalde omstandig-
heden het meest nodig hadden. Al naar er meer
kinderen in huis genomen werden, begonnen ook de



giften in geld en natura ruimer te vloeien. Op 1
Juli 1864 waren er al 18 kinderen in huis en ge-
durende dat laatste halve jaar was ruim duizend
gulden binnen gekomen.

Tegelijk deed Van 't Lindenhout dezelfde erva-
ringen op als George Müller te Bristol: telkens be-
proefde de Heer het geloof van zijn vrouw en hem,
drong er hen alzo als 't ware toe, voortdurend Zijn
aangezicht te zoeken, opdat geen schulden behoefden
te worden gemaakt en de kinderen al het nodige



Boven :

Vier geslachten 1886.

Jan Jacob † 1894
Johannes † 1918
Hendrina Tjessinga-v. 't L. † 1919
en haar oudste dochter Hendrina.



Hiernaast :

Vier geslachten 1894.

Jan Jacob † 1894
Johannes † 1918
Jacob † 1947
Johannes † 1916.

zouden ontvangen. Bij herhaling was er geen kruimel brood in huis voor de volgende maaltijd, maar nimmer gingen de kinderen ongevoed en hongerig naar bed, want altijd kwam het benodigde op tijd en zelfs in overvloed voor de hand, dank zij de mensen, die daartoe door God werden gebruikt.

Het is niet mogelijk, deze feiten hier toe te lichten met de verhalen en ervaringen, die Van 't Lindenhout in later jaren zelf heeft opgetekend en uitgegeven. Men moet trouwens 's mans eigen woorden lezen om een indruk te krijgen van de omstandigheden, waaronder hij arbeidde en om er iets van te verstaan, hoe groot het geloofsvertrouwen van de beide jonge mensen moet geweest zijn.

Wat wij uit die levensherinneringen niet of maar nauwelijks te weten komen is, hoeveel zij geleden hebben onder de spot van vele ongelovigen en onder het wantrouwen van talrijke hunner geestverwanten. Men achtte Van 't Lindenhout een gevaarlijke dweper, lachte hem in z'n gezicht uit of beweerde, dat de regering toch een stokje moest steken voor dit onverantwoordelijke gedoe. Wie had ooit gehoord, dat men zonder een flink kapitaal een dergelijk werk kon beginnen en volhouden? Velen hielden hem voor, dat weliswaar het begin misschien goed was, doch dat de ondernemer in de toekomst in de allergrootste ellende zou raken.

Slechts enkelen bleven hun liefde en trouw onverzwakt schenken, doch zij behoorden in de regel tot de onvermogens. Het waren maar goedwillende lieden, die — zo liet men vooral niet na te zeggen — weinig minder bekrompen denkend, nauwelijks kleiner fantasten waren dan Van 't Lindenhout zelf. „Wolken van zware beproevingen gingen over ons hoofd,” schreef hij ergens, zich deze tijd herinnerend, „en het gebeurde wel eens, dat wij met een huisgezin van vijftig of zestig personen des morgens niet wisten, wat wij des middags op tafel zouden zetten.” Maar dan laat hij volgen: „doch nooit is er één dag aangebroken, dat onze wezen geen goed middagmaal hebben gehad, ja, het is mij dikwijls als een wonder voorgekomen, dat de Heere God niet alleen zorgde voor het nodige, maar ook in tijden van beproeving het zó bestuurde, dat de wezen nog beter voedsel kregen dan gewoonlijk.”

NEERBOSCH

In 1865 was het grote huis geheel vol; alle ruimte was benut en hoewel er telkens weer aanvragen binnen kwamen tot het opnemen van wezen, kon daaraan beslist niet worden gedacht. Daarom maakte Van 't Lindenhout het tot een onderwerp van voortdurend, vurig gebed, dat de Heer in deze zorgen zou voorzien, zoals Hij het tot dan toe in alle andere had gedaan. Natuurlijk verhaalde de Evangelist óók zijn vrienden, hoe het er met de arbeid vóór stond en sinds dat ogenblik werden hem telkens kleine gaven ter hand gesteld voor de bouw van een nieuw huis.

Daartoe zou het stellig evenwel nog heel lang niet gekomen zijn zo niet op zekere avond twee mannen zich aan het oude huis in de Brouwerstraat hadden verwoegd, die Van 't Lindenhout zeker stuk land ter beschikking stelden ten behoeve van zijn arbeid aan de wezen. Door dit stuk grond te geven ten bate van de nieuwbouw, vervulden de beide boeren een aan God gedane belofte.

Nu werd de volgende dag vol vreugde het stuk land onder Neerbosch gezien en spoedig namen de plannen om daar te gaan bouwen concrete vorm aan. Terwijl de Evangelist zelf het verkregene ging bezien, ontving zijn vrouw, thuisgebleven, een brief met vijfhonderd gulden er in, waarbij een briefje gevoegd was met de woorden: „Een anker voor het nieuwe huis”. Kon men anders doen, dan deze gave als rechtstreeks van de Heer beschouwen?

Toch wilde dat feit nog allerminst zeggen, dat de bouw van het nieuwe huis nu aanstonds van een leien dakje ging. Wel was er iedere Zaterdag voldoende geld in de kas van het bouwfonds om de werklieden uit te betalen, doch dikwijls kwam, wat daartoe nodig was eerst een half uur voor het tijdstip, waarop het nodig was, binnen. Meer dan eens moest de bouw worden onderbroken bij gebrek aan de nodige materialen. Van 't Lindenhout bleef er bij, dat hij geen cent schuld wilde maken of voorschotten opnemen, hoe dwaas zijn werkbazen zulk een gedraglijn ook toescheen. Eens stond het werk gedurende twee dagen stil, doch op de derde schonk iemand, uit Zwitserland komend, f180.—. Op een ander ogenblik waren alle bouwstenen verbruikt, doch op dezelfde dag meerde een schuif aan de kade met een lading stenen, die als geschenk door een fabrikant waren afgezonden. De lading zou evenwel niet gelost kunnen worden zonder betaling van de vrachtkosten waarvoor geen cent beschikbaar was. Doch diezelfde avond bracht een vriend tweehonderd gulden voor de nieuwbouw. Er moesten dakpannen besteld worden. Van 't Lindenhout informeerde tijdig naar de geldende prijzen ervan, opdat hij, als 't zover was, zijn bestelling zou kunnen plaatsen. Inplaats van de gevraagde offerte kreeg hij van zeker fabrikant evenwel een zending van 7000 pannen thuis met nog een briefje van f25.— ten behoeve van de vrachtverrekening. Bij het uitladen en opslaan van al dat materiaal brak niet één enkele dakpan.

Het zou ons stellig veel te ver voeren, zo we ál, wat op de bouw der inrichting te Neerbosch betrekking heeft, hier uitvoerig gingen verhalen. Daarom laten we het bij de vermelding van deze enkele feiten, die trouwens hun eigen taal spreken. Evenals b.v. de kleine historie van die rijke dame, die voor het geld, dat zij ten behoeve van een verjaarsgeschenk van haar man had gekregen, liever vierhonderd lakens kocht voor het nieuwe weeshuis.

Maar genoeg; op 9 Mei 1867 werd het nieuwe weeshuis te Neerbosch feestelijk ingewijd en aanstonds namen 37 meisjes onder leiding van Van 't Lindenhouts schoonzuster er haar intrek. Men had zozeer á l'improviste gebouwd (dat kon in die dagen nog!) dat een der vrienden van de stichter, de heer Belmer, pas in de nacht voor de openingsdag tot de ontdekking kwam, dat men niet had onderzocht of er wel water op het terrein was. De volgende ochtend liet hij op goed geluk naast het huis door een werkman een gat graven en zowaar, het duurde niet lang, of het water, dat daaruit opwelde was zuiver, helder en drinkbaar, nog vóór de eerste gast het terrein betrad.

Een gift van een oude vriendin bezorgde de Evangelist het land ten behoeve van een moestuin, zodat spoedig het begin kon worden gemaakt met het verbouwen van eigen groenten. Aan de behoefte



Joh. van 't Lindenhout met zusters en verpleegden voor het pas geopende nieuwe ziekenhuis in 1894

daaraan had men al evenmin aanstonds gedacht als aan die voor winterprovisie. Doch de Heer beschikte alles naar Zijn wonderlijke Raad: een gift van een volkomen onbekende stelde in staat om alles aan te kopen wat nodig was voor de lange wintermaanden.

Het duurde vrij lang, eer begonnen kon worden met de bouw van het huis, waar de jongens hun intrek nemen konden. Doch Van 't Lindenhout bleef volharden in zijn gebeden en tenslotte kwam het huis er dan ook. Daarop werd het onderwijs aan de kinderen ter hand genomen: de heer Bloemendal stelde zich beschikbaar en vestigde zich met zijn gezin in de weesinrichting, met het doel, lager onderwijs aan de wezen te geven. Nauwelijks was het onderwijs goed op gang of de meester-timmerman verzocht om werk, want hij was met de uitvoering van zijn opdrachten geheel gereed. Van 't Lindenhout liet hem en een aantal weesjongens de grote beukebomen terzijde van het terrein rooien en spoedig werd hij in de gelegenheid gesteld, daarvan de eerste schuur te doen optrekken ten behoeve van een boerenbedrijf, waarvan hij zich voorstelde, dat de inrichting er behoefte aan zou hebben. Toen de schuur gereed was, waren er echter nog geen koeien om haar te bevolken en ook ontbrak het geld om de dieren aan te kopen. Moeten we in herhaling vervallen en vertellen, dat de beesten pre-

cies op tijd ten geschenke werden ontvangen? Ons verhaal zou eentonig worden, want telkens weer zouden we hetzelfde dienen te verhalen: de behoeften namen toe, doch de Heer verhoorde de gebeden, die tot Hem werden opgezonden en schonk al, wat nodig was.

UITBREIDING

In 1870 kon Van 't Lindenhout ook zijn eigen woning op het terrein van de inrichting bouwen laten en nog in hetzelfde jaar mocht hij het met zijn gezin betrekken. Nu werd de Koninklijke goedkeuring gevraagd op de statuten van de „Vereniging tot opnemning en opvoeding van verwaarloosde wezen in Nederland”. Daarmede werd rechtspersoonlijkheid voor de inrichting verkregen en eerst nu kon het werk met volle kracht worden ter hand genomen; bestonden er mogelijkheden tot telkens weer nieuwe uitbreiding van de arbeid en ontplooiden zich gedurende de volgende jaren een activiteit, die talloze vrienden verheugde en waardoor menig sceptisch criticus met verbazing geslagen werd.

Toen Van 't Lindenhout zelf bij de weesinrichting wonen kwam bedroeg het aantal kinderen, dat aan zijn zorgen was toevertrouwd ruim 300. In datzelfde jaar verplaatste de drukker P. J. Milborn zijn kleine werkplaats, eerst naar Nijmegen en wat later naar de Inrichting en begon er, naast zijn eigen



Borstbeeld van Joh. van 't Lindenhout op het terrein van de Weesinrichting

publicaties, de uitgave van het eerste periodiek der Weesinrichting, het nog altijd bestaande weekblad „Het Oosten”, waarin Van 't Lindenhout zijn wettelijke kronieken schreef en waarvan de technische verzorging de wezen-leerlingen onder Milborn's leiding tot vakbekwame arbeiders vormde.

Aanvankelijk was het oude huis aan de Brouwerstraat te Nijmegen nog een tijdlang gebruikt tot het opnemen van heel jonge wezen, doch dank zij enige flinke giften in geld kon al spoedig met de bouw van een „Moederhuis” op het terrein te Neerbosch worden aangevangen. Toen het jaar '71 ten einde was bleek een batig saldo in kas van f 243,74 wat men moeilijk „veel” kan noemen. Doch de ontvangsten gelden beliepen een bedrag van f 36.385,69!

Wij schrijven hier evenwel geen geschiedenis van de Weesinrichting, doch schetsen het leven van de man, die de stichter werd van een gebouwencomplex, dat tijdens zijn lange leven en ook sinds zijn dood voortdurend werd uitgebreid en waarin een arbeid werd en nog altijd wordt verricht, welke niet alleen de liefde bezat van zijn ruime hart, doch die eerst door zijn krachtig gebedsleven, door zijn ongebroken geloofsvertrouwen, mogelijk werd.

Wat zullen wij over dat leven van Van 't Lindenhout evenwel nog meer vertellen dan we reeds deden? Waarom zullen we uitvoerig verhalen van de vele moeilijkheden en de talrijke zorgen, die hij van jaar tot jaar, dikwijls van dag tot dag te overwinnen kreeg? Hij ondervond de tegenstand van talrijke vijanden — dat blééf de jaren dóór zo. Maar tevens ervoer hij de liefde en de vriendschap van zeer vele vrienden, die zijn werk altijd een warm hart bleven toedragen en dat steunde hem niet weinig. Hij en zijn dappere vrouw werden gaandeweg ouder en meer ervaren, hun arbeid groeide uit en maakte het noodzakelijk, telkens weer meer arbeiders aan het werk te verbinden; werkplaatsen werden gebouwd en ingericht, onder-

wijzers en bazen bekwaamden de jongens tot goede vaklieden, onderwijzeressen en opzichteressen leidden de meisjes op tot bruikbare dienstboden, die hun eigen brood verdienen konden.

In 1888 werd het vijf en twintigjarig bestaan van de Weesinrichting gevierd. Bij die gelegenheid gaf Van 't Lindenhout een aantal meditaties uit, die hij als preken of toespraken in de loop der jaren had gehouden en schreef hij bovendien een boek van 350 bladzijden, door Milborn uitstekend verzorgd en uitgegeven, waarin hij zijn levensgeschiedenis verhaalde en zijn herinneringen beschreef. Het werd een werk als George Müller's beroemde „Narratives” en nog altijd kan men het onmogelijk doorbladeren of er in lezen zonder eerbied te krijgen voor de man en de vrouw, die het werk der wezenverpleging begonnen zonder een cent te bezitten en zonder de zekerheid van de hulp en de steun van iemand anders dan van God alléén.

Wie dit „Na vijf en twintig jaar” ter hand neemt, begrijpt, al lezende, waarom dit boek binnen een half jaar tijd niet minder dan vier drukken kreeg: hier spreekt de man, die al zijn vertrouwen uitsluitend stelde op zijn Heer en die daarom Gods leiding dag aan dag ervoer.

Had hij dan geen tekortkomingen of gebreken? Natuurlijk bezat hij die en wie over een scherpe mensenkennis beschikt, behoeft de verschillende portretten die Van 't Lindenhout in de loop der jaren maken liet, maar opmerkzaam te bekijken om er een vermoeden van te krijgen, waar men ze zoeken moet. Maar welk nut heeft het, de kleine kanten van een medemens in 't licht te stellen? Liever dan dát te doen moet men wijzen op het geloof van deze Christen, waardoor hij een lichtend voorbeeld werd, zowel in zijn tijd als thans en voor ons. De gebrekkige, tekort schietende mens ging heen en zijn zonden werden vergeven, maar de vruchten van zijn geloof zijn nog iedere dag voor elk mens zichtbaar.

CRISIS

Er is, na al, wat we hierboven vertelden, eigenlijk nog maar één feit, één gebeurtenis uit Van 't Lindenhouts lange leven, waaraan we enige regels moeten wijden.

Tot in de negentiger jaren kon het werk der wezenverzorging in de huizen te Neerbosch zich betrekkelijk rustig ontwikkelen. De Evangelist en zijn vrouw hadden er de dagelijkse leiding in alles en degenen, die het bestuur vormden van de door hem gestichte vereniging, waren zijn vrienden, die hem vertrouwden en die daarom alles gaarne geheel aan zijn zorg en bekwaamheid overlieten. Maar langzamerhand begonnen er geruchten de ronde te doen, die het werk der Inrichting in discrediet dreigden te brengen bij het Nederlandse volk. Honderden wezen hadden de Van 't Lindenhouts en hun medewerkers gekleed, verzorgd, opgevoed en ten-

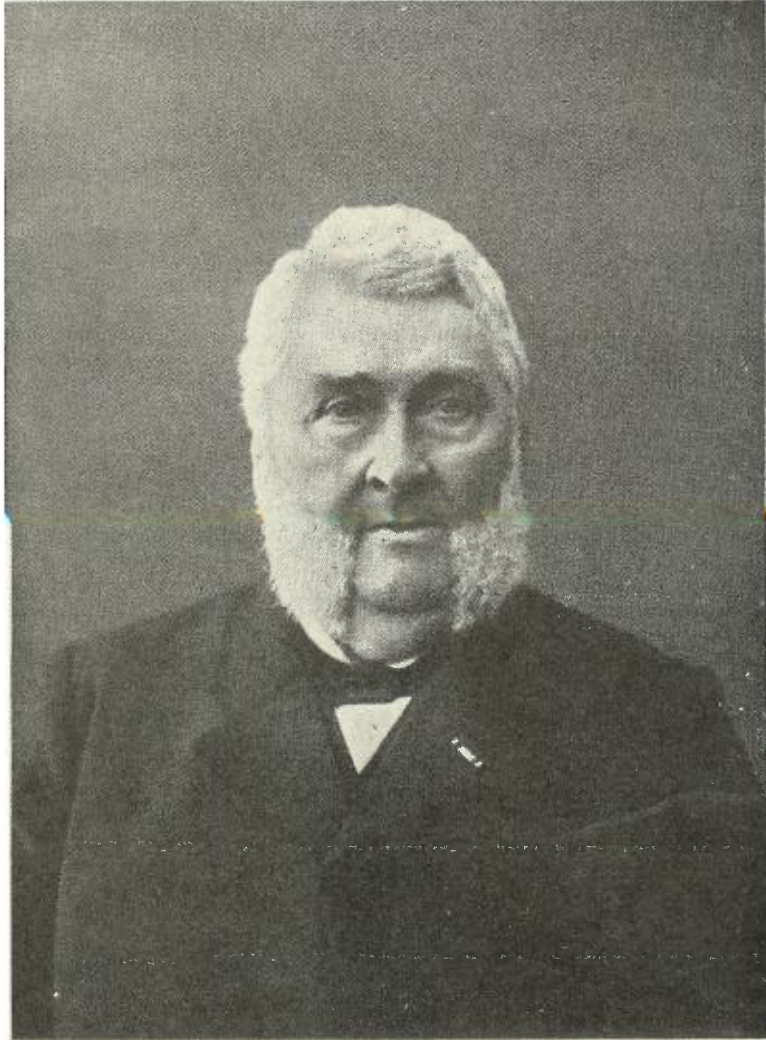
slotte aan de maatschappij terug gegeven, waar ze als volwaardige mensen hun plaats konden innemen. Maar al deze kinderen hadden hun voogden of familieleden, die hen onder Van 't Lindenhout's hoede plaatsten. Sommigen hunner bezochten van tijd tot tijd de inrichting, anderen kregen brieven van verpleegden. Het werk bezat de belangstelling van deze mensen, doch ging ook door onder de critiek, die zij zich dikwijls al te gemakkelijk veroorloofden. Wie teleurgesteld was in zijn verwachtingen, wie zijn persoonlijke wensen en verlangens niet ingewilligd

krijgen kon, was er wel eens vlug bij, te veroordelen, wat hij niet billijken of begrijpen kon. De kinderen, wier lot Van 't Lindenhout zich aantrok waren dikwijls zeer verwaarloosd en hadden, vóór ze bij hem kwamen, vaak vrijwel geen opvoeding ontvangen en geen tucht geleerd. Dat maakte een andere **behandelingswijze**, de toepassing van andere methoden noodzakelijk dan in normale gevallen en in een klein gezin konden worden gehanteerd. Het gebeurde wel, dat de kinderen brieven schreven aan hun verwanten, waarin zij zich beklaagden en dan stonden de brief-ontvangers nog al eens gauw „op hun achterste benen” over het vermeende onrecht of de harde behandeling, waaronder

„die arme kinderen” te lijden hadden. Hoe dit alles zij: wie aan de weg timmert heeft veel bekijks en Van 't Lindenhout beoefende dat ambacht zonder een spoor van terughouding. Op de duur staken kwaadsprekers en lasteraars het hoofd op, werd er een fluistercampagne gevoerd, volgens welke het „daar in Neerbosch” toch maar lang niet pluis was. De kinderen zouden er worden geëxploiteerd op bijna misdadige wijze, niemand wist precies, wat er met de talloze gaven en

giften geschiedde en de directeur met de zijnen scheen er maar goed van te leven!

Omstreeks diezelfde tijd ervoer Thomas Barnardo, „de vader van niemand's kinderen” in Londen vrijwel precies hetzelfde en de verwijten, welke velen ook tegen hem en zijn werk formuleerden, waren eigenlijk dezelfde als die Van 't Lindenhout spoedig uit de nieuwsbladen en uit allerlei brochures vernemen moest. Tenslotte stapelden zich de grieven zó hoog op, dat het werk er onder zou gaan lijden, zo niet werd ingegrepen. Daarom besloot Van



Een van de laatste foto's van Van 't Lindenhout, 1913

't Lindenhout in 1893, een aantal notabele personen in het land te verzoeken, samen een „Commissie van Onderzoek” te willen vormen, welke zich zou belasten met het samenstellen van een uitvoerig rapport, waarin voor héél Nederland duidelijk en zonder omwegen rekening werd gegeven van de **waarheid aangaande de Inrichtingen**.

Inderdaad kwam deze commissie tot stand; zij zocht eerst zelf nog andere vooraanstaande figuren, opdat 't verwijt kon worden ontgaan, dat hun college zou bestaan uit „vriendjes” van Van 't Lindenhout, die „natuurlijk” in zijn voordeel zouden spreken — en ging vervolgens aan het werk. De heren verdeelden zich over enige sub-commissies, aan welke de

verschillende onderdelen van het onderzoek werd overgelaten en na zeer omvangrijke werkzaamheden publiceerden zij samen in 1894 hun „Verslag”, dat een boek vormde van ruim 200 bladzijden. Er was, om het zo eens populair uit te drukken, „geen steen op de andere gelaten” om achter de waarheid en niets dan de waarheid te komen. De inrichting der gebouwen, de verzorging der kinderen, de bekwaamheid van het personeel, de toestand der administratie, het werd alles als onder



In de grauwe ochtend van de 26ste Januari 1918 wordt het stoffelijk overschot van de stichter naar het terrein van zijn werkzaamheid teruggebracht.

felle schijnwerpers geplaatst. Wat zeiden de kinderen zelf? Wat was het oordeel van voogden, pleegouders en verzorgers? Hoe dachten honderden oud-wezen (thans volwassen en tot zelfstandig oordelen in staat) over het werk? Wat waren, vroeger, hun ervaringen? Werd in de stichting tucht geoefend? Hoe? Wanneer? Was de voeding, de bewassing, de kleding, het onderwijs goed?

Laat ons het resultaat der commissie kort en bondig samenvatten. Over het algemeen bestond er maar weinig aanleiding tot critiek; er waren details, waarover de commissie gunstig, andere, waarover zij ongunstig meende te moeten oordelen. Maar van onregelmatigheden, van winstbejag, van malversaties was evenmin een spoor te ontdekken als van mishandeling der jeugd of van ongeoorloofde kinderexploitatie. Men bleek inderdaad hier en daar te kort te zijn geschoten, men bleek niet steeds even tactisch of altijd even zachtzinnig te zijn opgetreden er haperde het nodige aan allerlei dingen. Maar de zuiverheid der motieven, waaruit men handelde, de integriteit van de directeur en de goede bedoelingen van zijn medewerkers bleek boven allen twijfel.

LAATSTE LEVENSJAREN

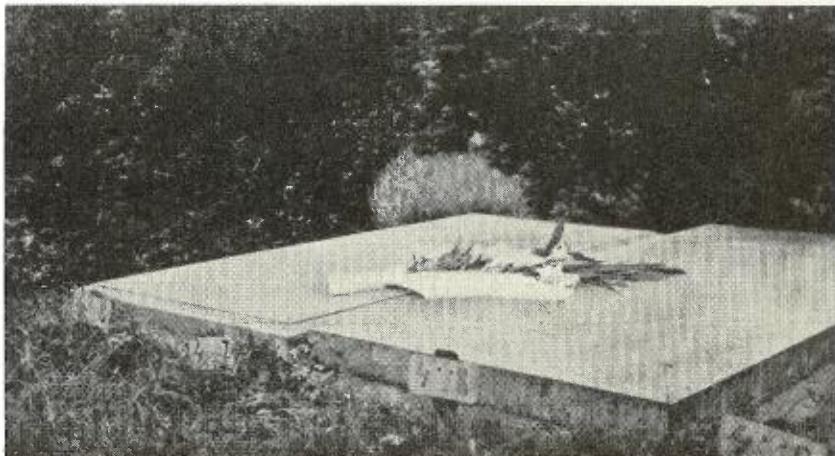
Doch Van 't Lindenhout trok — evenals Barnardo in Londen — zijn conclusies uit het Verslag der verschillende subcommissies. De storm, die over zijn werk ging deed zuiverend werk. Het Bestuur werd gereorganiseerd en voortaan namen daarin zitting mannen van erkende positie en bekwaamheid, die sindsdien ook werkelijk leiding gingen geven en aan wie Van 't Lindenhout als directeur rekenschap en verantwoording schuldig was. Zijn persoonlijke financiën werden losgemaakt van die der Stichting en in het vervolg ontving hij, in tegenstelling tot wat vele jaren lang gewoonte was geweest, eindelijk een rechtmatig

honorarium voor zijn verschillende werkzaamheden.

Door dit alles en nog zoveel meer, waarvan we de lezer de details hier liever besparen, herwon Neerbosch spoedig het oude vertrouwen en de genegenheid van ons volk en verkreeg het nieuwe vrienden in groten getale. En toen de storm geluwd was en de rust weergekeerd, gaf Van 't Lindenhout in 1903, zeven en zestig jaar oud, de wens te kennen, zijn functie neer te leggen en zijn arbeid aan jongere krachten over te dragen. Veertig jaar lang had hij zijn zware verantwoordelijkheid gedragen met liefde en toewijding; thans wilde hij zich in de stilte terug trekken — ook omdat in 1900 zijn trouwe, moedige echtgenote was heengegaan.

Op 12 Juli nam hij afscheid van allen, die hem lief waren geweest en van het werk, dat zijn hele hart had bezeten met een toespraak in de Wezenkapel. Enige dagen later verhuisde hij en daarmede eindigde het openbare leven van een man, die, welke ook zijn fouten zullen geweest zijn, recht heeft op de dankbare herinnering van het nageslacht, omdat hij, bewogen door de liefde van Christus, zijn Heer, uitging om het arme, verwaarloosde kind te zoeken en niet rustte, tot hij al het mogelijke gedaan had voor zijn tijdelijk welzijn en zijn eeuwig heil.

Op 4 September 1916, midden in de eerste wereldoorlog, mocht hij te midden van zeer vele vrienden zijn tachtigste verjaardag vieren en beleefde de oude, maar krasse baas nog een onvergetelijke dag. Enige tijd later, op 23 Januari 1918, overleed hij.



Op het kleine, stille kerkhof van de Wezeninrichting dekken een paar eenvoudige stenen de graven van Johannes van 't Lindenhout en zijn vrouw Maria van 't Lindenhout-Sipman.

DE DUIVELSGRACHT

Een Arkelse sage

Dicht bij de wallen van „Van Arkels oude veste” stond in ver verleden dagen de machtige burcht. Hoog hief ze haar muren en torens, trots en uitdagend. Was ze niet onneembaar door haar sterkte en indrukwekkend door haar pracht?

Van de torenspitsen woei de banier met het wapen der Arkels: de rode, gekanteelde baren op het zilveren veld, gekroond door twee blanke zwanevleugels als helmteken. Over de diepe slotgracht voerde de zware valbrug, die in tijd van nood met zware ijzeren kettingen kon worden opgehaald. En dicht onder het gewelf van de donkere burchtpoort die toegang gaf tot het binnenplein, dreigden de forse spijlen van de stevige hamei, het valhek, dat — mocht een onverwachte vijand verrassend plotseling tot de kasteel-ingang zijn doorgedrongen — snel kon worden neergelaten, om de toegang tot het slot te versperren.

Maar de hamei zou wel niet nodig wezen, zou wel nooit nodig wezen, want de wapenturen van de burcht hielden goede wacht en op de eerste nadering eens vijands in de verte langs de landweg of aan boord van oorlogskoggen over de brede rivier, zouden de eiken, met ijzer beslagen poortdeuren door hen worden gesloten...

Doch er dreigde geen krijg: Arkel lag met niemand in vete, en de burgers zijner goede stad Gorinchem zouden het ook niet wagen, tegen hun heer in verzet te komen. Zouden dat ook niet willen. Want hun heer was een goéd heer: onder zijn bestuur leefden en werkten en handelden zij in vrede en veiligheid en welvaart...

De heer van Arkel — gerust op de gezindheid zijner onderdanen — was, maanden geleden reeds, met een talrijk gevolg van edelen en dienstlui, weggetrokken naar het Oosten, om onder de heerban des keizers strijd te voeren tegen de heidense Pruisen en Lithauers, ginds ver in de landen aan de Oostzee. Hij had zijn vrouw achtergelaten: vrouwe Mabelia, de dochter van de heer van Voorne. De trötsche dochter van de heer van Voorne. Want zo heus en zo mild als heer Jan was, zo hooghartig en zo hebzuchtig was zijn gemalin. Prachtlievend als weinigen, waren haar begeerten voor zichzelf veel en weelderig; onmedogend als geen ander, wees zij telkens en telkens af de vermoeide, de zwervende, de arme, die aan de burchtpoort om een rustplaats, een onderdak, een bete broods biddende verscheen...

De meest stuurse onder haar dienaren had zij aangewezen om de wacht in de portierskluis te betrekken — en wetend de bedoelingen zijner meesters, delend haar afkeer van mededeelzaamheid verjoeg hij met harde woorden, met grievende hoon, met smartende stokslagen ieder, die smekend waagde, de poort te naderen. De mare van der vrouwe gierige hardvochtigheid had zich binnen de stede.

had zich in wijde omtrek verspreid, en het getal dergenen, die op hulp hopen de weg naar het hoge huis gingen was zienderogen geslonken...

Doch de mare van de pracht der adellijke woning, van de rijkdom der welgeboren vrouwe was wijder verbreid — was verbreid tot in de landen van Gelder en Brabant, tot langs de oevers van de roemrijke Rijn, tot in de streken waarheen ridder en pelgrim togen ten strijd tegen de Saracenen en ter bezoek aan de heilige plaatsen...

Over land en water, over stad en rivier was de vroege winteravond gedaald. Somber en koud. Want de wind had zware, grauwe wolken aangevoerd, die de Decemberhemel hadden bedekt, zodat geen enkele ster twinkelde en geen manestraal de nacht zilver maakte. In de namiddag was de sneeuw begonnen te vallen, onophoudelijk, in een dichte dans van wervelende vlokken. Ze had wegen en akkers, daken en torens bedekt; ze verdofte de klopp van paardehoeven en smoorde het geluid van mensenstappen...

Maar uit de vensters van de burcht straalde licht!

Het was feést in de ruime ridderzaal. Kaarsen brandden in de luchters; fakkels vlamden in de muurringen. Hun licht legde glansen op de kostbare wandtapijten; riep glimmeringen te voorschijn op de naarstig gewreven meubels; verdiepte en verlevendigde de tinten en kleuren van de kostbare kleding der trotse vrouwe en harer verkoren gasten. Het wierp dansende schaduwen tegen de wanden en liet een geheimzinnige schemer in de verre zaalhoeken.

Het was feest in de ruime ridderzaal: het feest van Christus' geboorte werd gevierd. Maar niet met harten vol geloof en aanbidding, die ter wille van Christus' liefde Hem wilden dienen en de naasten wilden beminnen; niet met harten, die ter wille van het goddelijk mededogen bereid waren de nooddriftige en noodlijdende bij te staan en te helpen in zijn schrijnende armoe en bittere nood: doch met harten, die slechts eigen begeerten kenden, die slechts vervuld waren met het verlangen, eigen wensen bevredigd te zien...

Niet aan de arm geworden Heiland dachten de feestvierenden en aan liefde om Zijntewil — doch slechts aan eigen heerlijkheid en rijkdom, aan eigen genieting en vreugd...

Machtig en majesteitelijk meende zich de vrouwe, te midden harer genodigde gasten aan de rijkbeladen dis in de pronkvolle zaal. Luid klonk het gelach en spottend de scherts...

Daar opende zich de deur der zaal: op de drempel stond een dienstmaagd. Achter haar een gebogen gestalte, gehuld in het wijde gewaad van de pelgrim, aan de versleten hoed de St. Jacobsschelp, aan de gordel een houten nap.

Verwonderd, verbaasd, vertoornd zag de vrouwe naar wie zo ongevraagd binnendrongen in haar festijn. Hoe waagde het een lage maerte¹⁾, een nedere pelgrim...?

De dienstmaagd sprak: „De portier was met de dienstlui den in de coocke²⁾, vrouwe — hij meende, dat op zo donkere avond als deze wel géén aan de poort zich meer melden zou... Toen hoorde ik ge-roep — toen ging ik zien. Een pelgrim bad om onderdak in de gure nacht... Ik waagde niet te weigeren op deze heilige avond.”

„Je waagde niet te weigeren, vileyne deern,” kreet de vrouwe hoog en schrill, „terwijl je wéét...”

Ze kon niet uitspreken — de pelgrim trad een stap naar voren. „Ter liefde des Heilands, Wiens graf ik bezocht, Wiens geboorte gij hier herdenkt: geef mij van uw overvloed. Laat mij, bid ik u, mijn honger stillen en doe mij een slaapplaats wijzen, edele vrouwe.”

Làngs de smekende héén blikte de vrouwe: hooghartig-vertoornd, hardvochtig-afwijzend. Daar zag ze in de deuropening haar stuurse portier, die — haastig, om zijn plichtsverzuim te herstellen — de stenen trap was ópgesnelnd om, als het kon, de ongewenste smekeling te beletten, vóór zijn vrouwe te treden.

heer dat ik u ontmoeten mocht

*Heer, dat ik U ontmoeten mocht,
Waar bitterschrijnend mensenleed
Door brandverwoeste steden schreed;
Uw liefde daar de zielen zocht.*

*Heer, dat eerst daar waar elk verwachten
Van eigen kunnen, eigen kracht,
Verzonk in donker, dui'stre nacht,
Uw handen ons de vrede brachten.*

*Want alleen daar waar smart begint
Te schrijven 't eenzaam mensenhart,
Daar staat Gijzelf en draagt de smart;
Uw liefde alles overwint.*

W. H. VAN HERK

Tot hem richtte de vrouwe haar woord — de smekende verachtte zij te zeer om die te antwoorden op zijn bede.

„Jaag die bedelaar van hier, die dorperlijke indringer,” beval ze koud en hard.

De poortwachter naderde de pelgrim, greep hem bij de schouder. Met een korte beweging bevrijdde de bedevaartganger zich van de nijpende hand.

„Ter liefde van Christus, vrouwe,” herhaalde hij zijn aandrang. Zij lachte — een spottende lach.

„Blijf uit liefde tot Hem àrm als gij zijt!” hoonde zij. Haar bijtende woorden deden, wie ze hoorden huiveren... Een rilling ging door de gestalte van de smekeling; een pijnlijke trek vloog over zijn gelaat. Maar hij herstelde, hij bedwong zich. Hij greep de nap, die aan zijn gordel hing, hield ze vragend haar vóór.

„Vul mij deze met een dronk, méér hoop ik niet,” verzocht hij. „Een weinig melk slechts.”

Hij wachtte haar antwoord, de ogen op haar gelaat gevestigd. Geen spoor van medegevoel ontwaarde hij daar — het kleurde rood van boosheid.

„Melk!” kreet ze fel. „Melk? Die heb ik nodig om de keien van het slotplein te doen kuisen³⁾ — die is mij tè nuttig om ze te verspillen aan een armzalige als gij!”

Even viel een angstwekkende stilte; dan zagen de mannen en vrouwen, die het feest van de meesteres der burcht mede vierden, hoe de pelgrim zich rechtte.

„Armzalig zijt gij, die een bede-om-Gods-wil weigert; die de hongerige láát hongeren en de dorstigen láát dorsten; die de vermoeide verjaagt uit onbarmhartige zelf-zucht. Vergáán zal uw pralende rijkdom; vergáán uw sterke, weelderige burcht. Omdat gij de liefde niet kent en de mededeelzaamheid niet beoefent, die Christus beveelt.”

Hij wendde zich om en schreed ter zale uit. Zijn stappen verklonken op de treden der trap... Na hem gingen de maerte en de poortwachter...

En het feest werd voortgezet...
Totdat...

Middernacht was het nu. En nog brandden de kaarsen en nog vlamden de fakke!s. Weér klonk luid de lach en spottend de scherts. De lasterlijke scherts...

Dan plotseling doofden de lichten, dreunde gekraak van eiken gebinten en gedonder van vallende steenbrokken... Scheurend gilden mensenstemmen in dichte duisternis...

Toen de morgen aanbrak — een stille, blanke morgen na de onstuimige, grauwe nacht — was de machtige burcht niet meer. Spoorloos was ze verzonken in de diepten, de zwarte diepten van de peilloze kolk, die sedertdien de eeuwen door hui-verend de „Duivelsgracht” genoemd wordt...

¹⁾ dienstmaagd ²⁾ keuken. ³⁾ schrobben.

HET

CONFLICT

De janktoon van de sirene gilt hoog uit, boven het knetterend geluid van de schaaftbank, de fraiskoppen en de andere machines, waarbij de cirkelzagen hun eigen geluid voegen. Nog even klinkt het monotone geronk van de motoren in de grote machine-hal, daarna valt een bijna hoorbare stilte.

Het eerste schaftuurtje.

Uit het grote lokaal, vlak boven m'n hoofd, komt dof stemgemompel tot me over, af en toe onderbroken door een zwaar gebonk, als een bank of een tafel iets van plaats verandert.

Uit m'n bureau-lade diep ik de „twee sneedjes” op, die ik altijd voor dit half uurtje placht mee te nemen. Als ik het vet-vrije papiertje, zorgvuldig glad gestreken, weer in m'n jas geborgen heb, verdiep ik me in enkele brieven.

Luid ratelt de telefoon-verklikker door de stilte.

In het privé-kantoor hoor ik de stem van de directeur aan het toestel. Een kort gesprek, dan tikt de verklikker af.

De tussendeur gaat open, en de grote gestalte van de directeur vult de opening.

„Zeg, Reuvers, zou je even de afschrijver voor me willen roepen? Er is haast bij!”

„Goed meneer.”

Ik zoek m'n weg tussen houtstapels en machines door, neem de trap bij drie treden tegelijk. Dan loop ik, tussen de ontvolkte werkbanken door, over de timmerafdeling naar het schaftlokaal.

Als ik de deur open, komt me een zwoele benauwende lucht, vermengd met de geur van goedkope sigaretten en slechte tabak, tegen. Ik moet even turen, aler ik de afschrijver door de lichte nevel heen kan ontdekken. Hij zit heel aan het andere eind van het lokaal.

Ik loop het vertrek in, vier, vijf tafels ver. Dan heb ik kans, dat hij mijn stem boven het geroes uit horen kan.

„Vlaming, de directeur wil je even spreken.”

„Goed meneer. Nu direct?”

„Ja, een geval waar haast bij is, naar ik denk.”

„Best.”

Vlaming staat op, bergt z'n broodtrommeltje in z'n kleerkast, schuift z'n pijp voorzichtig op de plank, sluit dan de kast af. Achter me heen loopt hij het lokaal uit.

Ik vergeet hem te volgen.

Op de lange tafel voor me, ligt een opengeslagen dubbelblad uit een boek, dat kennelijk dienst gedaan heeft als broodomhulsel. Een paar grote vetvlekken demonstren dit.

Maar dat is het niet, wat me alles om me heen doet vergeten.

Duidelijk zichtbaar op het door vet transparant geworden blad, lees ik: „Een gebed van Mozes, de man Gods. Here, Gij zijt ons geweest...”

Verwonderd kijk ik op.

Een bijbelblad gebruikt voor inpakpapier!

Wie, onder al deze mensen, misbruikt daar de Bijbel voor?

Ik trek het blad naar me toe. Mogelijk ontdek ik dan de eigenaar.

Tegelijk zie ik een paar donkere ogen op me gericht.

„Leuk hé, meneer? Allemaal verhaaltjes. 't Is een blad uit het boek van me moeder. M'n zus heeft 'et er vanmorgen uitgescheurd. Ze kon geen ander papier vinden. Maar als moeder het te weten komt, krijgt ze vast op d'r falie, en niet zo zuinig! We magge dat boek nooit anrake, van d'r!”

Ik sta even sprakeloos bij zoveel onkunde.

Opeens loeit de sirene. Er komt gedrang in het lokaal.

Ik stap wat terzij, om de mensen te laten passeren.

„As ie het ook is leze wil, meneer, dan ken je het gerust meenemen. D'r zitten wel een paar vlekjes op, maar je ken de letters nog best zien!”

Voor me staat een jongen van achttien jaar. Het bezoodelde blad houdt hij me nodigend voor. Onder de geweldige haarlok, die weelderig over het voorhoofd hangt, zien z'n donkere ogen me vragend aan.

Z'n kleding is min of meer haveloos, het broodzakje, dat half gevuld aan z'n hand bungelt, wat groezelig.

„Weet je uit welk boek dit blad is, Jaap?”

Vermoedt hij door deze vraag iets van het onbetaamlijke?

Hij schokschoudert.

„Ikke niet. 'k Mocht d'r nooit ankomme van moeder. 't Ligt thuis altijd op een hoek van de kast. Ze het 'et gekrege, van de kerk toen ze trouwde met m'n eige vader, geloof ik.”

Hoor ik hier de trieste geschiedenis van een verongelukte door haar tweede huwelijk?

Maar de stem zegt verder, „je ken gelove dat Mien op d'r ziel krijgt, as moeder het in de gate krijgt.”

„Leest je moeder wel eens in dat boek?”

„Ik weet het niet. Vroeger, toen m'n vader nog leefde wel eens, geloof ik. Maar nou zie ik d'r nooit meer wat van!”

„Nou, je ziet toch zo 's avonds in huis wel, of dat boek in gebruik is, of niet?”

„'k Ben 's avonds nooit thuis. As de ouwe binne komt, is d'r meestal môt, daar ben ik maar liever niet bij.”

„Waar ga je dan heen?”

„O, overal. Een paar keer na de bios, en verder is d'r wel ergens wat te doen, zo langs de weg.”

De laatste man schuift de deur uit. Uit de machinehal klinkt motorgebrom.

„Nou, 'k môt an de gang, meneer!”

letwat schuw schuift Jaap opzij, om mij voor te

laten gaan. Haastig bergt hij z'n broodzakje weg.

Ik loop wat rond over de afdeling, ga dan de trap af.

Als ik Jaap's machine passeer, vliegen de eerste spanen al in de exhauser.

In de tekenkamer staat Vlaming, over een paar pas ontvangen blauwdrukken gebogen. Bij m'n binnenkomen richt hij zich op.

„Kunt u hier wijs uit worden, meneer? 'k Heb ze zo pas van de directeur gekregen, maar daar zit wel iets in, dat niet helemaal klopt.”

„Even kijken, Vlaming.”

Samen zoeken we een poosje, dan zijn de moeilijkheden opgelost.

De afschrijver staat al gereed met de rol tekeningen onder de arm, om naar de machinehal te gaan, maar ik houd hem nog even gebonden.

„Zeg eens, wat weet jij van de pennenschaver af?”

We werken beiden in dezelfde commissie voor Evangelisatie onder de jongens. Alleen kan ik, door gebrek aan genoeg vrije avonden, niet regelmatig aan het praktische werk meedoen. Vlaming begrijpt direct m'n bedoeling.

„Nou, eigenlijk niets, 'k Heb nooit zozeer op hem gelet, hij woont nogal een eindje van ons af. Zowat in het hartje van de stad, geloof ik.”

„Ik kan wel even kijken.”

Ik trek een la van m'n bureau open, en zoek tussen de kaarten die van Jaap.

„Tuinderstraat 16,” staat er op als adres van de jongen.

Nogal ver van het lokaal.

„We kunnen toch wel proberen hem er bij te krijgen?”

„Hoe komt u daar zo opeens bij?” Vlaming staat al met de deurknop in de hand.

„Er is daar een Bijbel in huis, die gebruikt wordt voor boterhampapier. Ik zal er vanavond als 't even kan, maar eens heengaan.”

„'t Was misschien niet kwaad. U bereikt er licht meer dan ik,” zegt Vlaming peinzend, blijkbaar meer tot zichzelf dan tot mij. Want tegelijk trekt hij de deur al achter zich dicht.

't Is een troosteloze regenavond.

'k Heb maar een trammetje genomen naar de binnenstad.

Door een helder verlichte winkelstraat loop ik verder, twee, drie zijstraten voorbij, dan moet ik links af.

Het verschil in verlichting is te groot, dan dat m'n ogen er zo direct maar aan zouden wennen.

Over het ongelijke plaveisel strompel ik de spaarzaam verlichte zijstraat in.

Hoge, troosteloos uitzijnde huizenblokken. Vier ramen, een deur, vier ramen, een deur. Huurkazernes.

Nummer zestien.

Ik zoek naar een bel.

Niets!

De deur staat aan, ik duw haar open en stap naar binnen. Achter me klappt de deur dicht.

Bij het schijnsel van een zaklantaarn tracht ik de omgeving te verkennen.

Een tamelijk brede gang, met aan het eind een trap.

In de muren rechts en links, twee deuren.

Naambordjes kennen de bewoners blijkbaar niet. Van alle kanten klinkt stemgeroes tot mij door.

Op goed geluk klop ik aan de eerste deur die ik zie. Er achter meen ik kinderstemmen te horen. Dat geluid verstomt, en de deur gaat langzaam open. Tegen een mat-verlichte achtergrond zie ik een meisjessilhouet.

„Zo zusje, kun je me ook vertellen waar de familie van Zoelen woont?”

Een handje stijgt tot mondshoogte. Vermoedelijk zien een paar ogen me vragend aan, maar dat is in het schemer-donker niet te zeggen.

Uit de kamer komt gelukkig een basstem: „Dan môt je twee hoog-vóór, weze.”

Ik betuig m'n dank in de richting vanwaar de stem komt, en onderneem de klimpartij naar twee hoog. Gelukkig heb ik m'n zaklantaarn niet vergeten!

Twee hoog, vóór.

Maar welke deur, rechts of links?

Deze maar.

Ik klop.

Het samenstel van verveloos hout, waarop het licht van m'n zaklantaarn speelt, wijkt op een kier. Een jongensgezicht wordt zichtbaar, kennelijk dat van Jaaps familie, alleen wat jonger. Ook wat groezeliger.

„Zo, ik zie dat ik aan het juiste adres ben. Is Jaap thuis?”

De deur draait wat verder open, en het ventje kijkt hulp zoekend de kamer in. Dan staat Jaap opeens voor de opening.

„Hé, meneer hier,” roept hij verwonderd. Dan, na enige aarzeling, noodt hij, „komt u binnen”.

Misschien heeft hij gehoopt, dat ik de uitnodiging niet zou aannemen. Als ik echter toch binnenstap, doet hij al z'n best door druk te praten, m'n aandacht van de omgeving af te leiden. Dat hem dit niet lukt, ligt waarlijk niet aan hem, maar aan de geringe proporties van dit woon-slaapvertrek.

De wand rechts van me bevat twee stel dubbele deuren. Eén stel staat half aan. Door de kier zie ik een paar kindergezichtjes gluren. De wand tegenover me heeft één stel dito's.

Vlak daarnaast is een schoorsteen, met een fornuis er voor, en meer naar het raam gaapt een nis.

Bij nauwkeurige beschouwing ontdek ik daarin een aanrecht, met een gootsteen en een kraan erboven. Wat deze ruimte verder aan gerief heeft, valt buiten de lichtkring van de lamp en is dus onzichtbaar. De wand links, heeft twee ramen.

Tegen de muur achter me staat een linnenkast, van dof mahonie, slecht onderhouden dus, vlak naast de deur, waardoor ik m'n entree heb gemaakt. Een paar stoelen, die betere tijden gekend hebben, naar het schijnt, en een grote tafel, voltooien het interieur.

Met een enkele oogopslag heb ik alles opgenomen. Jaap vertelt intussen, dat vader nog niet thuis is van de havens, en dat moeder wat is gaan buurten. Nu zit hij met het grut opgescheept, want Mien is „d'r ook vandoor”.

„Dan tref ik het dus goed, want het is me juist om jou te doen. Ik was bang, dat ik je niet thuis zou treffen.”

„As meneer me nou! U ziet me de hele dag!”

„Dat is zo, maar dan praten we alleen maar over werk. En daar wilde ik het nu toch niet over heb-

ben. Ik kom eens praten over dat broodpapier van vanmorgen van jou."

„O."

Jaap kijkt me wat onbenullig aan. Maar dan lichten z'n ogen opeens.

„O! Wilt u dat boek misschien hebben? Ja maar, ik weet niet of dat gaat. Moeder zal 'et niet willen geven. Ze is d'r erg op, meneer!"

„Neen Jaap, dat is de bedoeling niet. Ik heb zelf ook zo'n boek, en ik heb het meermalen gelezen. Daar is het me niet om te doen. Maar er staan in dat boek heel veel dingen, die alle mensen weten moeten. Jij ook, Jaap. En daarover kan ik op de fabriek niet zo met je praten."

Dat Jaap niets van m'n betoog begrijpt, staat duidelijk op z'n gezicht te lezen. Vragend kijkt hij me aan. Dan pakt hij, met z'n houding verlegen, een drenzend broetje van de grond, en zet het ventje op z'n knie.

Ik begrijp dat ik het onderwerp wat verzetten moet, en vertel wat over onze avonden, waar jongens komen van twaalf tot zestien op de ene samenkomst, en ouderen, tot in de twintig, op de andere. Van het werk, dat er gemaakt wordt, ook van de behandeling van Bijbelse geschiedenis. „Dus over verhalen uit dat boek van jouw moeder, Jaap!"

Wat ik vertel schijnt hem te interesseren. Als ik, na een half uurtje, weg ga, heb ik de belofte, dat hij eens zal komen kijken.

Hij houdt woord.

Ik heb hem 's avonds, bij het einde van de werktijd, nog even plaats en tijd van samenkomst genoemd, zegend, dat ik reken op z'n komst.

's Avonds komt hij als laatste binnen, schuift wat schuchter bij aan de tafel achter in het zaaltje, is het eerste ook weer verdwenen. Maar de volgende keer is hij weer present, een beetje vrijmoediger nu. Hij blijft trouw komen.

Dat hij z'n levenshouding uiterlijk verandert, is duidelijk zichtbaar. Vroeger verscheen hij wel, met hier of daar een grote veiligheidsspeld aan z'n goed. Dat gebeurt niet meer.

„Me zus is toch wel handig," vertrouwt hij me op een keer toe. „Maar je môt het ze vrage om wat voor je te doen."

Innerlijk begint de voor Jaap nieuwe levensvisie ook baan te breken. Dat is niet zo zichtbaar.

Op een middag, 't is al begin October, wacht Jaap me op bij de deur van de tekenkamer, als ik van huis kom.

't Is nog vroeg, en we hebben even tijd voor een praatje.

Hij loopt met me mee, de kamer in.

Hij heeft iets, overleg ik.

Toch komt Jaap er niet aanstonds mee voor de dag, maar geeft enkele beschouwingen ten beste over een moeilijk profiel, dat op een detailtekening staat aangegeven.

Onder z'n praten word ik in m'n overtuiging gesterkt. Z'n argumenten zijn eigenlijk losse opmerkingen.

Daarom onderbreek ik z'n woordenstroom, met een: „Maar zeg eens, Jaap, je stond me toch niet op te wachten om over deze tekening te praten? Vertel eens wat er is?"

„Ja kijk es meneer, 't is eigenlijk niet voor me eige, dat ik hier kom. Mare... Nou ja. 'k Heb Mien

verteld dat ik na 't lokaal ga, ziet u, en ik vertel d'r wel is zo het een en ander. Maar dat ken ik niet zo best. Nou wou ze wete, of d'r voor haar ook soms zo iets is."

Z'n ogen zien me vragend aan, al is de weifeling op z'n gezicht te lezen.

Ik moet even over m'n verwondering heen, voor ik antwoorden kan. Ook over m'n ontroering. Zo veel zegen, wie durfde dat denken?

„Ja Jaap, er is nog een samenkomst voor meisjes ook. Daar zijn een paar dames voor, natuurlijk. Ik zal er wel een bij jullie aansturen, dan kan Mien kennis met haar maken, vóór ze op het kransje komt. Dat is prettiger voor je zus. Anders staat ze er opeens zo heel vreemd tegenover."

Ik zoek een papertje, schrijf de uren van samenkomst voor de meisjes op.

„Hier, geef dat maar aan je zus, dan kan ze alvast uitzoeken, welk uur haar het beste uitkomt."

De sirene geeft het sein tot beginnen.

Jaap bergt het strookje zorgvuldig weg.

„Ik denk dat Mien d'r schik mee zal hebbe, meneer." Dan loopt hij de fabriek in. Even later hoor ik z'n machine zoemend op toeren komen.

Het gaat goed met Jaap. Op de avondjes is hij een van de besten. Geen der leiders heeft bepaald last met hem. Hij is soms wel tot steun, als de club bij stormachtig herfstweer wat ongezegelijk is.

Ook Mien, z'n zus, is op het kransje verschenen, en komt trouw, naar me uit informatie bij de dames blijkt.

Nu moeten er pogingen ondernomen worden, om de jongere kinderen onder bearbeiding te krijgen. Jammer genoeg hebben we geen post in die omgeving. Dat kan een bezwaar zijn, want de afstand naar ons lokaaltje is voor de kleintjes mogelijk wat ver. De afstand kan tenminste een gereed motief zijn voor Jaap's moeder, om de kinderen maar niet naar een Zondagsschool te sturen.

Er is echter nog een moeilijkheid.

Het is nog geen van de dames gelukt een voet bij juffrouw van Zoelen binnen de deur te krijgen. Het lokt mij ook niet, een poging daartoe te ondernemen, als ik een verslag van een der dames, die zulks getracht heeft, heb aangehoord. Toch voel ik wel dat de anderen het aan mij willen opdragen.

„Als directe werkgever van Jaap, zal aan mij de toegang niet zo licht geweigerd worden."

Dat is zo ongeveer de gangbare mening.

Ik kan me dan ook niet langer onttrekken, en be loof een poging te zullen wagen.

Om met wat meer kans op succes m'n opdracht te vervullen, besluit ik Jaap in de arm te nemen. En al gauw heb ik een gelegenheid om er met hem over te praten. Hij komt wel eens een praatje met me maken, in schafttijd.

Als ik hem echter verteld heb, wat ik van plan ben, kijkt hij me eerst een poosje sprakeloos aan, en haalt dan z'n schouders op.

„Je weet niet, wat je begint, meneer," is z'n eerste commentaar.

„Kom kom, zo erg zal het toch niet zijn?" veronderstel ik.

„Je ken me moeder niet, meneer! 's Is een furie, as ze los komt."

„Ja, dat kan erg wezen. Ik hoop dan maar dat zoiets niet gebeurd, als ik er ben.”

„D'r is alle kans op, meneer. Want de juffrouw van één hoog heeft 'et ook is geprobeerd om met haar over de kerk te beginnen. Nou, en toen...” De tijd is te kort, om een heel verhaal aan te horen, en dus onderbreek ik maar: „Ik wil het toch proberen. Wanneer kan ik ze thuis treffen, denk je?”

„Ja, as u 't dan met alle geweld wil, dan moet u 't maar ondervinde. Ze is, 's avonds meestal niet voor zevenen weg.”

„Prachtig, dan kom ik morgenavond, zo tegen half zeven.”

't Is of hij het spijtig vindt.

Of schaamt hij zich voor zijn moeder?

Ik weet het niet.

Maar de volgende avond, nog vijf minuten voor de afgesproken tijd, stap ik de deur van perceel Tuinderstraat 16 in.

Ik weet waar ik zijn moet, en loop dus in éne door naar twee hoog vóór. Op de trap passeert me een meisje.

Ik let er niet op.

Voor het raam aan de straatzijde, zie ik op de eerste verdieping vaag iemand staan.

Ik ga verder.

Daar is de deur.

Ik klop.

Een lange, magere vrouw verschijnt in de deur-opening.

Jaap's moeder, dat is goed te zien.

Ik vertel wie ik ben, om wat op neutraal terrein te blijven, noem ik alleen de fabriek.

De deur gaat nodigend wijder open.

Dat valt dus mee.

Maar de mond ook.

Vreselijk, wat een ratel!

Of ik maar binnen wil komen. Ik moet maar niet op de rommel letten. want haar dochter is juist zo maar weggelopen, zonder even op te ruimen. Wat die meid opeens bezielde wist ze niet. En dat net nou de kinders naar bed moeten!

Ze neemt een schreiende kleine van de grond.

En Jaap was ook zo maar opeens verdwenen!

Ik begin iets te vermoeden.

Dat meisje op de trap was dus Mien. En die gestalte daar voor dat raam is niemand anders geweest dan Jaap! Ze willen bij dit onderhoud niet tegenwoordig zijn.

Maar de vrouw praat al verder. Ze heeft geen behoefte aan mijn instemming.

„As ze zo groot worde, meneer, dan heb je d'r niet veel meer aan. Ze doen d'r eigen zin. Maar ja... Ja, Jaap heeft het wel eens over u. Hij schijnt heel wat met u op te hebben... Maar waarvoor komt u eigenlijk? Toch geen klachte? Ja meneer, een mens hoort tegenwoordig zoveel over verkeerde streken onder jonges van die leeftijd. Je hoeft je nergens meer over te verwondere. 't Zou d'r van Jaap wel tegevalle, d'r kindere krijgje een fesoenlijke opvoeding, zover as een vrouw alleen die dan geve ken. Want me man, nee, die bemoeit er z'n eige niet mee.”

Ik stel haar gerust, ik kom niet met klachten over Jaap. Ik kom eens prate over de jongeren.

„O, dan gaat 'et zeker over die aap van een jaar of tien. Waar die nou weer uithangt weet ik niet.

Hij is nog niet thuis. Ja, daar heb ik meer last mee, dan met de twee oudsten. Die kun je d'r gang wel late gaan. Maar die andere! Nee, dat is gewoon erg. De pelitie is er al een paar keer voor aan de deur geweest.”

Ik breek de woordenstroom maar af.

Neen, daar gaat het niet over.

Nou, dan weet ze het niet meer. Ik moet het maar zeggen.

Ik benut m'n kans om ook eens aan het woord te komen.

„Zoals u weet zijn de beide oudsten van u op een avondje bij ons...”

Het gezicht tegenover me, spreekt een en al verbazing.

„Wat zeg u? Daar weet ik niks van. Ze kenne d'r moeder zoiets toch wel zegge, zeker? En wat doen ze daar dan?”

„We vertellen op die avondjes uit de Bijbel. Dan weet u het wel, want u hebt er zelf een in huis, nog een trouwbijbel,” vul ik aan. Ik waag het erop, dat m'n informatie, via Jaap, goed is.

„En nou wou 'ie zeker de andere daar ook hebbe. D'r komt niks van. Dat die ape daar naar toe gaan, zonder d'r moeder d'r in te kenne! En dat vinde jullie nog goed ook, zeker? Ja, van de fijne môt je et hebbe. Maar ze komme niet meer, daar ken je op rekene. Jullie maakt dat een ouwer niks meer over z'n kindere te zegge heeft.”

Ik probeer zacht aan, er een paar woorden tussen te krijgen, maar het lukt niet. Even later sta ik in het donker op de gang...

Ik zie Jaap de eerste dagen niet bij me. In de fabriek schuwt hij me ook. De volgende week vertelt Vlaming me dat Jaap niet op de club is geweest. Ik informeer bij de dames naar Mien.

Voor het eerst eens een keertje niet verschenen, maar ja, dat zal wel goed komen!

Ik deel die optimistische stemming niet.

Integendeel, ik vrees dat ze nooit meer terug zullen komen.

Ik roep Jaap onder werktijd een keer in de tekenkamer. Eerst een praatje over het werk, dan informeer ik .

Hij is al twee keer achter elkaar weggebleven.

Ik kom niet veel te weten.

Alleen wordt het me wel duidelijk, dat moeder hier achter zit. Er schijnt thuis heel wat gepasseerd te zijn.

Wat?

Ik kom het niet te weten.

Een week later, Zaterdagmorgen.

De schafttijd is om, de sirene heeft haar janktoon laten horen.

Jaap steekt het hoofd om de deur van de tekenkamer.

„Ik kom eve zegge dat ik wegga, volgende week.”

De deur valt dicht.

Dat kan ik toch zo maar niet nemen? Ik wil er meer van weten.

Ik stap de fabriek in.

De pennenbank draait al op volle toeren. Boven het geluid van snorrende riemen en brekende spanen uit zal ik me verstaanbaar moeten maken.

„Waarom wil je weg, Jaap?” schreeuw ik.

„Meer verdiene,” vang ik op.
„Kom dan straks eens praten. Daar is misschien wel wat aan te doen.”

Even geen ander geluid, dan het geknetter van de spaanders. Dan, terwijl hij de slee terug laat lopen: „Doe maar geen moeite, meneer. Ik ga toch.”

„Kom toch nog even bij me. Ik wil jé graag houden.”

Het antwoord gaat verloren in het geraas van de machine, die overbelast wordt.

Ik ga maar.

Er valt nu toch niet te praten.

Jaap komt niet bij me, ook de eerste dagen van de volgende week niet.

Ik besluit op een avond, de woning aan de Tuinderstraat maar eens op te zoeken. Ik wil de oorzaak weten.

Op m'n kloppen doet een meisje van een jaar of zestien, zeventien, open.

„Zo Mien,” groet ik op goed geluk af, „is Jaap thuis?”

De deur gaat wijder open.

„O, nu zie ik het. U komt van het avondje.”

Hoewel Mien niet erg duidelijk in haar woorden is, begrijp ik dat ze me kent.

„Goed gezien.”

„Jaap is d'r niet. Maar u ken wel eve binnekome, as u wil?”

Dat valt mee. Ik stap de kamer in.

Achter een van de bedsteedeuren klinkt geschrei. Mien loopt er heen om de kleine te troosten.

Ik kijk eens rond.

Het interieur is er, sinds m'n laatste bezoek, niet op vooruitgegaan.

Als de stilte in het vertrek betrekkelijk hersteld is, steek ik van wal.

„We zien jullie niet meer op de avondjes, Mien. Hoe is het, is het mooie er af?”

„Nee, dat niet.”

Haar ogen zoeken door het vertrek.

„Wat dan?”

Ze gaat op een stoel tegenover me aan de tafel zitten. Ik wacht.

„U had nooit hier moete kome, meneer.”

Er klinkt iets van verwijt in haar stem.

„Hoe dat?”

Ze schokschoudert.

„Och.”

Ze durft er blijkbaar niet over te beginnen. Maar ik wil toch graag alles weten.

„Nou, vertel eens?”

„'t Is om moeder.”

„Nou, vertel het dan eens. Als jullie graag komen, dan zal je moeder zich daar toch niet tegen verzetten.”

„U kent ze niet, meneer!”

„Dat is zo. Vertel me de geschiedenis dan maar.” Ze zwijgt. Ik durf niet verder aandringen.

Zal ik onverrichter zake moeten vertrekken?

„Ja, dat je moeder er niet best over te spreken was, heb ik bij m'n vorig bezoek wel gehoord. Misschien was het beter geweest, dat jullie het niet voor haar verzwegen hadden.”

„Dan hadde we de kans niet gekrege om te kome. En nou ze d'r achter gekome is, is het helemaal mis!”

Haar lippen trillen. Ik zie tranen in de ogen tegen-

over me. Opeens laat het meisje alle terughoudendheid varen.

„As u is wist, wat een ellende we d'r al om gehad hebbe. Vader zien we nooit gewoon. Vroeger is dat wel anders geweest, heeft moeder wel is verteld. Maar nou heeft ze zelf ook de smaak te pakke gekrege. En nou heeft ze gedreigd dat, als wij nog naar die avondjes gaan, ze helemaal niet meer thuis blijft. En wij wille dat zo graag anders, meneer. Jaap en ik. We werke wat we kunne om het hier een beetje gezelliger te make. Wat moete we dan? Jaap durft het niet tege u te zegge. Want moeder doet niet anders dan schelde op de fijne. En hij zegt, dat u zo niet ben, as moeder vertelt. Die zegt, dat de fijne allemaal leugenaars en bedriegers zijn. En nou gaan we niet meer naar de avondjes, maar ze loopt toch de deur uit. We hebbe d'r bedroge, zegt ze. Ik weet het niet meer.”

Haar hoofd zakt op haar arm, en ze snikt het uit.

„En we dachte nogal, dat 't nou goed zou worde,” snikt ze.

Ik laat haar even.

Als ze gekalmeerd is, zeg ik: „Zou het niet helpen, als ik eens met haar kwam praten. Of een van de dames?”

Ze kijkt op.

„U niet, meneer. Ze wil u niet zien. Maar...,” ze weifelt even.

„Zeg het gerust hoor.”

„Als die oude juffrouw van het avondje het zou doen? Die is altijd zo kalm en zo vriendelijk.”

„Ik zal het haar vragen. Denk je dat het helpen zal?”

„Misschien,” klinkt het voorzichtig.

Ik sta op, maar het meisje blijft zitten.

„U moet er Jaap maar niet op aankijke, meneer. Hij vindt het zo vervelend voor u. Daarom....., nou ja, u mag het best wete. Daarom wil die weg. Hij durft niet bij u te blijven, zegt ie.”

Ze staat op, loopt naar de deur.

„U moet het hem maar niet vertelle, dat ik dit gezegd heb, meneer.”

Ik beloof het.

Ik ga niet naar huis, maar zoek eerst de woning van „die ouwe juffrouw” van het kransje op.

Natuurlijk is zij bereid te gaan.

En ze wacht niet lang.

Twee dagen later steekt Jaap z'n hoofd om de hoek van de tekenkamer.

„Ik wou wel blijve, as ik mag, meneer,” zegt hij.

„Wel Jaap, ik heb je toch niet ontslagen, wel?”

„Nee mare...,” Hij wacht even.

„Die juffrouw is geweest, en moeder vindt het goed, meneer,” zegt hij, half lachend. Dan trekt hij haastig de deur dicht.

't Is Kerstavond.

We hebben een apart avondje met de jongens en meisjes van de clubs en de kransjes. De ouders zijn ook genodigd.

Jaap, zowel als Mien zijn tegenwoordig.

En als ik tussen de tafeltjes door loop, waaraan de ouders een plaatsje hebben gevonden, zie ik op eens een bekend gezicht.

Juffrouw van Zoelen!

DE GOUDEN STER

Het gebeurde, lang vóór „Nippon” het beruchte en gevreesde woord op Java werd.

Na een lange, vermoeiende dag was ik dan eindelijk in slaap gevallen; in een broeierig-hete slaapzaal waar alle bovenlichten open stonden en toch geen zuchtje bergwind naar binnen streek. Het was mijn nachtbeurt voor deze week. Achter mijn hoofd stonden drie maal twintig bedjes gerijd; op zestig kussens rustte een zwart kinderkopje. Aan het einde van de lange zaal waren op hun matje de twee baboes, wakend, slapend, fluisterend of sirikauwend, al naar de rust of onrust van de voortschrijdende nacht het hun veroorloofde; in vele slapeloze uren had ik deze nuances van verre of van nabij meegemaakt.

Maar nu sliep ik dan toch, diep en vast, en ik droomde dat een klappertor met harde, vinnige bonzen, probeerde zich door mijn klamboe te werken. Ik hield die klamboe met beide handen vast en schreeuwde om de baboe, maar zelfs in mijn droom wist ik dat geen geluid mijn keel uit kwam. Toen zijn aanvallen dan ook niet ophielden besloot ik hem met mijn sandalen te bewerken. Die sandalen stonden onder mijn bed, maar toen ik mij wilde oprichten om ze te halen, werd ik op eens wakker. En, hoewel nog doezelig van de slaap, begreep ik op hetzelfde moment, dat die tor een droomverzinsel was, maar het gebons of wat het mocht geweest zijn, een werkelijkheid want de na-klanken van een bepaald geluid hingen nog in mijn oren.

Ik lag stil en luisterde.

Uit de bedjes klonk de regelmatige ademhaling van rustig slapende kinderen, in de verte snurkten de baboes.

Toen opeens, daar was het; een zacht kloppen op de buitendeur. De zaal had vier buitendeuren en die, waarop geklopt werd, bevond zich aan het voeteneinde van mijn bed.

Wie buiten stond moest met de situatie op de hoogte en dus geen onbekende zijn.

Ik stak mijn voeten tussen de klamboe door en wipte uit bed. Hardop spreken kon de rust in de zaal verstoren; fluisteren had geen zin want het zou buiten niet verstaan worden, ergo gaf ik voorzichtige klop-signalen terug.

En aanstonds kwam Martha's stem door het sleutelgat: „Kom 's buiten.”

Kom 's buiten! Het verzoek of bevel, 't kon allebei geweest zijn, klonk angstig noch dringend, Martha had net zo goed kunnen zeggen, zoals zij vaker deed wanneer de kinderen in bed lagen: „ga je mee nog een ommetje maken?”

Ik stond op het punt van boos worden. Zij had nog vijf heerlijk-rustige nachten voor zich in een koele slaapkamer, terwijl ik...! Maar Martha was geen emotioneel type, eerder nuchter en zakelijk en een die bij ondervinding wist dat de nachtbeurt een zware week kon zijn. Er moest dus iets wezen, belangrijk genoeg, om een medewerkster uit haar

kostbare slaap te halen. Ik was inmiddels in kimono en sandalen geschoten, draaide voorzichtig de sleutel om en gleed door een kier naar buiten.

De slaap moet mij toen nog in ogen en ledematen gezeten hebben, want ik knipperde tegen het licht en eerst na seconden drong het tot mijn bewustzijn door dat dit licht géén maanlicht zijn kon.

„Martha, wat is dit?” vroeg ik verbijsterd. Zij was mij vooruit gelopen naar 'n hoek van het huis. „Kom!” wenkte ze. En terwijl ik naderbij kwam viel het mij op hoe scherp haar schaduw zich aftekende op het grasveldje dat rondom ons zalencomplex liep.

Zij stond stil en tuurde naar de lucht. Ik kwam naast haar, en zag en kon mijn ogen ternauwernood geloven. Daar hing, laag aan het firmament en naar het scheen de aarde angstig dicht nabij, een grote gouden ster! Een Kerstboomster!

Ze had de grootte van een volle-maan-schijf, maar was in vier scherpe punten diep uitgetand. Een veeg goud aan een van de punten gaf de richting aan, vanwaar ze gekomen was.

„De komeet” fluisterde Martha.

Ik herinnerde mij dat er over haar geschreven was, maar ook dat wij daar toen weinig aandacht aan schonken. En zeker zouden we ons haar zó niet hebben voorgesteld.

Ze had niets van 't vertrouwde sterregeflonker en getwinkl aan de nachtelijke hemel. Zij stond daar als een blok tussen hemel en aarde in stille, luis-terrijke majesteit, in ongelooflijke pracht, en zond haar gouden licht naar de aarde. En naar de hemel. Want ook de hemel was in verre omtrek tot zacht blauw getint, als op het midden van een zon-doorwarmde dag.

Beneden haar lag de aarde, doorlicht; het voor-gebergte, de sawah's, dichterbij de klapperbomen, het bamboelaantje, dat van de grintweg af steil naar beneden liep met een ingang als van een grot; het lag daar alles als opgeheven in dat felle schijnsel en er van doorzeefd.

De komeet was een eind voorbij het Zenith geschoven en daar waar ze naar de aarde neigde stond beneden haar een groep dessahuisjes; in hun nabijheid 'n kleine veekraal; Bethlehem... de stal...! O, Kerstnacht schoner dan de dagen! Dichters en schilders hadden zó de ster van Bethlehem gezien en haar in hun werken neergelegd!

Zij stond geheel alleen; geen ster schitterde in haar nabijheid, en zo er al geweest waren dan had haar grote licht hun klein geflonker uitgedoofd.

Maar op eerbiedige afstand volgde de staart; een lichtbaan van milliarden kleine en grotere sterren. Hij begon als een brede ijl-witte en flonkerende sluier, die omhoog naar het Zenith, vandaar in een sierlijke bocht naar de horizon uitvloeide om in een enkele schittering te eindigen.

Het was doodstil om ons heen; ook in de natuur. Geen koelte aanbren- gende bergwind deed de

waaiers der palmbomen ritselen of beroerde de bamboe. In de villaatjes aan de overzijde van de grintweg was geen levend wezen te bespeuren, alles was er in diepe rust.

Ik weet niet hoe lang wij daar gestaan hebben, gevangen als wij waren in de aanblik van dit wonderschone gebeuren.

Toen begon in de kampong, naast het bamboelaantje zich iets te roeren, de mensen werden wakker. Waarschijnlijk was iemand, aangetrokken door het vreemde schijnsel naar buiten gekomen, had het hemellichaam bespeurd en was naar Oosterse gewoonte bureu en vrienden gaan wekken om hen te vertellen wat hij gezien had. Het gemurmel groeide aan tot gerucht. Een stem maakte zich los van de anderen: „Allah Akbar, Allah il Allah!”

„Ze zijn bevreesd” mompelde Martha. En even later, „zullen we gaan.”

Ik toonde niet de minste lust.

„Als de baboes wakker worden! 't Is hun kampong,” drong zij aan.

Ik wist er alles van, dan liepen ze weg en gingen naar huis.

„Welterusten,” zei Martha. Ze had mij zoetjesaan naar de deur gedreven.

„Welterusten. En dank je wel dat je mij geroepen hebt!”

De broeierige warmte van de zaal sloeg mij weer tegen; ik had de hele nacht graag buiten willen blijven. Vragen, woorden uit een Heilig Verleden, drongen zich aan mij op... En de heerlijkheid des Heren omscheen hen, en zij vreesden met grote vreeze... Was de geboorte en heel dat gebeuren in Bethlehem's stal wel zo armelijk geweest! Naar menselijke maatstaf gemeten wel, maar hoe ver ging die maatstaf!

Mijn ongeordende gedachten werden gestuit door een kleine donkere gedaante, die behoedzaam naast mijn klamboe knielde en „Nonja” fluisterde.

„Wat is er baboe?”

„Heeft Nonja de ster gezien?”

„Ja boe.”

„Betekent onheil; mijn man zegt het.”

„Heb je Kariman dan gesproken?”

„Saja. Ben naar huis geweest, heb hem wakker gemaakt en hem laten zien!”

Zo! Was zij het geweest, die de kampong in opschudding had gebracht, juist toen ik meende dat zij sliep!

„Was Nonja bang?” wilde zij weten.

Bang! Neen. Maar hoe kon ik haar, de Mohammedaanse, bij brengen mijn gevoelens van verwon-

dering, ontzag, in deze nacht, wiens wondere schoonheid die van de Heilige nacht nabij scheen te brengen, het Kind in de kribbe, daar ergens in die kleine veekraal.

„Nonja niet bang?” hield zij aan.

„Nee boe, want Toewan Allah was daar ook.”

„Ja, wij allemaal bidden,” fluisterde zij.

„Ik heb het gehoord. En nu kun jij toch ook gerust zijn. Zou je niet terug gaan naar je matje, de kinderen mochten eens wakker worden door ons gepraat.”

Bij het licht van ons kleine nachtlampje zag ik haar peinzende blik.

„Ga nu boe.”

Zij rees op uit haar knielende houding. Met 'n vrouwelijk lachje keek ze mij aan; fluisterde bij wijze van goede nacht, terwijl ze zich langzaam omdraaide: „Betekent onheil; Kariman zegt het.”

Bij Uw komst

Wanneer Gij straks tot ons zult wederkomen,
en ons met hunk'ring immer wachtend vindt,
zal 't herfstlicht dan vergrijzen rond de bomen,
of wuiven nog de halmen in de wind?

Ik weet, dat al wat nauw'lijks is ontloken,
zich dan tot rijpen plots'ling openvouwt.
En al wat welig reeds was uitgebroken,
Zijn bloeisels tot in eeuwigheid behoudt.

En 't kille graf zal niet meer toebehoren
wat voor de felle stormen was gezwicht.
Maar wat gebroken lag en scheen verloren,
zal eind'loos bloeien voor Uw aangezicht.

Boekbespreking

M. v. Voorst van Beest en V. Witte Eechout. Westhill Bibliotheek dl 1, 3, 8. Uitg. Den Haag, Drukkerij C. Blommendaal. 1947.

Drie herdrukken. In dl. 1 „Het kind in het midden” wordt een methodisch overzicht gegeven van de Westhill-methode. Omdat die zeer velen bekend is behoeven wij er niet over uit te weiden. Deze drie boekjes worden ons in tweede druk toegezonden en we moeten er de lezers alleen op attent maken. Daarom vertellen wij hen, en in de eerste plaats de Zondagsschoolleerkrachten onder hen, dat ze in dl 1 een handleiding vinden en dat de deeltjes 3 en 8 gedeelten vormen van een Bijbels vertelboek voor de „vijfjes”. In dl. 3 staan merendeels N.T. verhalen, dl. 8 geeft vertellingen, waarvan de inhoud altijd naar de Bijbelse gegevens heen wijzen. We bevelen deze aardige werkjes gaarne aan. Ze zijn ingenaaid en geïllustreerd en kosten f 1.25 per stuk.

J. v. d. Hucht. Kerk, drijf Zending! Den Haag, N.V. Boekencentrum, 1947.

We delen het verheugde enthousiasme van de inleider, P. W. J. H. Kraanen bij dit werkje, dat een cursus is, die door een gemeentelid gedurende zeven avonden voor de gemeente werd gehouden. Hier zijn de titels: Waarvoor Zending? Wat is Zending? Wie drijft Zending? Heeft Zending resultaten? Kende de oer-gemeente Zending? Verstaat het Oosten de Boodschap? Is Zending mogelijk? Ik wou, dat ik ruimte had om u met 'n paar citaten, de toon, de overtuigende en overtuigende schrijfwijze van dezen schrijver te laten horen en zien. Wat zou ik graag willen, dat de gemeente dit Zendingsboekje werkelijk goed las en overdacht! Laat men 't toch als handleiding gaan gebruiken bij eigen cursussen! Geen kerk zonder Zending, geen vernieuwde kerk, geen gemeente-opbouw zonder levend Zendingsbesef! Ieder onzer heeft Zending te zijn, waar hij ook staat en wie hij ook moge zijn. Zending is de opdracht van de Heer en in de Zendingsarbeid, hier en nu demonstreert zich het nieuwe leven, dat ons in Jezus Christus is geworden. Lees, lees dit boekje, mensen! (Geb. 111 bl. f2.40).

Hein Buitenweg. Zwerftochten door Java. Uitg. Den Haag, G. B. van Goor & Zn, '47.

De knappe foto-graaf, die tevens de tekst van dit mooie boekwerkje schreef, heeft hier een herdruk gegeven van een boekje, dat hij in 1937 te Batavia voor het eerst uitgaf. De prachtige illustraties, vijftig in getal, vormen de grote aantrekkelijkheid van het werkje, dat de uitgever zo uitstekend verzorgde, doch de tekst is alleszins lezenswaard. Ze verhaalt van de tochten, die Buitenweg over het grote eiland maakte. Hij is een artistiek aangelegd mens en men zal zijn betoog zowel als zijn foto's gaarne volgen. Geb. 150 bladz.

Maranatha-Scheurkalender 1948. Kampen. N.V. J. H. Kok.

Het kan aan mij liggen, maar ik vind, dat de Maranatha-kalender er ditmaal fors en fris uitziet. Misschien ligt het aan de gekozen kleurencombinaties, misschien ook aan de fraaie schildplaat van Isings (de twaalfjarige Jezus in de tempel), maar hoe dat zij, ik vind, wat me niet vaak gebeurt, deze kalender echt een respectabele wandversie-

ring in de huiskamer van een Christelijk gezin. En ik wens de uitgevers toe, dat ze ieder jaar zo gelukkig zullen zijn met de uitvoering van de kalender.

Dat wil niet zeggen, dat we geen bezwaren zouden hebben tegen de achterkanten van de blokblaadjes. Want het is m.i. toch al te goedkoop, daarop maar christelijke vervolgv-verhalen af te drukken. Financieel en geestelijk te goedkoop. Wat een prachtig wapen der Evangelisatie kan een Chr. dagkalender zijn, ook en misschien juist met de achterzijden der blaadjes!

A. Hijmans. Verloven en trouwen. Amsterdam, Uitgeverij Ploegsma, 1947.

De leider van het gemeentelijk schooltoezicht te Rotterdam, schrijver van welhaast een gehele serie publicaties, waarvan het merendeel de relaties der beide sexen tot onderwerp hebben en spreker in talrijke bijeenkomsten, geeft hier opnieuw een ernstig, waarschuwend betoog, waarin hij allerlei overwegenswaardige dingen zegt, zowel tot verloofden als gehuwden. Zijn boekje van 70 bladzijden is gelukkig zo weinig omvangrijk, dat tal van mensen, die anders nooit een boek ter hand nemen, er mogelijk toe komen om het te lezen. Misschien dringt er zelfs nog wat van tot hen door en heel misschien worden ze door de lectuur nog terug gehouden van onberaden dingen! (Geb. 70 blz. f 1.95.)

Het onderwerp in de Nederl. en Vlaamse schilderkunst. Uitgave Amsterdam, Van Holkema & Warendorf N.V.

Dat lijkt me een bijzonder aardige reeks van publicaties te zullen worden! De eerste vier ervan hebben we hier voor ons. De titels ervan zijn de volgende: W. Jos de Gruijter schrijft over het vrouwsportret, K. G. Boon over het zelfportret, Mevr. E. H. Korevaer-Hesseling over het landschap en Cornelis Veth over de gezelligheid — alle in de Nederl. en Vlaamse schilderkunst.

De inhoud van deze werkjes geeft een dwars doorsnee door de historie der schilderkunst; een verhelderend, toelichtend betoog bij een reeks van goede reproducties. Deze wijze van kunstbeschrijving en kunst-toelichting heeft goede voordelen, dat ziet men het best aan een werkje als dat van Veth. Hij krijgt de gelegenheid, om, behalve een aantal bekende schilderijen in zeker verband te plaatsen ook iets van de historie van ons volk te belichten. Natuurlijk kan men op soortgelijke wijze als thans over het portret geschied, ook handelen over het paard, de hond en de poes etc. in de schilderkunst, doch het is gemakkelijk, kleinerend over dit slag van toe-en voorlichting te spreken. Het grote merendeel onzer brave medeburgers ziet nog altijd in het schilderij niet veel meer dan het wat onduidelijke plaatje en wij hebben de deskundigen liever als zij paedagogiseren dan wanneer ze onze zeventiende eeuwse meesters en derzelve imitators beoordelen!

Hoe dat zij, deze vier boekjes, die uitstekend verzorgd werden door de uitgever tonen een vlotte behandeling van het gegeven en we hopen zeer, dat velen de kosten er voor over zullen hebben om zich de werkjes aan te schaffen, die met hun inhoud de kiik op schilderkunst kunnen verhelderen. De boekjes zijn gebonden, tellen 64 bladzijden en kosten f 3.50 per stuk.

Neerbosch'



KERSTBLAD 1947

voor JONGENS en MEISJES

MIEKE'S KERSTBOOM

„Moeder, krijgen wij weer een Kerstboom?”
Mevrouw Zonneveld lachte even fijntjes. „Dat kan ik je nog niet beloven, Jan. De Kerstbomen zullen wel duur zijn dit jaar. En je weet, dat er ook nog wel wat anders nodig is. Een paar schoenen voor jou, een manteltje voor Mieke en nu ja, nog een heleboel meer.”

„Dus krijgen wij er geen?”

Mevrouw haalde nog eens de schouders op en zei: „Afwachten maar, jongen.” En Jan knipoogde eens en zei: „Nou, dan zal het best meevallen.”

Mieke, zijn zusje van zes jaar, had stil in een hoekje van de kamer gezeten, met haar pop op de schoot. Zij had goed geluisterd naar wat Jan vroeg en wat Moeder toen gezegd had. Zij wilde toch ook zo graag, dat er straks weer een mooie Kerstboom in de kamer zou staan. Zo'n prachtige boom, net als verleden jaar, met wel twintig kaarsjes en met allerlei slingers en gekleurde ballen. Vader had die boom op een klein tafeltje gezet en 's avonds hadden zij in de keuken gegeten en mocht niemand in de kamer. Dadelijk na het eten was Vader in de kamer verdwenen en toen moesten zij verschrikkelijk lang wachten, voor zij ook naar binnen mochten gaan. En toen had Mieke haar ogen uitgekeken. Wat mooi was dat! Die boom met zoveel lichtjes. En dan al die slingers en die ballen. En dat prachtige witte laken op de tafel. En daarop ook nog een paar pakjes. Een postzegelalbum voor Jan en een nieuwe beurs voor Moeder en een sigarenaansteker voor Vader en voor Mieke zelf een prachtige pop. Zij hadden die cadeautjes niet dadelijk gekregen. Neen, eerst had Vader nog eens de mooie Kerstgeschiedenis verteld van het Kindje in de kribbe en van de herders en van de Wijzen. Toen hadden zij met elkaar gezongen van „Stille nacht” en al die andere Kerstliederen. En Moeder had ook nog een verhaal verteld, een verhaal van een ziek jongetje, dat niet naar het Kerstfeest van de Zondagsschool kon gaan en die toen zijn Kerstfeest in bed moest vieren. Toen had Moeder nog op chocolade getraceerd en toen waren pas de pakjes open gegaan en had Mieke haar mooie pop gekregen.

En nu had Jan gevraagd, of er weer een Kerstboom zou zijn. Mieke had goed geluisterd naar wat Moeder zei. „Ik kan het je nog niet beloven. De Kerstbomen zullen wel duur zijn dit jaar.” Daar begreep Mieke niets van. Kerstbomen, die duur zijn, die geld kosten? Dat kan toch niet. Kerstbomen worden toch niet in de winkel verkocht, zoals schoenen en speelgoed. Kerstbomen groeien toch zo maar in het bos, net als de andere bomen en net als de bloemen. Dat had zij van de zomer nog zelf gezien, toen zij met Vader en Moeder en Jan met de auto van mijnheer Landstra een hele dag naar buiten waren geweest, naar een speeltuin en naar een vijver met eenden en naar een groot huis, waarin allemaal vreemde dingen stonden en dat een nog vreemdere naam had. Museum heette dat huis. Toen had zij door het raampje van de auto Kerstbomen zien staan. Links en rechts en overal. Honderd, duizend, misschien wel millioen. Mieke wist wel niet hoeveel millioen was. Maar het waren er in elk geval heel veel.

Toen Moeder uit de kamer was, vroeg Mieke aan Jan: „Krijgen wij geen boom?”

Jan, die soms een echte plaaggeest kon zijn, trok een ernstig gezicht.

„Ik denk het wel niet. De Kerstbomen zijn erg duur. Die kosten wel honderd gulden.”

Honderd gulden? Mieke wist ook niet hoeveel dat wel was en Jan wist het misschien ook wel niet. Maar zij wist wel, dat honderd gulden heel, heel veel moest zijn en dat alleen rijke mensen zoveel geld konden uitgeven. Honderd gulden. Maar dat kan toch niet waar zijn? Want de Kerstbomen groeien toch zo maar gewoon in het bos.

„Je jukt, Jan. Zo duur zijn de bomen niet. Een Kerstboom kost niemendal. Je kunt de Kerstboom zo plukken in het bos. Ik heb het van de zomer zelf gezien.”

„Noem je dat plukken? Nee kind, dat gaat niet zo gemakkelijk. Het zijn geen bloemen. Als je een Kerstboom uit het bos wil halen, moet je een grote zaag meenemen en dan aan het zagen gaan. Dat kunnen alleen maar sterke mannen doen en die verdienen wel duizend gulden in de week. En daarom zijn de bomen zo duur.”

„Maar waarom neem jij dan niet de zaag van

Vader en waarom ga jij dan niet naar het bos? Jij bent toch ook een sterke jongen."

Jan lachte. Hij vond het wel grappig, dat zijn zusje zijn malle verhalen geloofde en hij vond het ook wel prettig, dat zij hem een sterke jongen noemde. Maar zijn verhaaltje was nog niet uit.

"Ik mag geen bomen in het bos omzagen," zei hij. "De bossen horen van de burgemeester en nu lopen er altijd politie-agenten rond met geweren, om op te letten, of niemand een boom weg neemt. En als iemand het doen wil, dan schieten zij. Pief paf poef..."

"En die sterke mannen dan," vroeg Mieke.

"O, die hebben eerst gevraagd aan de burgemeester of het mocht. En dan moeten zij ook heel veel geld aan de burgemeester betalen. Wel vijftig gulden voor iedere boom. De burgemeester is daarom zo heel rijk en daarom kan hij in zo'n prachtig huis wonen."

"O." Meer zei Mieke maar niet. Zij begreep wel: Kerstbomen moesten wel heel duur zijn en Vader en Moeder zouden zeker niet zoveel geld hebben, dat zij er dit jaar een zouden kunnen kopen.

Geen Kerstboom dus.

Aan tafel was Mieke stiller dan anders. Maar omdat Jan een echte druktemaker was en omdat Vader vandaag op reis was geweest en van allerlei had beleefd, merkte Moeder niet, dat haar dochtertje zo stilletjes er bij zat. De mannen, zoals zij zei, hadden zoveel te vertellen, dat niemand anders iets zeggen kon. Dadelijk na het eten ging Mieke onder de wol. Als gewoonlijk bracht Moeder haar naar boven. En toen Mieke haar gebedje op zei, vroeg zij ook aan de lieve Heer, zo maar, achter al dat andere: "En geeft U ons alsjeblijft een Kerstboom. Amen." Moeder had haar toch geleerd, dat de Heer alles hoort, wat de kinderen aan Hem vragen. En zij had ook aan Mieke verteld, dat de Heer alles kon doen en alles kon geven, als het goed was voor de kinderen. Waarom zou zij dan niet om een boom vragen?

Moeder had het gehoord en had tranen in de ogen gekregen. Een Moeder krijgt wel eens meer tranen in haar ogen, als zij blij is. Maar Mieke dacht, dat Moeder huilde van verdriet en toen begreep zij het helemaal: "Er was geen geld en er zou geen boom komen..."

Mieke kon die avond niet gauw in slaap komen. Anders draaide zij zich maar even lekker op haar zij en dan verdween zij al in dromenland. Maar nu lag zij maar te denken over die boom, over die dure Kerstboom en over die sterke mannen en over de nare burgemeester en over een heleboel andere dingen meer. En langzaam kwam er een plannetje in haar op.

In het bos groeiden Kerstbomen en in de schuur hing een grote zaag en de burgemeester woonde in de grote villa aan de straatweg. Morgen zou zij naar de schuur gaan en de grote zaag nemen. En dan zou zij naar de burgemeester toegaan en hem heel vriendelijk vragen, of zij een boom uit het bos mocht weghalen. En als hij dat goed vond, dan zou zij met de zaag naar het grote bos gaan en daar een mooie Kerstboom uitzoeken en die dan om-

zagen. Dan zou zij die naar huis dragen en aan Vader en Moeder vertellen, dat zij weer net zo'n mooi Kerstfeest konden vieren als verleden jaar. Want Mieke had zelf voor de boom gezorgd. Wat zouden Vader en Moeder opkijken. En Jan niet minder. Ja, dat moest zij doen. Dat kon zo best. En pas toen zij dat plannetje had gemaakt, rolde zij zich weer in elkaar, zoals elke avond en ging zij op haar zij liggen en toen gleed zij met een vaartje het dromenland binnen.

Toen Moeder haar wakker maakte, dacht Mieke, dat zij nog in het dromenland was. Uit haar bedje kon zij juist in de tuin zien en tegen het huis van buurman. En wat zag zij? Hun pereboompje, hun seringenstruik, het dak van het huis van de buurman, alles was wit, spierwit. En allemaal kleine vlokjes dwarrelden naar beneden en dansten nog even heel langzaam voor haar raam op en neer, voor zij op de grond vielen. Het sneeuwde...

Jan had bij het ontbijt alweer het hoogste woord. Hij zou zijn slee te voorschijn halen en dan naar de Parklaan gaan. Daar liep de weg een beetje naar omlaag en als je dan aan het ene einde op je slee ging zitten, dan gleed je vanzelf naar beneden, naar het andere eind van de laan. Je ging dan wel zo hard als een vliegmachine. Veel harder dan een auto. En als zijn vriendjes dan ook kwamen, dan zouden zij een sneeuwpop maken met echte ogen van stukjes steenkool en met een kokkerd van een neus en een oude hoed boven op zijn bol en dan zouden zij sneeuwballen nemen en proberen die vent zijn hoed van zijn hoofd te mikken. Oei, wat een schik zouden zij hebben.

En Mieke zei maar niets. Maar toen Moeder haar vroeg, wat zij nu ging spelen, zei ze alleen maar: "In de tuin."

"Ja, dat is goed, kind. Blijf jij maar even in de tuin. Moeder moet vanmorgen naar de dokter. Ik ben over een half uurtje terug. Ik zal je lekker instoppen. En als het je te koud wordt, dan ga je maar naar buurvrouw Jansma toe. Die vindt het wel goed."

Een half uurtje later speelde Mieke al achter het huis en probeerde zij op het straatje met tegels een glijbaantje te maken, zoals zij zo vaak de grote jongens en meisjes had zien doen. Zij speelde en zij gleed, tot Moeder weg was, heel ver weg, tot Moeder haar niet meer kon zien. Toen deed ze heel voorzichtig de deur van de schuur open. Moeder had die niet op slot gedaan. Vader had zijn fiets meegenomen en Moeder was ook op de fiets weggegaan. En anders was er niets in de schuur, dat een dief zou willen stelen. Nu ja, een oude stoel en dan een botte zaag. Maar daar had niemand wat aan.

Niemand?

Dat waren juist de dingen, die Mieke nodig had.

De zaag hing aan een spijker, zo hoog, dat Mieke er niet bij kon komen. Maar toen ze de stoel tegen de muur zette en er op klom, kon zij de zaag wegnemen. Zij kreeg wel vuile handen, maar dat hinderde niet zo erg. Zij had een zaag en daarmee kon zij nu op stap gaan.

Eerst naar de burgemeester.

Dan moest zij dadelijk de hoek om en dan maar rechtuit, tot zij aan een pleintje kwam. En dan op-

zij, een grote laan in met hoge bomen. En dan bij een kerkje de hoek om en dan maar weer rechtuit lopen. Dan kwam zij eindelijk op de straatweg, vlak bij de winkel van Thomassen, waar altijd prachtig speelgoed stond uitgestald en dan maar verder, verder, tot zij eindelijk bij een grote tuin zou komen, een tuin met een vijver er in. Achter de vijver stond het hoge huis, het huis van de burgemeester.

Dus de hoek om en dan maar rechtuit, tot zij aan een pleintje kwam. Dat weggetje kende zij wel. Want aan het pleintje stond ook haar school. En vlak daar tegenover stond de grote kerk, waarheen zij iedere Zondag met Vader en Moeder en Jan ging. Nee verdwalen kon zij niet. Daar was de school al en daar zag zij de kerk. En hier was de brede laan met de hoge bomen. Die laan was wel erg lang. Het leek wel, of er geen eind aan kwam. En er moest toch een einde aan komen. Er moest toch ergens dat kleine kerkje staan. Ze zou toch niet verdwaald zijn? Zou zij het even aan die juffrouw vragen, die aan de overkant liep? „Juffrouw, weet u ook, waar hier dat kleine kerkje staat.” Nee, dat zou zij maar niet doen. Die juffrouw keek al zo vreemd naar haar. Die dacht misschien wel: Wat moet dat kleine meisje met die grote zaag. Daar kwam een politie-agent aan. Mieke schrok. Die politie-agent zou haar natuurlijk ook zien. En die zou vast denken, dat zij stilletjes een Kerstboom zou willen wegnemen. Dat mocht niet. Daarom zou hij haar straks in haar kraag pakken en meenemen naar het bureau en haar opsluiten in een donker hok. Dat deden de politie-agenten toch immers altijd met stoute kinderen. Dat had Jan haar toch zo dikwijls verteld. Maar Mieke was geen stout kind. Mieke wilde alleen maar een Kerstboom hebben, om thuis neer te zetten.

Wacht eens, hier was een andere straat. Mieke zou daar maar in gaan. Daar zou de politie-agent niet komen en haar dus ook niet kunnen pakken. Zij liep hard. Dat viel niet mee. Het sneeuwde nog altijd en hier en daar lag er een dikke laag van die wittigheid, waarover zij telkens weer uitgleed of bijna struikelde. En dan werden haar voetjes zo koud van al die sneeuw, die in haar schoentjes binnen drong. Moeder had haar wel een paar stevige kousjes gegeven. Maar sneeuwwater trekt overal doorheen. En dan haar handjes. Die kleine wollen wanten hielpen ook niet zo heel veel. Zij kon ook maar één hand wegstoppen in haar mantelzak. Eén handje moest er buiten blijven, omdat zij immers die zware zaag moest dragen. Zij keek eens om. Daar ging de politie-agent. Hij liep gelukkig rechtuit. Dus niet de straat in, waar zij nu liep. Zij kon wel weer teruggaan.

Even later was zij weer in de laan met de hoge bomen. Maar waar was toch dat kerkje? Zij begreep er niets van. Zij was toch niet verdwaald. Verdwaald, zoals Klein Duimpje? Nee, stellig niet. Wacht eens, wat kwam daar aan? Een wagen met twee paarden. En hoog opgestapeld op die wagen lagen... Zag zij dat goed? Lagen daar Kerstbomen op die wagen? Ja, zo was het. De paarden liepen in een sukkeldrafje. Holderdebolder, daar ging de wagen over een put en schudde en schommelde of hij zou omrollen. Die wagen kwam natuurlijk uit het bos en de mannen, die op de bok zaten, waren

die sterke kerels, die aan het zagen en aan het hakken waren geweest. Zij zouden niet alle Kerstbomen hebben weggehaald. Er zou er nog wel eentje zijn blijven staan voor Mieke. Zij liep dus in de goede richting. Zo moest zij bij het bos komen. En misschien kwam zij nu wel niet eerst bij het huis van de burgemeester. Maar och, zou zij dan niet zo maar een boom weg nemen? Zouden de agenten dan werkelijk een klein meisje weggagen of meenemen of... op een meisje schieten, alleen omdat zij een boompje wilde hebben?

Daar rolde de wagen haar voorbij. Hè, als zij daar eens een boom van mocht afnemen. Dan behoefde zij niet meer te lopen en niet te zagen en niet te sjouwen. Dan was het wel heel makkelijk voor haar. Maar de bomen waren stevig met touwen aan de kar vast gemaakt en de wagen reed zo hard, dat zij niet eens iets aan de mannen zou kunnen vragen. Zij zou maar verder lopen, net zo lang tot zij aan het bos of misschien toch wel bij het kleine kerkje en dan bij het huis van de burgemeester zou komen.

Het was erg stil op straat. Geen wonder. De sneeuw viel al dichter en dichter. Voor je plezier was je nu heus niet buiten. Er stonden ook maar heel weinig huizen in deze laan. Winkels waren er helemaal niet. Mieke vond het wel prettig, dat het hier zo stil was. Nu liepen er ook geen mensen, die met grote ogen zouden kijken naar dat kleine meisje met die grote zware zaag, die zij haast niet meer kon vasthouden. Nu waren er ook geen mensen, die haar konden vragen: „Kindje, waar ga jij naar toe?”

En nu waren er ook geen grote mensen, die zagen, wat Mieke zag. Midden op straat lag... een Kerstboom. Zo maar, midden op straat. Alsof hij uit de lucht was komen vallen. Natuurlijk was die van de wagen afgerold. De mannen hadden er niets van gemerkt. Die zaten druk met elkaar te praten op de bok van de wagen en die hadden goed op hun paarden moeten letten. Ja, daar lag de Kerstboom. Haast net zo'n mooie boom als zij verleden jaar hadden gehad. Maar... moest die boom daar blijven liggen? Of... zou Mieke de boom maar meenemen? Mocht dat wel? Moeder had haar verteld, dat zij nooit iets houden mocht, als zij op straat iets zou vinden. Laatst had Vader een portemonnaie met geld gevonden en toen zat er ook een klein briefje in met een naam en een adres. Toen had Vader nog dezelfde avond die portemonnaie aan dat adres bezorgd en de mensen waren erg dankbaar geweest, want daar zat hun hele weekloon in.

Maar aan deze Kerstboom hing geen briefje met een naam en een adres. En de mannen, die met de wagen voorbij gekomen waren, hadden nog wel honderd Kerstbomen. Die zouden heus die ene boom niet missen. En al had Mieke de boom willen terug brengen, dan had zij het nog niet kunnen doen. Want de wagen was allang voorbij en zij wist heus niet waar die gebleven was. Zij kende de mannen ook niet, die op de bok zaten. Neen, zij kon gerust die boom oprapen en meenemen.

Oprapen en meenemen. Dat was wel gemakkelijk gezegd. Maar zo'n boom is zwaar. Die til je maar niet zo eventjes van de grond, alsof het een speelpop is. En dan — zij had ook nog altijd die

grote zaag. Die mocht zij toch niet weggooiden. Zij moest die zaag met één hand vasthouden en met de andere hand de boom maar achter zich slepen. Er zaten aan de stam allemaal scherpe prikkels. Die deden pijn aan haar handje. Maar daar moest zij nu maar niet om geven. Zij had nu een Kerstboom. Zo begon zij te slepen. Eerst had ze de boom bij de punt gepakt. Maar toen bleven de takken aldoor haken in de sneeuw. Toen keerde zij de zaag maar om en pakte zij de boom aan het ondereinde vast. Zo ging het wat makkelijker. Maar toch niet zo heel makkelijk. Die boom was zo zwaar, zo zwaar. En de sneeuw was zo dik. En haar handjes en haar voetjes werden zo koud, zo koud.

Ze sjokte verder. Zo liep zij toch naar huis? Ja, zo moest zij weer komen bij de kerk en bij de school. En dan was het niet ver meer. Maar o, eer zij bij die kerk en die school was. Wat duurde dat lang. Zo nu en dan kwam er een mijnheer of een dame voorbij, die dan verbaasd opkeken, als zij dat kleine meisje zagen met die zaag en die grote boom achter zich. Maar zij zeiden niets. Zij hadden misschien geen tijd of geen lust om iets te vragen. Mieke vond het helemaal niet erg, dat zij niets vroegen. Zij wilde nu maar liefst zo gauw mogelijk thuis zijn. Maar wat was het ver, verschrikkelijk ver. Zij was zo moe, zo heel erg moe. Als zij eens even ging zitten. Heel eventjes maar. Daar op dat lage muurtje langs een tuin. Zo maar op de sneeuw. Even uitrusten.

Er werd op een raam getikt. Vlak achter haar. Mieke keek om. Zij zag een oude dame voor een venster staan. Die wenkte haar met haar vinger. Wat bedoelde die dame? Mocht Mieke daar niet zitten? Of wilde die dame haar wat vragen? Zij stond maar weer op en liep verder, met de grote boom achter zich aan en de zaag in haar hand. De boom werd er niet mooier op. De kleine naaldjes vielden er af. Eerst een paar en toen al meer en meer. Nu leek zij echt op Klein Duimpje. Je kon precies zien waar zij gelopen had. Er vielen al meer naaldjes van de boom en toch leek het wel, of de boom steeds zwaarder werd. Nog eens ging Mieke zitten, nu zo maar op een stoep van een huis. Zij kon wel huilen. En zij huilde ook. Haar mooie boom was kapot gegaan. Kapot van het slepen over de straat. De takken hingen er kaal en slap bij. En zij was zo koud, zo koud. En moe. O, wat verschrikkelijk moe was zij... Toen bleef er eindelijk een voorbijganger staan en nog eens en weer een.

„Wat scheelt er aan, meisje?” vroeg een vriendelijke mijnheer. En een dame vroeg: „Ben je verdwaald?” En weer een andere mijnheer zei: „Dat kind is óp van de kou. Waar woon je?”

„Ik woon in de Vondelstraat,” snikte Mieke. „En ik wilde zo graag een Kerstboom hebben. En nu is hij helemaal kapot en... en... en...” Verder kwam zij niet.

„En wat doe je met die grote zaag,” vroeg een oude dame. „Je hebt de boom toch niet zelf omgezaagd.”

Een dikke mijnheer, die erbij gekomen was, lachte smakelijk. „Ha, ha, dacht u dat? Zo'n kind zo'n grote boom afzagen. Nee, dat is alleen maar het werk van sterke kerels.” Toen vroeg hij aan Mieke: „Je wilt zeker graag naar huis, hè?”

„Ja, mijnheer.”

„Nou, ga dan maar met mij mee. Maar gooi dan die lelijke boom maar weg. Daar kun je toch niets mee beginnen.”

Mieke begon opnieuw te huilen. „Maar dan hebben wij helemaal geen Kerstboom.”

Een oude dame trok de mijnheer even achteruit en Mieke zag, dat zij even stonden te fluisteren. Toen haalde de Mevrouw haar beursje uit haar tasje en stopte de mijnheer wat toe. Maar die wilde het niet hebben. „Nee, Mevrouw, wat denkt u wel... Ik zal het zelf wel in orde maken.”

Toen kwam hij weer bij Mieke. „Zo, geef mij nu maar een hand. En laat ik die grote zaag maar eens voor je dragen. En zeg dan maar: Dag boom. Want die boom zullen wij hier maar netjes voor de deur laten liggen, vind je niet.”

„Maar dan hebben wij helemaal geen Kerstboom,” zei Mieke nog eens.

„Nou, huil daar maar niet om. Misschien, dat je toch wel met een boom thuis komt. Ik kan een heel klein beetje toveren.”

Daar begreep Mieke niets van. Stil liep zij mee aan de hand van de grote mijnheer. Hè, nu was zij gelukkig weer op het pleintje bij de kerk en de school. Nu wist zij wel weer, hoe zij thuis moest komen. Maar de mijnheer liet haar hand niet los. Hij wilde haar helemaal thuis brengen. Vlak bij de Vondelstraat zei hij, dat hij heel even een boodschap moest doen. Hier in dit straatje. Mieke moest maar even mee gaan. Daar was een winkel. Een bloemenwinkel. En achter in die bloemenwinkel stonden Kerstbomen. Wel twintig. De vriendelijke mijnheer zocht er een uit. Hij haalde zijn portemonnaie uit de zak en betaalde. Honderd gulden? Nee, twee gulden, meer niet. Toen droeg hij de boom naar buiten. Dat was zeker een boom voor de kindertjes van die mijnheer. Die zouden nu een boom hebben. En Mieke had niets. Weer begon zij te huilen.

Maar toen zei de vriendelijke mijnheer: „Ziezo, kleine meid, nu heb je toch je Kerstboom. Hier zijn wij aan de Vondelstraat. Nu zullen wij je Moeder eens verrassen. Ik zet de boom voor jullie huis neer en dan loop ik gauw weg. Wat zal Moeder dan opkijken.”

Mieke moest lachen om dat grapje. En de mijnheer deed ook net, zoals hij gezegd had. Hij zette de boom neer voor de deur en trok toen aan de bel. Meteen liep hij weg. En daar stond Mieke, met haar eigen Kerstboom en met haar grote zaag.

Er werd niet opengedaan. Moeder was zeker niet thuis. Maar buurvrouw Jansma zag Mieke staan en gaf een schreeuw van schrik. „O, kind, dat je daar eindelijk bent. Je Moeder zit in doodsangst. Zij zoekt overal, waar of ze je vinden kan. Wacht, ik zal Piet even uitsturen, om haar te waarschuwen. Zij zal hier wel ergens in de buurt rondfietsen.” Piet behoefde niet te komen. Want eensklaps riep buurvrouw Jansma: „O, daar is ze gelukkig al.” En zij wuifde met haar hand en schreeuwde zo hard ze kon: „Mevrouw Zonneveld. Mevrouw Zonneveld...”

Moeder hoorde het gelukkig en even later sprong zij van haar fiets.

„Maar kindje,” zei ze, „waar heb jij zo lang ge-

zeten. Waar ben jij geweest? Ik zoek je overal."

"Ik wilde, ik zal, ik wou..."

"Nou, ga maar eerst naar binnen en dan bij de kachel. Je bent steenkoud. En wat is dat? Een Kerstboom? En een zaag?"

"Ja, Moeder, ik heb..."

"Gauw maar naar binnen," zei Moeder nog eens. "In de achterkamer. Daar brandt de kachel. Die boom..." Ineens begon zij te lachen.

"Waarom lacht u?"

"Kijk maar eens."

En toen begon ook Mieke te lachen. Want in de achterkamer stond... een Kerstboom. Die had Moeder zeker gekocht, toen zij naar de dokter was geweest. Nu hadden zij dus twee Kerstbomen...

's Avonds vertelde Moeder het hele verhaal aan tafel aan Vader. "Die mijnheer heeft misschien gedacht, dat wij arme mensen waren, die geen Kerstboom konden kopen. Erg aardig van hem. Maar nu hebben wij twee bomen. Vind je nu niet, dat wij die van jou maar moesten geven aan mensen, die echt arm zijn en die ook geen twee gulden kunnen missen voor een boom? Ik weet wel zo iemand..."

Toen vertelde Vader wat hij gisteren van dominee had gehoord. Van een gezin met zes kinderen, waar Vader ziek was en Moeder maar heel weinig verdiende. En toen hij dat verhaal gedaan had, zei Mieke dadelijk: "Dan mogen die mensen mijn boom hebben."

En Jan, die toch wel een beetje spijt had van zijn malle verhalen, zei: "En dan krijgen die kinderen van mij twee mooie boeken."

"En van mij een pop," zei Mieke.

"En van mij... wel, dat moet ik nog eens beden-

ken," zei Moeder. "Daar praat ik nog wel eens met Vader over."

Toen het Kerstavond geworden was, had Mieke twee Kerstbomen. Een in de voorkamer, die daar stond op een tafel met een wit laken en die versierd was met slingers en gekleurde ballen en waaraan wel twintig kaarsjes brandden. En een andere, die in een kleine kamer stond, vlak voor het bed van een zieke man, en die alleen maar versierd was met wat papieren slingertjes en waaraan maar tien kaarsjes straalden. Maar rond de twee Kerstbomen werd gezongen: Eere zij God, Vrede op aarde, In de mensen een welbehagen.

Toen Mieke die Kerstavond, veel later dan anders in bed lag, kon zij ook weer niet dadelijk slapen. Zij moest denken aan haar twee Kerstbomen. En zij vroeg welke Kerstboom wel de mooiste was. Die bij hen thuis met die slingers en die ballen en die twintig kaarsjes. Of die andere, die haast niet versierd was en waaraan maar tien kaarsjes straalden. Misschien dat de laatste toch wel de mooiste was. Ja, de laatste was zeker de mooiste. Want Moeder had gezegd, dat aan die laatste boom een stukje liefde hing. Wat Moeder daarmee bedoeld had, begreep Mieke niet precies. Maar toen had Moeder het uitgelegd. Wat je voor een ander doet en wat je aan een ander geeft dat is altijd mooier, dan wat een ander voor jou doet en wat je van een ander krijgt. Dat had Mieke ook nog niet helemaal begrepen. Maar toch, zoveel wist zij wel, haar boom, daar bij die arme mensen, was de mooiste. En toen zij dat goed wist, draaide zij zich weer om en zij lachte blij, toen zij weer weggleed in dromenland.

Het lelijke Kerstfeest

"Ben je hier wel eens geweest?" vroeg Bob Vermeulen en wees met zijn duim over zijn schouder naar de grote bioscoop.

"Nee, nooit," antwoordde Koen... ik..."

"Ja, dat dacht ik al. Je mocht zeker niet van je vader? Wat mag je eigenlijk wel? Je mag niet roken, je mag niet laat thuis komen, je mag niet dit en je mag niet dat. Je bent ook nog maar een klein jongetje! Je bent pas twaalf jaar."

"Jij bent toch ook pas twaalf."

"Ja, maar wat zou dat? Ik mag doen wat ik wil. Mijn Moeder zal er nooit wat van zeggen. Ik ga met de Kerstvacantie misschien wel drie maal naar de bioscoop. In elk geval op Tweede Kerstdag. Dan is er 's middags een prachtfilm: "De dief uit de dwarstraat". Reuze spannend, jo."

"Dat zal wel," deed Koen onverschillig. Maar hij was helemaal niet onverschillig. Hij zou niets liever willen dan ook eens naar die mooie film gaan. Maar natuurlijk zou het niet mogen. Vader zou wel weer vertellen, dat zo'n film niks voor hem was.

En hij kreeg gelijk. Toen hij die middag aan tafel zat met Vader en Moeder en de twee zusjes, be-

gon hij: "Vader, Bob zegt, dat er op de Tweede Kerstdag zo'n mooie film komt in de Raadhuisstraat."

"Bob, wie is dat?"

"O," antwoordde Willy voor haar beurt, "dat is zeker die eigenwijze nieuwe jongen. Die is pas uit Amsterdam gekomen en nou doet hij de hele dag niets anders dan praatjes verkopen. De kinderen op school moeten niets van hem hebben."

"Is het die," vroeg Ansje, "zo'n lange, bleke jongen met een bril op? Hè, wat een engerd vind ik dat. Ik kan niet begrijpen, hoe jij met hem omgaat."

"Wel," zei Vader, "als zo'n jongen hier pas woont, mag Koen best zijn vriendje worden. Anders heeft zo'n jongen niemand en wie weet, wat hij dan uitspookt. Als Koen maar niet met hem mee gaat naar de bioscoop. Hij kan veel beter met Koen meegaan naar de jongensclub. Heb je hem dat al eens gevraagd, Koen?"

"Ja, maar daar wilde hij niets van weten. De club was alleen maar voor zoete jongetjes. Hij ging veel liever naar de bioscoop. In Amsterdam ging hij iedere week."

„Ach, praatjes,” zei Anseje, „dacht je dat heus?”

Koen trok even met de schouders. Hij had al genoeg begrepen. Vader zou zeker niet willen, dat hij op de Tweede Kerstdag naar de bioscoop zou gaan. Vervelend. Bob had toch wel een beetje gelijk. Koen werd altijd als een klein jongetje behandeld.

Wat lag daar? Zo maar op straat! Een gulden. Een zilveren gulden nog wel. Die had iemand verloren. Jo, maar wie? Koen kon het niet weten. Hij raapte de gulden op en stopte hem in de zak. Thuis zou hij Vader wel eens vragen wat hij er mee doen moest. Bij de politie aangeven vermoedelijk. Maar eerst naar school. De laatste middag voor de Kerstvacantie. Fijn. Dan tien dagen vrij!

's Middags liep Bob weer met hem mee en begon alweer over de film. „Ik ga vast,” zei hij. „Het begint om twee uur. En een plaats kost maar negentig cent. Maar dat zal jouw Vader er wel niet voor over hebben.”

Koen antwoordde niet. Er schoot hem iets te binnen. Negentig cents? En hij had een gulden. Als hij eens een kaartje kocht? Dan hield hij zelfs nog een dubbeltje over. Maar die gulden was niet van hem. En al was die gulden van hem geweest, dan zou Vader het toch niet goed vinden, dat hij ervoor naar de bioscoop ging. Maar Vader behoefde het niet te weten. Nu hij het geld had, kon hij stilletjes gaan. Stilletjes. Vader zou dan wel vragen, waar hij heen ging. Dan zou hij een uitvluchtje moeten bedenken, een klein jokkentje maar. Dan was er geen vuiltje aan de lucht.

„Denk je nog ergens over,” vroeg Bob, toen Koen enige tijd gezwegen had.

„Ja,” zei hij aarzelend. „Over die film. Ik heb een gulden, zie je. Gekregen... eh opgespaard. Maar ik kan toch maar niet zo weglopen. Ik moet thuis altijd zeggen, waar ik naar toe ga.”

„Dat wist ik wel,” antwoordde Bob smalend. „Nou, dan zeg je thuis, dat er Kerstfeest is van de zoete jongensclub, van de Knapenvereniging...”

„Dat kan niet. Onze leider is bij Vader op kantoor, dus die vertelt hem alles.”

„Ook of je goed oppast zeker,” smaalde de lange jongen. „Jij liever dan ik. Maar weet je wat? Dan zeg je gewoon tegen je Vader, dat je bij een vriendje gaat spelen. Zeg maar, dat je naar mij toe gaat. Als hij mij er naar vraagt, zal ik wel vertellen, dat je bij mij geweest bent.”

„Hmm,” zei Koen. „Daar moet ik nog eens over denken.”

„Nou, je hoeft niet. Als je niet durft...”

Koen durfde wel. Op Tweede Kerstdag, 's middags aan tafel, vertelde hij het grote nieuws. Hij had er zo lang mogelijk mee gewacht. Want wat hij nu doen ging, dat was toch eigenlijk niet goed. Dat was liegen. Vader iets wijsmaken, dat niet waar was. Het was nog meer. Een gulden uitgeven, die niet van hem was. Dat was... stelen. Ach wat, stelen! Welke jongen zou dat stelen noemen. Als er nu een adres bij die gulden had gestaan. Hoe zou ooit iemand merken, dat hij die gulden had? Als je zo precies redeneerde, kwam je er nooit!

„Vader,” begon hij, „Bob heeft gevraagd, of ik vanmiddag bij hem kom.”

„Vanmiddag,” vroeg vader. „Zo, ja, dan moet je

dat maar doen. Zo'n jongen heeft ook niet veel. 't Is wel jammer, dat je juist vanmiddag gaat.”

„Waarom jammer?”

Vader lachte even geheimzinnig en gaf een knip-oogje naar Moeder.

„Zal ik het maar vertellen?”

Moeder knikte.

„Nou dan, vanmiddag komt mijnheer Rensma ons halen met zijn auto en dan brengt hij ons naar oom Jaap in Deventer.”

„Ha,” riepen de twee zusjes. „Fijn, naar oom Jaap.”

„Ja, maar wij blijven er niet lang. Hij komt om twee uur. Dan kunnen wij om half drie bij oom Jaap zijn. Maar om half vijf moeten wij alweer terug. Mijnheer Rensma moet namelijk een familielid opzoeken in het ziekenhuis; maar hij moet ook alweer om vijf uur hier terug zijn. Ik denk, dat jij ook wel tegen etenstijd bij Bob vandaan gaat, is het niet? Dat kan dan mooi.”

Ja, dat paste wel precies. In de tijd, dat Koen in de bioscoop zou zitten, zouden zijn ouders en zijn zusjes genieten van een fijne autotocht en bovendien bij oom Jaap op bezoek gaan, waar je altijd zo'n schik kon hebben. Had hij nu maar niets gezegd. Maar hij kon niet terug. Hij probeerde het nog even.

„Ik zou ook wel graag naar Deventer gaan,” zei hij.

„Ja, maar je weet: een man een man, een woord een woord. Je hebt Bob beloofd, dat je bij hem zou komen. Dan mag je hem ook niet in de steek laten.”

Koen kon niet terug. Dat was nu eenmaal niet anders. Hij moest maar naar Bob gaan om hem af te halen. Het was nog een beetje te vroeg om dadelijk naar de bioscoop te gaan.

Maar Bob was niet thuis. Koen belde twee, driemaal en er kwam geen antwoord. Misschien was hij al naar de bioscoop. Koen moest er ook maar eens gaan kijken. Er stond een lange rij mensen voor de grote deur. Hij moest daar achter gaan staan. Langzaam, voetje voor voetje, schoof de rij voort. Intussen begon het te motregen. Echt ongezellig weer. Kees begon te huiveren. Nu zaten de anderen gezellig in de auto en straks waren zij in Deventer. En hij stond hier maar in de kou.

Plotseling ontstond er voor in de rij een opschudding. De mensen liepen weg, mopperend en boos. „Uitverkocht,” hoorde Koen zeggen. Uitverkocht! Hij kon dus geen kaartje meer krijgen. Hij moest dus buiten blijven staan. Wat nu? Naar huis terug? Nee, dat kon niet. De hele familie was uit. Nog eens naar Bob? Hij kon het proberen. En weer wandelde hij naar de woning van de lange jongen. Nog eens belde hij. Weer geen antwoord. Dan maar weer terug. Het begon harder te regenen en ook te waaien. Echt ongezellig weer. De mensen liepen hem op een drafje voorbij. Ieder deed zijn best, om zo gauw mogelijk thuis te komen. Maar waarom zou Koen hard lopen? Hij had vanmiddag geen thuis...

En toch ging hij maar. Waarom? Het was malligheid! Maar zijn huis trok hem toch. Hij wilde voor de deur wachten, tot de auto terug zou zijn. Zou hij eens aanbellen? Zo maar, voor de aardigheid? Om even dat bekende geluid te horen. Ringgg. Eerst lang en dan twee maal kort: ring, ring, zoals hij altijd deed. Welja, waarom niet?

Hij draaide zich alweer om. Er werd toch niet open gedaan. Hij zou wat op en neer lopen?

„Wat was dat? Was er wel iemand in huis? Had-den zij wel zijn bellen gehoord? De deur werd open-gerukt. Ansje stond voor hem.

„Ansje,” riep hij, alsof hij een spook zag.

„Jongen, wat zie jij er uit. Waar kom jij van-
daan?”

„Zijn jullie dan niet naar Deventer?”

„Nee, op het laatste ogenblik, ging het niet door.
De auto is stuk.”

„O.” Koen hing zijn natte jas aan de kapstok.

Daar kwam Moeder in de gang.

„Hè, jongen, ben je daar al. Was de visite zo
gauw afgelopen?”

„Bob was niet thuis.”

„Niet thuis? Maar waar ben je dan al die tijd ge-
weest.”

Ze keek naar zijn jas. Verschrikt riep ze: „Jon-
gen, je bent drijfnaat. Waar heb je dan al die tijd
gezeten? Waarom ben je niet dadelijk naar huis
gekomen? Je had toch best bij de burens mogen
wachten, tot wij terug waren.”

Toen, heel onverwacht, begon Koen te huilen.
Die grote Koen begon te huilen. Ansje schoot even
in een lach. Het was ook zo gek. Maar meteen be-
greep zij, dat er toch wat ergs was gebeurd.

Ja, daar was wat ergs gebeurd. Dat zeiden Vader
en Moeder ook, toen Koen alles opgebiecht had.
Maar er was ook wat moois gebeurd. Een domme
jongen had geleerd, door schade en schande, dat de
bedrieger altijd aan het kortste eind trekt en dat
een Kerstfeest nooit een echt Kerstfeest kan zijn,
als een jongen luistert naar een praatjesmaker.

Maar toen hij dan ook alles, alles verteld had,
werd die lelijke Kerstdag toch nog een mooie Kerst-
dag. Want toen begreep hij ook, dat de Heere
Jezus op aarde was gekomen ook voor domme, en
eigenwijze jongens.

Onder-ons

Beste jongens en meisjes,

Hebben jullie wel eens gehoord van het dorpje
Kippendamdijk? Ik denk het wel niet. Ik had er
ook nooit eerder van gehoord en toen ik probeerde
het op de landkaart op te zoeken, kon ik het ner-
gens vinden. Maar het schijnt toch, dat dit dorpje
bestaat en ik heb zelfs de gedachte, dat het ook
nog een vrij groot dorp moet zijn. Er woont ten-
minste een dokter en die heeft het daar zelfs vijf
en twintig jaar kunnen uithouden. Wel, dat is na-
tuurlijk een hele prestatie en je kunt je zeker wel
voorstellen, dat de mensen in dat dorp erg blij
waren, dat hun dokter nooit een andere standplaats
had opgezocht, maar steeds bij hen was gebleven.
Vooral, omdat het zo'n knappe dokter was. Met
welke narigheid je ook bij hem kwam, altijd wist
hij een middelje te bedenken. Een middelje tegen
de koorts en een middelje tegen de rheumatiek.
In een week was de zieke weer beter. Daar kwam
nog bij, dat zijn middeljes niet duur waren. Een
dokersvisite kostte vijftien cent, een drankje een
dubbeltje en een zalfje een stuiver. Ja, wisten wij

nu maar waar Kippendamdijk ligt. Dan gingen we
vast allemaal naar hem toe, als wij ons niet lekker
voelden. Je kunt natuurlijk proberen, of je hem
een brief kunt sturen. Hij heet dokter Duikelaar.
Een makkelijke naam om te onthouden.

Toen die dokter Duikelaar vijf en twintig jaar
lang de mensen geholpen had, wilden de dorpelingen
graag hun dankbaarheid tonen. De burgemeester
en de raadsleden hebben er lang en breed over
gepraat. Er werd een feestcommissie benoemd, er
werd geld ingezameld en drie dagen lang mochten
de schoolkinderen voor niemendal ijswafels eten en
kregen de oudere mensen vijf spekpannekoeken
thuis gestuurd. Er werd een erepoort geplaatst aan
het begin van het dorp en de muziekvereniging gaf
een uitvoering op het marktplein en er was een op-
tocht van lege kinderwagens en van versierde hoe-
pels. Kortom, het was een feest, zoals Kippendam-
dijk nog nooit had gekend. Maar het allermooiste
was wel, dat er in de raadzaal van het Gemeente-
huis een prachtig raam werd geplaatst. Acht ruiten
naast elkaar en acht ruiten onder elkaar. Op ieder
ruitje kwam een lettergreep van een gedicht te
staan. Dat gedicht was gemaakt door de koster van
de kerk, een heel beroemd man, die ook wel eens
een boek met gedichten geschreven had. Jammer
genoeg is dat boek niet te koop, want geen enkele
drukker wil het voor hem drukken. Maar goed, dat
doet er nu verder niet toe. Ik vertelde jullie, dat er
een mooi raam in de raadzaal kwam, een raam met
64 ruitjes en dat er op die ruitjes een gedicht was ge-
schreven. Op de feestdag van de dokter waren de
burgemeester en de wethouders en de raadsleden en
de bestuurders van de feestcommissie en de directeur
van het postkantoor en de schoolmeester en nog een
heleboel hoge en gewichtige mijnheren en dames in
de zaal aanwezig. Alleen de koster was er niet. Die
had namelijk zin, om eens wat meer van de wereld
te zien en die is nu met de „Willem Barendsz” naar
de Zuidpool om stekelbaarsjes te vangen. Om twaalf
uur zou de dokter worden afgehaald in een rijtuig
met zes paarden en naar het Gemeentehuis worden
gereden. Daar zou hij dan met grote plechtigheid
worden ontvangen en toegesproken en dan zou een
gordijn, dat voor het raam hing, worden weggetrok-
ken en dan zou iedereen het mooie gedicht kunnen
lezen. En nog honderd jaar later zouden de Kippen-
damdijkers weten, dat er eenmaal in hun dorp een
beroemde, knappe, vriendelijke dokter Duikelaar
had gewoond.

Alles verliep, zoals men zich het had voorgesteld.
Toen de dames en heren bijeen waren in de raadzaal
werd de dokter plechtig binnengeleid. De schoolkin-
deren zongen een prachtig lied op de wijze van
„Lang zal-ie leven,” de muziek speelde „Daar ginds
komt de stoomboot” en een paar andere vaderlandse
liederen en toen werd de dokter neergezet op een
stoel, die prachtig versierd was met andijvieplanten,
worteltjes en bloemkool en eindelijk nam de burge-
meester het woord. „Zeer geliefde en hooggeachte
dokter Duikelaar,” begon hij, „het is mij... het is
mij... het is mij.” De burgemeester was een beetje
zenuwachtig en daarom deed hij, wat zenuwachtige
mensen wel eens meer doen. Hij snoot zijn neus.
Toet... Het leek wel een stoomfluit. Het leek wel,
of er een olifant trompetterde. Want de burgemees-
ter had een grote neus en zijn vrouw had hem een

grote zakdoek meegegeven. En toen gebeurde het verschrikkelijke. Door de luchtdruk vlogen een aantal ruitjes uit het mooie raam naar buiten. Gelukkig vielen zij op het gras, zodat zij niet braken. Maar in het raam waren natuurlijk allemaal gaten gekomen. Zo zag het er uit:

Lang		ve		ter			laar!
Hij	werkt				twint-		jaar.
Was			dot-		lin-		ziek,
Had	hij				rheu-		tiek,
Dan	was			een	week		steld.
Dat	kost-			maar		nig	geld.
Want	al-		stond	de			klaar,
Hoe			dok-	ter			laar.

En op de ruitjes, die in het gras lagen, stonden de volgende woorden of lettergrepen: *de der dok- Dui- Dui- een en gen hem her- hier hij in ke- keorts le- ma- of pe ra te ter tig tijd voor vijf wei-*

Och, och, dat was wat. En dat die koster nou net op reis was met de „Willem Barendsz”. Want hoe moesten die ruitjes er weer in gezet worden? Een slimme jongen heeft het geprobeerd en die maakte de volgende eerste regel: *Lang Duive matter weikelaar* en vertelde, dat het Latijn was. Maar de burgemeester wist gelukkig wel beter. Die zei, dat het onzin was en daarin had hij gelijk. Maar hoe moest de eerste regel dan wel zijn? En hoe de tweede en derde en hoe het hele gedicht?

De hele feestviering werd afgelast. De kinderen moesten naar school en kregen ieder honderd strafregels: Ik mag mijn neus niet al te hard snuiten. Alsof die kinderen er wat aan konden doen. De mensen, die spekpannekoeken hadden gegeten, moesten nu ineens allemaal een vleesbonnetje inleveren en wie dat niet deed, kreeg boete. De erepoort werd afgebroken en alle versierde hoepels werden verbrand. Zo was men daar in de war. Er gebeurde nog iets vreselijks. Toen alle raadsleden en verdere hoge omes en tantes bij elkaar in de raadzaal stonden, was het daar natuurlijk erg warm. Ook al van opwinding. Maar ineens vielen die ruiten uit het raam en toen begon het verschrikkelijk te tochten. De volgende morgen was bijna iedereen verkouden en was het een getoeter en een gekuchel van je welste. De dokter had veertien dagen vacantie genomen, om van de schrik te bekomen, dus de mensen konden geen pilletjes of poedertjes tegen

de hoesterij en niezerij krijgen en daarom was het gezondste dorp van Nederland gedurende veertien dagen het ziekste dorp van ons vaderland. En ruziemaken dat de mensen deden. Daar was het eind van weg. Natuurlijk kreeg de burgemeester de schuld, maar die vertelde weer, dat het eigenlijk de schuld van de pastoor was, omdat die met het plan van het gedenkraam was gekomen. Kortom, het vredige Kippendamdijk is nu in de grootste beroering. En als er niet gauw verandering komt, dan komt er nog opstand of iets van die aard. Of dan trekken de dorpelingen met hun hele hebben en houden naar Zuid-Afrika. Let maar eens op.

Toen ik al die verschrikkelijke verhalen hoorde, heb ik de burgemeester opgebeld en heb hem verteld, dat ik misschien een oplossing wist. Hij huilde van ontroering en opnieuw snoot hij zijn neus. Ten gevolge daarvan was de telefoonverbinding met Kippendamdijk gedurende drie dagen verbroken en kon ik hem pas later opnieuw opbellen. Gelukkig kreeg ik toen zijn vrouw aan de telefoon en toen heb ik haar kort en goed het volgende voorstel gedaan.

„Mevrouw,” zei ik, „vindt u het goed, dat ik de hele geschiedenis vertel aan de lezers van ons Kerstblad en in het bijzonder aan de kinderen? Daar zijn vast en zeker een paar slimmeriken bij, die U precies kunnen zeggen, hoe het raam in elkaar gezeten heeft.” Nu huilde Mevrouw tranen van aandoening. Maar ze snoot gelukkig niet haar neus. Zij kon alleen maar snikken: „Och die lieverds. Als zij dat eens konden doen. Dan zou ik toch zo blij zijn. Maakt u er maar een wedstrijd van en zegt u dan, dat vier jongens en meisjes, die de oplossing vinden volgend jaar drie weken bij mij op zolder mogen logeren. Ik heb wel geen bed, maar zij kunnen dan op de houten vloer slapen. Als zij tenminste niet bang zijn voor ratten en voor vleermuizen. En ik heb nog een partijtje pannekoeken overgehouden van het feest, dus zij zullen zeker geen honger lijden.”

Ik heb dat aanbod maar dankbaar aangenomen. Maar toen ik de telefoon weer had opgehangen, bedacht ik mij, dat ik nog niet eens wist, waar Kippendamdijk ligt. En ik heb geen tijd om nog eens te telefoneren. Maar goed, dan heb ik een ander plannetje. Jullie schrijft mij op een briefkaart, hoe het gedicht is geweest, dat de koster heeft gemaakt. En dan heb ik hier vier mooie jongens- en meisjesboeken voor mij op m'n tafel liggen, die ik onder de goede oplossers zal verloten. Een mooi werk voor de Kerstvacantie, jongens en meisjes. Doe je best. Denk aan de arme schoolkintertjes van Kippendamdijk, die nog maar steeds op hun strafregels zitten te blokken. Stuur mij de oplossing voor 15 januari en ik zal je verschrikkelijk dankbaar zijn. Alle jongens en meisjes tot en met veertien jaar kunnen aan deze grappenmakerij deelnemen. De winnaars krijgen in het begin van Februari 1948 bericht.

Stuur je antwoorden maar aan onderstaand adres. Ik zorg dan wel, dat de burgemeester van Kippendamdijk te weten komt, hoe het raam weer gerepareerd moet worden.

M. C. FALLENTIN,
Harmoniehof 37, Amsterdam Zuid.

